

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

MAGISTRSKA NALOGA

MARTIN ŠTEFANIČ

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

MAGISTRSKA NALOGA

IZBRANI VIDIK DRUŽBENE ODGOVORNOSTI V
SLOVENSKI VOJSKI:
POLITIKA VARSTVA OKOLJA

MARTIN ŠTEFANIČ

Koper, 2011

Mentor: doc. dr. Maja Meško

POVZETEK

Družbeno odgovorno ravnanje postaja v sodobnem svetu nuja. Varovanje naravnega okolja kot bistvenega elementa družbene odgovornosti je pomembno tudi zaradi vse večjega pomanjkanja naravnih virov in njihove neenakomerne razpršenosti, kar povzroča nove delitve in konflikte v svetu. Tega se zavedajo tudi oborožene sile kot pomemben dejavnik reševanja globalnih izzivov in hkrati uporabnik okolja za urjenje in delovanje. Izvajanje družbene odgovornosti za vojsko ne predstavlja konkurenčne prednosti, kot to velja za zasebni sektor, ampak je »moralna« obveza do širše javnosti, na primer odgovornost do naravnega okolja. Slovenska vojska ima zastavljene vse elemente okoljske politike in tako instrumente za upravljanje okoljskih izzivov.

Ključne besede: Družbena odgovornost, zunanje okolje, onesnaževanje, naravni viri, grožnje nacionalni varnosti, skrb za naravno okolje, urjenje oboroženih sil, okoljska politika.

SUMMARY

Socially responsible behaviour is becoming a necessity in the modern world. The protection of the natural environment as an essential element of corporate social responsibility is also important because of the increasing lack of natural resources and their uneven distribution that rise new divisions and conflicts in the world. As an important factor in solving global challenges and problems and on the other hand as extensive explorer of natural environment for training and performance the military forces are aware of that fact. Implementation of corporate social responsibility for the army does not represent a competitive advantage, as it applies to the private sector, it is its "moral" obligation to the general public, for example responsibility to the natural environment. The Slovenian army has established all the elements of the environmental policy and instruments for managing described environmental challenges.

Key words: Corporate social responsibility, environment, pollution, natural resources, threats to national security, concern for the natural environment, training of the armed forces, the environmental policy.

UDK:

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici doc. dr. Maji Meško za strokovno pomoč in usmeritve.

Družini se zahvaljujem za podporo.

Martin Štefanič

VSEBINA

1	Uvod.....	1
1.1	Opredelitev problema preučevanja	2
1.2	Namen, cilji in raziskovalna vprašanja magistrske naloge.....	2
1.3	Metode raziskovanja	3
1.3.1	Teoretični del.....	3
1.3.2	Empirični del	4
1.3.3	Vzorec in metoda zbiranja podatkov	5
1.4	Predpostavke in omejitve	6
1.4.1	Predpostavke.....	6
1.4.2	Omejitve	7
2	Družbena odgovornost.....	8
2.1	Pojem in pomen družbene odgovornosti	8
2.2	Dokumenti in standardi o družbeni odgovornosti.....	11
2.3	Dimenzije družbene odgovornosti	14
2.4	Okolje kot dimenzija družbene odgovornosti.....	16
2.5	Področja in aktivnosti za izboljšanje ravnanja z okoljem.....	20
3	Okoljska politika in okoljski management.....	21
3.1	Okoljska politika.....	21
3.2	Okoljski management.....	22
4	Okoljska politika v slovenski vojski	26
4.1	Strateške usmeritve in okoljski predpisi.....	26
4.2	Okoljski cilji v Slovenski vojski	28
4.3	Nosilci okoljske politike v Slovenski vojski	29
5	Sklep iz teoretičnega dela naloge	31
6	Empirični del.....	32
6.1	Opis uporabljenih raziskovalnih metod.....	32
6.1.1	Namen in cilji empiričnega dela	32
6.1.2	Vzorčenje.....	33
6.1.3	Zbiranje in obdelava podatkov	34
6.2	Interpretacija rezultatov analize.....	37
6.2.1	Razumevanje pojma družbene odgovornosti.....	37
6.2.2	Okolje kot pomemben del družbene odgovornosti	39
6.2.3	Načrtovanje usposabljanja za varovanje okolja.....	40
6.2.4	Izvedba okoljskega usposabljanja.....	45
6.2.5	Izvajanje varovanja okolja v praksi	48
6.2.6	Okoljsko poročanje in analiza	53
6.2.7	Predlogi intervjuvancev.....	56

7 Sklep	58
7.1 Povzetek ključnih ugotovitev	58
7.2 Prispevek k stroki in priporočila za nadaljnje raziskave	60
Literatura.....	63
Viri	64
Priloge	67

SLIKE

Slika 1: Stopnja zaupanja v državne institucije v Sloveniji – marec 2011	10
Slika 2: Dejavniki naraščanja okoljske grožnje miru in stabilnosti - 1	17
Slika 3: Dejavniki naraščanja okoljske grožnje miru in stabilnosti - 2	17
Slika 4: Nekateri vzroki in posledice naraščajoče osiromašenosti okolja	19
Slika 5: Diagram poteka upravljanja tveganj	24
Slika 6: Okoljski management	25
Slika 7: Osrednje vadišče SV Poček leži na območju Natura 2000.....	41

PREGLEDNICE

Preglednica 1: Obseg izvajanja ukrepov za zaščito okolja	50
--	----

KRAJŠAVE

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
CRČV	Center za razvoj človeških virov
CSR	Corporate Social Responsibility – korporativna družbena odgovornost
ECOLABEL	znak za okolje (okoljska marjetica)
EK	Evropska komisija
EMAS	Management and Audit Scheme - sistem EU za okoljevarstveno vodenje organizacij
EPWG	Environmental Protection Working Group - Delovna skupina za zaščito okolja
EU	Evropska unija
FUDŠ	Fakulteta za uporabne družbene študije
GŠSV	Generalštab Slovenske vojske
IRDO	Inštitut za razvoj družbene odgovornosti
ISO	International Organization for Standardization - Mednarodna organizacija za standardizacijo
MAS	Military Agency for Standardization - Vojaška agencija za standardizacijo
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MORS	Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
NATO	North Atlantic Treaty Organisation - Organizacija severnoatlantskega sporazuma
OZN	Organizacija združenih narodov
PSSV	Poveljstvo sil Slovenske vojske
ReNPVO	Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja
SMM	Sustainable Material Management - trajnostno ravnanje z materiali
SOP	standardni operativni postopek
STANAG	Standardization Agreement (NATO) - Sporazum o standardizaciji
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development - Svetovni poslovni svet za trajnostni razvoj
ZN	Združeni narodi
ZOBR	Zakon o obrambi
ZSSloV	Zakon o službi v Slovenski vojski
ZVO	Zakon o varstvu okolja

1 UVOD

Okolje, v katerem živimo in ustvarjamo v tretjem tisočletju, imenujemo globalno. V času nastanka globalizacije so bile v medijih v ospredju teme, ki so globalizacijo predstavljale kot nekaj splošno dobrega in pozitivnega. Danes pa se slika obrača v drugo smer. Zdi se, da je vse slabosti globalizacije odkrila nedavna svetovna gospodarska kriza, od katere si svet še ni opomogel. Glavni izzivi, ki jih bomo morali ustrezno upravljati, so demografija, naravne zaloge, migracije, globalizacija in *spremembe v naravnem okolju*. Pri tem se je treba zavedati, da gre za vzajemen vpliv naštetih izzivov, in vsem je treba namenjati enako pozornost.

Ne moremo se zanašati, da bo »nekdo drug« upravljal omenjene izzive za nas – ravno mi smo odgovorni, da to storimo sedaj in da ne čakamo na jutri. Institucije, kot je Slovenska vojska, morajo biti še posebej odgovorne in se morajo zavedati svoje vloge v družbi. Zadnje raziskave (FUDŠ 2011) kažejo, da je Slovenska vojska ena izmed redkih institucij, ki je v tem letu še pridobila ugledu. Glede na izkazano stopnjo zaupanja je realno pričakovati ustrezno odzivanje organizacije, da to zaupanje upraviči. Uresničitev pričakovanj in ustrezen odziv podjetja na pričakovanja družbe sta gotovo tudi uresničevanje družbene odgovornosti. V javnem sektorju družbeno odgovornost težko obravnavamo z vidika konkurenčne prednosti, jo pa lahko obravnavamo z vidika ugleda in predvsem z vidika prispevka k skrbi za prihodnje generacije v obliki spoštovanja naravnega sistema ter socialnih in okoljskih vrednot. Odziv organizacij je šel v smer razvoja okoljskega managementa in okoljske politike. Instrumenti okoljskega managementa temeljijo na svobodni izbiri in prostovoljnosti in so osnovani na tržni osnovi. Instrumenti, ki jih organizacija sprejme in ob izvajanju prinašajo priznanje, so zavezujoči, vendar menimo, da tak pristop ni ustrezen za sistem, kot je Slovenska vojska, ki temelji na spoštovanju mednarodnih in nacionalnih predpisov. Ustreznejša rešitev je opredelitev bistvenih elementov okoljske politike, torej strateških usmeritev in okoljskih predpisov, okoljskih ciljev ter nosilcev okoljske politike v Slovenski vojski.

Slovenska vojska je hierarhično urejen sistem. Sistem sledi poslanstvu, ki je dano na najvišjem nivoju z Vojaško doktrino (Furlan et al. 2006) in bistvenim nalogam, katere so osnova letnega načrtovanja za naslednje obdobje. Letno načrtovanje mora upoštevati srednjeročni načrt razvoja Slovenske vojske. Vsaka podrejena enota oblikuje seznam bistvenih nalog, ki podpirajo poslanstvo. Za realizacijo nalog je treba doseči določeno stopnjo pripravljenosti, ki se izvaja v procesu izobraževanja, podprtega z urjenjem praktičnih postopkov. Postopki se izvajajo v naravnem okolju s ciljem, da se vsebina urjenja čim bolj približa realnim razmeram. Pri tem je treba upoštevati normativne akte z obrambnega in drugih področij, torej tudi izpolnjevanje zahtev varstva okolja. Da bi se izognili vplivu okoljske zakonodaje na kakovost izvedbe usposabljanja – in s tem doseganja stopnje pripravljenosti, je treba okoljske zahteve načrtovati v vojaških aktivnostih.

1.1 Opredelitev problema preučevanja

Vsak dan se bolj zavedamo okoljskih vprašanj in kako načrtovati procese v organizaciji, da pri nabavi vhodnih virov, med samim procesom izdelave in z izhodnimi produkti ne povzročamo dodatnih obremenitev okolja, ampak skrbimo za njihovo zmanjševanje. Organizacije morajo v procese delovanja vključevati okoljske ukrepe za preprečevanje onesnaženja ozračja, voda, zemljišča in za ravnanje z odpadki. Po drugi strani javnost terja obveščanje o teh ukrepih in načrtih za prihodnost. Razvoj zavedanja pomena okolja je očiten v zadnjih nekaj desetletjih, v zadnjem obdobju je okoljsko področje (imenovali ga bomo tudi dimenzija) del hitro razvijajočega se pojma družbene odgovornosti. Omenjeni pojmi se dotikajo vseh družbenih akterjev, posameznikov, društev, javnega in zasebnega sektorja, vlad posameznih držav, do vodstvenih aparatov v regionalnem in globalnem smislu (Evropska unija, NATO, OZN ...). Tem izzivom je podvržena tudi Slovenska vojska, ki igra vlogo v regionalnem smislu kot vojska države, ki je dosegla največji napredek na območju nekdanje skupne države Jugoslavije, ter, ki je del evropskih obrambnih sil in enakopravna članica NATA.

Pomembno se je zavedati ključnih elementov, ki predstavljajo opredelitev problema preučevanja te naloge, in jih razumeti. Razumeti je treba poslanstvo Slovenske vojske in zahteve za izpolnjevanje tega poslanstva, vpetost Slovenske vojske v mednarodne povezave, vpliv aktualnih družbenih trendov, ki jih predstavlja pojem družbena odgovornost, in v okviru tega vse strožje okoljske zahteve. Ker je Slovenska vojska na lestvici zaupanja do državnih institucij v samem vrhu, menimo, da je še posebej pomembno upravičiti zaupanje davkoplačevalcev, ki se izkazuje tudi z izvajanjem družbene odgovornosti do okolja. Ker pa je naravno okolje neposredno povezano z usposabljanjem in urjenjem posameznika in enot, je bistven problem preučevanje vpliva uresničevanja odgovornosti do naravnega okolja na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske. Raziskovalni problem preučevanja je na prvi pogled enosmeren odnos, vendar je zaradi poglobljenega preučevanja ključnih elementov, navedenih v začetku tega odstavka, večplasten.

1.2 Namen, cilji in raziskovalna vprašanja magistrske naloge

Namen magistrske naloge je, da s preučevanjem varstva okolja kot elementa (dimenzije) družbene odgovornosti s perspektive Slovenske vojske odgovorimo na več raziskovalnih vprašanj, usmerjenih v osrednje področje raziskave, ki ga predstavljata razumevanje koncepta okoljskega vidika družbene odgovornosti in preučevanje vključitve okoljskih zahtev in vsebin v vojaški sistem izobraževanja, usposabljanja in izvajanja nalog. Preučevanje osrednjega področja raziskave bomo izvedli v teoretičnem in empiričnem delu raziskave.

Teoretični del raziskave bo orisal pojem in pomen družbene odgovornosti in se osredotočil na varovanje okolja kot elementa odgovornosti organizacije do zunanjega okolja. V nadaljevanju

bomo spoznali čedalje večjo vlogo upoštevanja okoljskih zahtev, začeni pri globalnih analizah vpliva sprememb naravnega okolja na konflikte v svetu, vključevanje zahtev varovanja okolja v načrtovanje operacij NATO, in se osredotočili na okoljsko politiko Slovenske vojske, kjer bomo preučili vse elemente te politike, jo primerjali z normami družbene odgovornosti ter zaključili z opredelitvijo okoljskega vidika družbene odgovornosti v Slovenski vojski.

V empiričnem delu bomo spoznali metodologijo pridobivanja in analiziranja podatkov o razumevanju okoljskega dela koncepta družbene odgovornosti v Slovenske vojske, o načrtovanju okoljske dimenzije družbene odgovornosti v program dela in usposabljanja ter o seznanjenosti z različnimi ukrepi o varovanju okolja na streliščih in vadiščih. Ker je usposabljanje za zagotavljanje ustrezne stopnje pripravljenosti Slovenske vojske ključnega pomena za uresničevanje poslanstva, so pomembni tudi odgovori na vprašanja o oceni vpliva okoljskih zahtev na kakovost usposabljanja.

Med izdelavo magistrske naloge smo upoštevali naslednje temeljne cilje:

- ugotoviti obstoječe stanje okoljskega vidika družbene odgovornosti v Slovenski vojski,
- ugotoviti okoljsko politiko Slovenske vojske, njene smernice in skrb za okolje ter
- ugotoviti, kako zahteve okoljskega vidika družbene odgovornosti vplivajo na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske.

Na podlagi teoretičnih in empiričnih spoznanj smo oblikovali predloge za izboljšave na obravnavanem področju. V magistrski nalogi smo odgovorili na naslednji temeljni raziskovalni vprašanja:

- Kako je v Slovenski vojski opredeljen okoljski vidik družbene odgovornosti?
- Kako zahteve okoljskega vidika družbene odgovornosti vplivajo na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske?

1.3 Metode raziskovanja

1.3.1 Teoretični del

V teoretičnem delu raziskave smo analizirali sekundarne vire, ki obravnavajo *področji družbene odgovornosti in obrambe*. Glede na gnoseološko funkcijo (metodo spoznavanja) obstajata dve vrsti analize: deskriptivna (opisna) in eksplikativna (pojasnjevalna) (Zelenika 2000, 328). Uporabili smo metodo deskripcije, s katero želimo opisati elemente prej omenjenih področij in za nadaljnjo obravnavo *izpostaviti* definicije (in druge opredelitve), ki obravnavajo *okoljski vidik* družbene odgovornosti. *Sekundarni viri družbene odgovornosti* so obsegali strokovno literaturo in prispevke domačih in tujih avtorjev, upoštevali smo najnovejša teoretična spoznanja. Z metodo deskripcije smo v grobem opisali sestavine

družbene odgovornosti, osredotočili pa smo se na okoljski vidik družbene odgovornosti. *Sekundarni viri z obrambnega področja* so obsegali krovne normativne akte Republike Slovenije in zveze NATO ter izvedbene predpise na konkretnih področjih delovanja Slovenske vojske, ki vplivajo na okolje. Z deskripcijo teh virov smo se osredotočili na vsebine, ki obravnavajo okoljski vidik delovanja obrambnega sistema. *V sklepu teoretičnega dela raziskave smo s komparativno (primerjalno) metodo primerjali obe obravnavani področji s ciljem ugotoviti, kako je z normativnimi akti opredeljen okoljski vidik družbene odgovornosti v Slovenski vojski.* Zelenika (2000, 328) pravi, da je glede na cilj analiza lahko komparativna, in to takrat, kadar preučuje odnose enega pojava glede na drug pojav. Pri tem smo vključili tudi lastna znanja in izkušnje dolgoletne izkušnje na različnih področjih dela v Slovenski vojski. Omenjena primerjava splošne teorije okoljskega vidika družbene odgovornosti in normativne urejenosti okoljske politike v Slovenski vojski je ponudila relevantne zaključke, ki služijo za teoretični odgovor na prvo raziskovalno vprašanje, kako je v Slovenski vojski opredeljen okoljski vidik družbene odgovornosti, kar je pozneje (v povezavi z zaključki empiričnega dela) služilo za ugotavljanje razlik med teorijo in prakso.

V povezavi z drugim raziskovalnim vprašanjem smo v tem delu na eni strani predstavili poslanstvo Slovenske vojske, na drugi strani pa smo opredelili ukrepe za izvajanje, ki jih narekuje teorija družbene odgovornosti, da lahko sploh trdimo, da se v neki organizaciji družbena odgovornost tudi dejansko uresničuje.

Ker je uresničevanje poslanstva Slovenske vojske neposredno povezano z naravnim okoljem, smo v empiričnem delu naloge iskali primaren odgovor na raziskovalni vprašanji predvsem v smislu razumevanja pojmov družbene odgovornosti, okoljskega vidika družbene odgovornosti, uresničevanja normativnih zahtev v praksi in ugotavljanja vpliva okoljskih zahtev na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske. V tem je tudi kvalitativna naravnost raziskave, saj tudi Marshall in Rossman (1995 v Merriam 2002, 11) predlagata izvedbo kvalitativne raziskave, kadar gre za namen razumevanja procesov ali pa razlago slabo razloženih pojmov. Menimo, da je bila metoda kvalitativne analize ustrezna rešitev, ker z njo analiziramo družbene pojave, ki se ne morejo neposredno meriti. Na tak način primernost kvalitativne metode razlaga tudi Zelenika (2000, 329). V obravnavanem primeru sta nas zanimala okoljski vidik družbene odgovornosti in morebiten vpliv okoljskih zahtev na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske, česar pa ne moremo neposredno meriti, ampak lahko ugotovimo le z razčlenjevanjem kvalitativnih vsebin obravnavanega področja.

1.3.2 Empirični del

Empirični del raziskave smo izdelali s polstrukturiranimi intervjuji. Polstrukturiran intervju je primerna metoda, kadar »je treba razumeti konstrukte, ki jih intervjuvanec uporablja kot osnovo za svoja mnenja in prepričanja o določeni zadevi ali okoliščinah« (Easterby-Smith, Thorpe in Lowe 2007, 113). Na ta način smo pridobili primarne podatke o razumevanju

okoljskega dela koncepta družbene odgovornosti v Slovenski vojski, o načrtovanju okoljske dimenzije družbene odgovornosti v programu dela in usposabljanja ter o seznanjenosti z različnimi ukrepi o varovanju okolja na streliščih in vadiščih. Ker je usposabljanje za zagotavljanje ustrezne stopnje pripravljenosti SV ključnega pomena za uresničevanje poslanstva, je pomemben tudi odgovor na vprašanje o oceni vpliva okoljskih zahtev na kvaliteto usposabljanja. *Pridobljene primarne podatke* smo obdelali z metodo *analize vsebine* (Easterby-Smith, Thorpe in Lowe 2007, 148–153). Tako smo prišli do praktičnih spoznanj, ki smo jih v sklepnem primerjali z dognanji analitičnega dela naloge, in na ta način oblikovali končni odgovor na raziskovalni vprašanji. Ugotovitve empiričnega dela smo tudi primerjali z ugotovljenimi normativnimi zahtevami; rezultati te primerjave so služili za oblikovanje strokovnih predlogov za izboljšanje.

1.3.3 Vzorec in metoda zbiranja podatkov

Namenski vzorec so sestavljale tri podskupine; vsaka je štela po tri enote posamezne hierarhične ravni vodenja in poveljevanja v Slovenski vojski. Podskupine predstavljajo različne vire, ki bodo z isto tehniko (polstrukturiran intervju) odgovarjali na iste sklope vprašanj. Vzorec predstavljajo *trije pripadniki, ki načrtujejo* naloge (pripadniki štaba (A)), *trije pripadniki, ki organizirajo* naloge (poveljniška linija (B)), in s *trije pripadniki, ki neposredno izvajajo* naloge (nižji častniki (C)). Intervjuvanci ne delajo na isti hierarhični ravni, zato imajo različno vedenje o obravnavani problematiki in pogled nanjo. Onwuegbuzie in Leech (2007, 242–245) svetujeta ne preveliko velikost vzorca v kvalitativni raziskavi in priporočata, da naj v primeru triangulacije po skupinah, vsaka podskupina šteje vsaj tri intervjuvance. Kot primer navajata triangulacijo treh ravni podskupin, ki naj skupaj kot vzorec štejejo vsaj devet enot. S triangulacijo virov podatkov smo z isto tehniko (polstrukturiran intervju) pridobili podatke iz različnih virov, kar je omogočilo celostnejši vpogled v preučevani problem. »O triangulaciji virov podatkov govorimo takrat, ko raziskovalci uporabijo pri preučevanju nekega raziskovalnega problema čim več različnih virov podatkov.« (Vogrinc 2008, 115)

Vogrinc (2008, 115) še razlaga, da nam pri triangulaciji virov podatkov vsak vpraševanec poda svoj pogled na preučevani problem. »Kombinacija odgovorov vseh intervjuvanih oseb pa bo raziskovalcu omogočila celostnejši vpogled v preučevani problem, kot bi mu omogočil intervju z le eno osebo.« Intervjuvanci ne delajo na isti hierarhični ravni ter imajo različno vedenje o obravnavani problematiki in pogled nanjo. Za pomoč pri izvedbi intervjuja smo izdelali metodologijo, ki je temeljila na temeljnih spoznanjih splošne teorije okoljskega vidika družbene odgovornosti in normativne urejenosti okoljske politike v Slovenski vojski, ugotovljenih v teoretičnem delu magistrske naloge. Intervju je obsegal sedem ključnih sklopov, ki so bili v več podvprašanjih enako zastavljeni predstavnikom posamezne skupine (A, B, C). Posameznike znotraj skupine smo poimenovali z označbami A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3. Posamezen intervju je trajal v povprečju 60 minut, podatke smo neposredno

beležili v vnaprej pripravljene obrazce, ki so vsebovali pripravljena vprašanja (sklope) in podvprašanja (priloga 1).

Z *analizo vsebine* odgovorov podskupin vzorca smo prišli do praktičnih spoznanj o tem, kako je dejansko opredeljen okoljski vidik družbene odgovornosti v Slovenski vojski ter kako (ali sploh) zahteve okoljskega vidika družbene odgovornosti vplivajo na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske. Spoznanja empiričnega dela smo primerjali s spoznanji teoretičnega dela. Na podlagi te primerjave smo oblikovali predloge za izboljšave, kar je bil tudi eden izmed ciljev raziskave.

Analiza vsebine je ustrezna metoda, saj njena osrednja značilnost – oblikovanje kategorij oziroma kot, pravijo Easterby-Smith, Thorpe in Lowe (2007, 151), mora metoda vsebine analize »omogočiti raziskovalcu ..., da iz podatkov potegne *ključne značilnosti* ...« – omogoča jasne odgovore na raziskovalna vprašanja, ki so usmerjena na obravnavo le enega dela družbene odgovornosti ne pa k njeni holistični (celostni) vsebini. Easterby-Smith, Thorpe in Lowe (2007, 149) namreč razlagajo, da je analiza vsebine usmerjena k iskanju vsebine, je fragmentirana, objektivna, bolj deduktivna ter stremi k jasnosti in enotnosti.

1.4 Predpostavke in omejitve

1.4.1 Predpostavke

Upoštevanje standardov družbeno odgovorne politike podjetja je obsežen proces, ki zajema vse pore delovanja podjetja. SV je hierarhično urejen sistem. Sistem upošteva poslanstvo, ki je sprejeto na najvišji ravni z Doktrino Slovenske vojske (Furlan et al. 2006), in bistvene naloge, ki so osnova letnega načrtovanja za naslednje obdobje. Družbena odgovornost kot taka ni opredeljena z doktrinarnimi dokumenti, toda ali to pomeni, da v Slovenski vojski družbene odgovornosti sploh ni? Implementiranih in na novo sprejetih je kar nekaj predpisov, ki po našem mnenju spadajo na področje družbene odgovornosti. Tudi njihovo izvajanje je dosledno, bodisi da gre za področje varovanje okolja (tako v notranjem kakor zunanem okolju organizacije), upravljanje človeških virov ali vprašanje etike. Za nekatere primere sploh ni potreben zakon, saj je čut medsebojne soodgovornosti v posameznih enotah zelo razvit. Realizacija vsega naštetega je neposredna odgovornost poveljujočih – vojaškega managementa. Rezultati, za katere menimo, da so posledica družbeno odgovornega ravnanja, se vidijo predvsem v zadovoljstvu podrejenih, manjših težnjah za menjavo enot, manjši bolniški odsotnosti in podobnem. Seveda ni vse idealno, vendar so dani vsi pogoji, za visoko stopnjo odličnosti na področju družbene odgovornosti.

V prejšnjem poglavju smo opredelili in utemeljili ustreznost kvalitativne metode in obseg namenskega vzorca. Menimo, da je vzorec devetih enot, razdeljenih na tri podskupine, povsem ustrezen oziroma reprezentativen, ker zajema predstavnike hierarhičnih ravni v

Slovenski vojski, ki med drugim oblikujejo tudi okoljsko politiko. Glede na pričakovanja smo tudi dejansko pridobili ustrezne podatke, ki ponujajo realno sliko obravnavanega področja. Tako se je tudi predpostavka, da bi bil intervju z vojaki neustrezna rešitev, ker so vojaki izvajalci in delajo po navodilih, in ne oblikujejo okoljske politike, pokazala kot povsem ustrezna.

1.4.2 Omejitve

Z vidika dostopnosti do dokumentov so omejitve minimalne, saj so vsi v magistrski nalogi uporabljeni dokumenti (nacionalni in NATO), javno dostopni, razen letnih poročil, ki nosijo oznako tajnosti. Letna poročila sicer vsebujejo tudi podatke o ukrepih na področju ravnanja z okoljem, vendar je to omejitev nadomestila triangulacija na podatkih, pridobljenih s poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji s pripadniki posamične hierarhične ravni, ki oblikuje okoljsko politiko v Slovenski vojski.

V nalogi smo se omejili le na okoljski vidik družbene odgovornosti kot osrednje teme. Obravnavanje drugih področij bi namreč preseгло predpisani obseg magistrske naloge, menimo pa, da so ta področja primerna tema za podobne raziskave.

2 DRUŽBENA ODGOVORNOST

Definicij družbene odgovornosti je veliko. Makar (2008, 5) povzema nekaj definicij družbene odgovornosti organizacij in ugotavlja, da se nekatere izmed njih osredotočajo širše na splošno odgovornost do naravnega in družbenega okolja, druge pa opredeljujejo odgovornost organizacije do svojih deležnikov (management, delničarji, zaposleni, potrošniki, dobavitelji, okolje, skupnost). Kot splošno sprejeti smatramo definiciji, ki ju uporablja več uglednih avtorjev in tudi Makar (2008, 5): »... družbeno odgovornost lahko najsplošneje opredelimo kot obveznost človeštva, da uresničuje skupne cilje družbe« in definicijo, ki izhaja iz institucij evropskega parlamenta in je zapisana v Zelenem dokumentu (Green paper) (EC 2001) ter pravi, da je družbeno odgovornost »koncept, s pomočjo katerega podjetja na prostovoljni osnovi integrirajo družbene in okoljske zadeve v svoje poslovanje in v svoja razmerja z deležniki.«

2.1 Pojem in pomen družbene odgovornosti

Pojem in pomen družbene odgovornosti želimo opredeliti glede na aktualne razmere v svetu in ob dejstvu, da Slovenska vojska uživa visoko zaupanje javnosti glede na ostale institucije v državi.

Kadar govorimo o družbeni odgovornosti, ne moremo imeti v mislih le konkurenčne prednosti, ki jo prinaša, ampak moramo upoštevati vse njene dimenzije v smislu odgovornosti do prihodnjih generacij. Vedno večje zanimanje za družbeno odgovornost in vedno večje število organizacij, ki načela družbene odgovornosti vključujejo v svojo politiko, namreč prispevata k dodani vrednosti družbe kot celote v smislu njenega trajnostnega razvoja.

V literaturi najdemo različne opredelitve družbene odgovornosti. Svetovni gospodarski svet za trajnostni razvoj (WBCSD – World Business Council for Sustainable Development 1999) opredeljuje družbeno odgovornost organizacij kot nenehno zavezanost podjetja k etičnemu vedenju, ekonomskemu razvoju, izboljševanju kakovosti življenja zaposlenih, njihovih družin, lokalne skupnosti in družbe nasploh. Omenja pet prednostnih področij, in sicer človekove pravice, pravice zaposlenih, varstvo okolja, vključevanje v skupnost in odnose z dobavitelji. V skladu z Zeleno knjigo (Green Paper) (EC 2001) večina opredelitev družbeno odgovornost organizacij opisuje kot koncept, po katerem organizacije družbene in okoljske premisleke prostovoljno vključujejo v svoje poslovanje in komunikacijo z zainteresiranimi deležniki. Komisija priznava, da družbeno odgovornost organizacij lahko odigra ključno vlogo v trajnostnem razvoju ter hkrati spodbuja evropsko inovativnost in konkurenčnost (EK 2006). Evropska skupnost je izdala tudi posebno Zeleno knjigo (Green Paper on Promoting a European Framework for CSR), ki skuša postaviti temelje za promocijo družbene odgovornosti podjetij v vseh državah Evropske unije (omenili smo jo tudi že v uvodu).

Schwartz in Carroll (2003, 503) pravita, da bi definicije družbene odgovornosti organizacij lahko razdelili v dve poglavitni smeri. Prva zagovarja, da je poslovanje dolžno izpolnjevati le maksimizacijo dobička znotraj meja zakona, s čim manjšimi etičnimi ovirami, druga pa določa širše dolžnosti organizacij do družbe s prispevanjem k reševanju družbenih in okoljskih problemov na njihovih trgih. Carroll sledi drugi smeri; tako skuša z definicijo ustvariti vez med zgolj ekonomskim delovanjem organizacije in drugimi pričakovanji družbe do organizacije in zato pravi, da družbena odgovornost organizacij združuje ekonomska, zakonska, etična in filantropična pričakovanja, ki jih družba v danem obdobju postavlja pred organizacije.

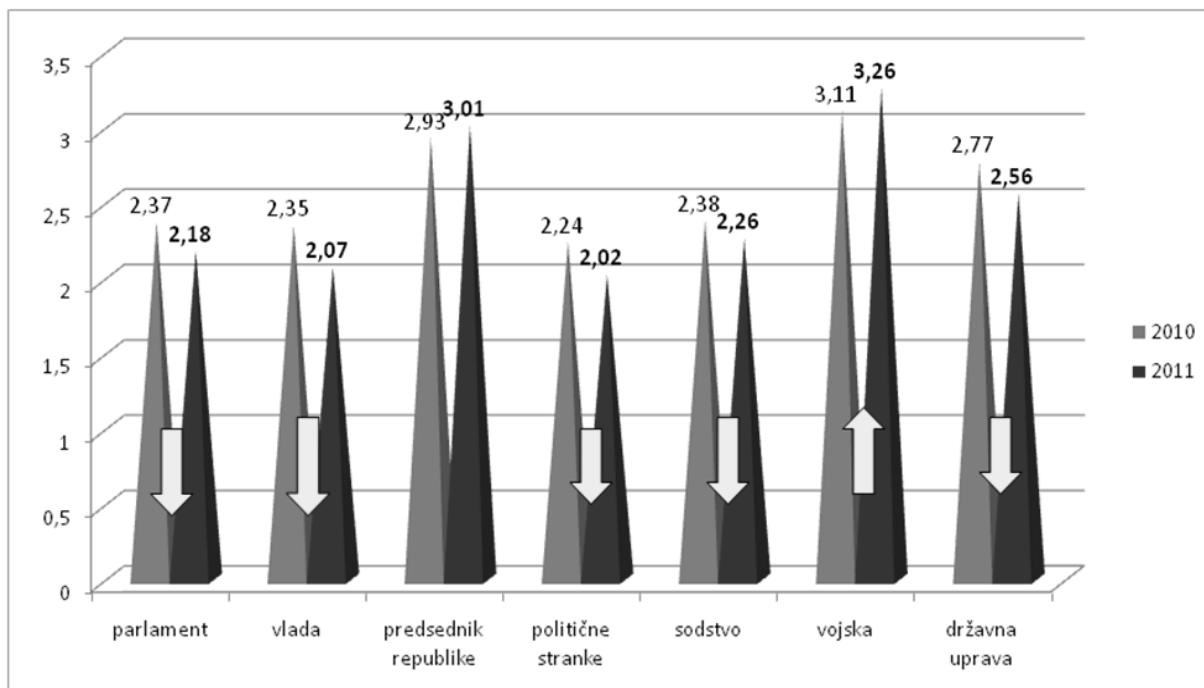
Delitve družbene odgovornosti se bodisi osredotočajo na notranje okolje organizacije ali pa na zunanje okolje organizacije. Družbene odgovornosti so (Andoljšek 2005):

- *ekonomska odgovornost* – glavna odgovornost institucije je proizvodnje proizvodov in storitev, po katerih družba povprašuje in je zanje pripravljena plačati določeno ceno. S tako dejavnostjo organizacija omogoča svoj obstoj. S to odgovornostjo je mogoče uresničevati druge razsežnosti družbene odgovornosti. Gre za vprašanje proizvodnje učinkov ob minimalnih stroških oziroma doseganju večjega učinka z istimi sredstvi. To pomeni stroškovno učinkovito kombiniranje vložkov in učinkov s procesi v organizaciji;
- *zakonska odgovornost* pravi, da mora vsak subjekt spoštovati zakone, predpise in druga pravila, ki veljajo za vse. Družbena odgovornost pa zahteva, da se organizacije teh pravil držijo;
- *etična odgovornost* zajema vedenje, ki ni nujno zapisano v zakonih, ampak ga pričakuje družba. Zato morajo organizacije najprej spoznati interese in pričakovanja družbe ter posledično ravnati skladno z njimi. Etično odločanje tako vključuje enakopravnost, poštenost, nepristranskost in individualno obravnavanje posameznikov;
- *filantropska odgovornost* je povsem prostovoljna želja po pomoči družbi. Ta vključuje radodarno pomoč in druge akcije, od katerih se ne pričakujejo nobene koristi. Gre za željo organizacije po družbenem prispevku, ki ga ne spodbujajo ekonomski, pravni ali etični vzgibi. Filantropska odgovornost je najvišje merilo družbene odgovornosti, ki presega družbena pričakovanja in tako izdatno prispeva k družbeni blaginji.

Marinčič (2011) kot glavne izzive, ki jih bomo morali ustrezno upravljati, uvršča demografijo, naravne zaloge, migracije, globalizacijo in *spremembe v naravnem okolju*. Pri tem se je treba zavedati, da gre za vzajemen vpliv naštetih izzivov, in je treba vsem namenjati enako pozornost. Kakšen je ta vzajemni vpliv na spremembe v naravnem okolju, bomo opisali v poglavju, ki govori o varstvu okolja.

Ne moremo se zanašati, da bo »nekdo drug« upravljal omenjene izzive za nas – ravno mi smo odgovorni, da to storimo sedaj in da ne čakamo na jutri. Institucije, kot je Slovenska vojska, morajo biti še posebej odgovorne in se morajo zavedati svoje vloge v družbi. Zadnje raziskave kažejo, da je Slovenska vojska ena izmed redkih institucij, ki je v tem letu še pridobila ugled.

Fakulteta za uporabne družbene študije (FUDŠ 2011) je izmerila stopnjo zaupanja v slovenske institucije in ugotovila, da se je »v primerjavi z lanskim letom statistično značilno znižala stopnja zaupanja v parlament, vlado, politične stranke, sodstvo in državno upravo, zvišala pa se je stopnja zaupanja v vojsko.« Spodnji graf prikazuje rezultate meritev in trend v primerjavi z letom 2010.

Slika 1: Stopnja zaupanja v državne institucije v Sloveniji – marec 2011

Vir: FUDŠ 2011.

Glede na izkazano stopnjo zaupanja je realno pričakovati ustrezno odzivanje organizacije, da to zaupanje upraviči. Gavez s sodelavci (2007, 3–5) ugotavlja, da je pričakovanje družbe, da podjetja in organizacije pri poslovanju oziroma delovanju poleg interesov lastnikov upoštevajo tudi interese notranjih in zunanjih udeležencev (okolje, skupnost ...) in s skupnimi naporami rešujejo družbene probleme oziroma izzive, vse večje, kot smo omenili zgoraj.

Uresničitev teh pričakovanj in ustrezen odziv podjetja na pričakovanja družbe sta gotovo tudi družbena odgovornost. V javnem sektorju težko obravnavamo družbeno odgovornost z vidika konkurenčne prednosti, jo pa lahko obravnavamo z vidika ugleda in predvsem z vidika prispevka k skrbi za prihodnje generacije v obliki spoštovanja naravnega sistema ter socialnih in okoljskih vrednot. V nadaljevanju bomo predstavili poglede na družbeno odgovornost v Evropi in Sloveniji, opredelili dimenzije družbene odgovornosti in izpostavili naravno okolje kot enega izmed temeljnih predmetov, ki ga obravnava družbena odgovornost.

2.2 Dokumenti in standardi o družbeni odgovornosti

Kot je mogoče razbrati že iz predhodnih navedb, je Evropska unija v zadnjem desetletju intenzivno začela razvijati družbeno odgovornost; to lahko sklepamo iz strateških in drugih dokumentov. Na strateški ravni je tako sprejela naslednje dokumente, ki jih je na spletni strani predstavil Center za razvoj človeških virov (CRČV) (EC 2006):

- Green Paper on Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility (EC 2001) (*Zelena knjiga o promociji evropskega okvira za družbeno odgovornost podjetij*),
- Communication Concerning Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development (EC 2002) (*Komunikacija o korporativni družbeni odgovornosti*),
- Implementing the partnership for growth and jobs: Making Europe a pole of excellence on corporate social responsibility (EC 2006) (*Izvajanje partnerstva za rast in delovna mesta: Evropa – središče odličnosti za družbeno odgovornost podjetij*).

Zelena knjigo (EC 2001) je sprejela Evropska komisija (EK). Z njim opredeljuje družbeno odgovornost podjetja kot »koncept, pri katerem podjetja vključujejo družbene in okoljske vidike v svoje poslovanje in v sodelovanje s svojimi deležniki na prostovoljni osnovi« (CRČV 2006) ter vzpostavi razliko med notranjo in zunanjo družbeno odgovornostjo podjetja. Na spletni strani CRČV še razlagajo, da omenjeni dokument tudi navaja korake, ki jih naj podjetja, vlade in civilna družba upoštevajo pri zavzemanju za družbeno odgovornost podjetja. Pri tem mora podjetje uravnotežiti zahteve in potrebe različnih udeležencev tako, da bodo sprejemljive za vse. Razlagajo tudi, da Green paper uvaja celostni pristop k obravnavi družbene odgovornosti.

Dokument »Komunikacija o korporativni družbeni odgovornosti« (*Communication Concerning Corporate Social Responsibility* (EC 2002)) je, kot povzemajo na spletni strani CRČV (2006), namenjen izboljšanju poznavanja družbene odgovornosti podjetja kakor tudi razvoju veščin managementa, ki so potrebne za družbeno odgovornost podjetja. Razlagajo še, da omenjeni dokument »poudarja potrebo po širjenju koncepta družbene odgovornosti med malimi in srednjimi podjetji, po usklajenosti in preglednosti izvajanja družbene odgovornosti ter orodij, kodeksih, standardih, merjenju in poročanju. Zavzema se za družbeno odgovorne naložbe, za EU forum udeležencev (Multi-stakeholder forum on CSR), integracijo družbene odgovornosti podjetja v vse politike EU.«

Dokument »Poročilo komisije Evropskemu parlamentu, Svetu in Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru: Izvajanje partnerstva za rast in delovna mesta: Evropa – središče odličnosti za družbeno odgovornost podjetij« (EC 2006) gravitira v Evropsko zavezništvo za korporativno družbeno odgovornost (tudi CSR – Corporate Social Responsibility) ter poudarja pomemben prispevek deležnikov tudi iz drugih interesnih skupin. »V družbeni

odgovornosti podjetja vidi možen prispevek k trajnostnemu razvoju, k rasti in zaposlitveni strategiji Evrope.« (CRČV 2006)

V naši obravnavi se bomo v naslednjih poglavjih dotaknili predvsem dokumenta Green Paper, ki, kot smo že omenili, govori (EC 2001, 8–15) o dveh dimenzijah družbene odgovornosti podjetja, in sicer o notranji in zunanji. *Notranja dimenzija družbene odgovornosti* obsega področja družbeno odgovorne prakse upravljanja zaposlenih in *naravi prijazno prakso*. Družbeno odgovorna praksa upravljanja zaposlenih zajema področja, kot so investiranje v človeški kapital, zdravje in varnost zaposlenih ter upravljanje sprememb, medtem ko *naravi prijazne prakse* zajemajo predvsem področje upravljanja naravnih virov, uporabljenih v proizvodnji. *Zunanja dimenzija družbene odgovornosti* pa, kot opredeljuje Green Paper (EC 2001, 11), obsega področja odnosa s širšim krogom različnih udeležencev (poleg zaposlenih in lastnikov še poslovne partnerje in dobavitelje, predstavnike lokalnih skupnosti in *naravno okolje*).

Poleg omenjenih strateških dokumentov je Evropska unija na področju družbene odgovornosti sprejela še druge akte in ukrepe. Glede na to, da izhajamo iz javnega sektorja, velja omeniti sporočilo Evropske komisije o javnem naročanju, objavljeno v letu 2008 – Sporočilo javno naročanje za boljše okolje (EC 2008). Namen sporočila je bil, da se v dveh letih doseže cilj, da je v povprečju 50 odstotkov naročil javnega sektorja »zelenih.« Ob omenjenem sporočilu moramo pogledati še v leto 2005, ko je Evropska komisija izdala Priročnik o ekološkem – okolju prijaznem – javnem naročanju, ki tudi specificira področja »zelenih« naročil (EK 2005, 5), kamor spadajo nakup energetske učinkovite računalnikov in stavb, pisarniške opreme, narejene iz lesa, ki je okoljsko trajnosten, recikliranega papirja, električnih avtomobilov, okolju prijazen javni prevoza, ekološka hrane v menzah, elektrika iz obnovljivih virov energije, klimatski sistemi, ki ustrezajo vrhunskim okoljskim rešitvam.

Na področju standardizacije je Evropska unija uvedla sistem EMAS (CRČV 2011):

... v katerem lahko sodelujejo vsi ekonomski subjekti, zasebni in javni, iz držav EU ter Islandije, z Norveškega in iz Liechtensteina ... Sistem EMAS zahteva skladnost z okoljsko zakonodajo. Bistveni elementi sistema so začetni okoljski pregled, sistem ravnanja z okoljem po ISO 14001, okoljska izjava, validacija okoljske izjave in registracija. Poudarja pomen vključevanja zaposlenih v implementacijo sistema in zahteva preučitev tako neposrednih kot tudi posrednih okoljskih vidikov, med njimi postopkov nabave, storitev, administrativnih odločitev, poslovanja pogodbenih partnerjev in dobaviteljev. Značilnosti sistema EMAS sta tudi prepoznaven logo in okoljska izjava, pri kateri gre za odprto, pregledno ter periodično objavljanje okoljskih informacij. Z okoljsko izjavo se vzpostavljata komunikacija in dialog z javnostjo ter drugimi zainteresiranimi stranmi o vplivih organizacije na okolje in njeni okoljski učinkovitosti.

Ko smo že omenili standardizacijo, moremo omeniti tudi standard *ISO 26000*, ki ga je leta 2010 sprejela globalna organizacija za standardizacijo ISO. Standard ISO 26000 (Guidance on Social Responsibility – *Družbeno odgovorno ravnanje*) opredeljuje in obravnava naslednja

področja (dimenzije) družbeno odgovornega ravnanja (ISO 2010a): *okolje*, človekove pravice, zaposlovanje, vodenje organizacije in etična načela ravnanja, vprašanja, povezana s kupci in potrošniki, ter vključenost v razvoj skupnosti oziroma družbe. V povezavi z nadaljnjo obravnavo bomo za zdaj opredelili le pojem *okolje*, ki ga standard ISO 26000 (2010a, 2) definira kot *naravno okolje, v katerem organizacija posluje, in vključuje zrak, vodo, zemljo, naravne vire, floro, favno, ljudi, vesolje ter njihova medsebojna razmerja*.

V povezavi z okoljsko dimenzijo družbene odgovornosti je izdelanih še 31 standardov, od tega se jih 27 navezuje na standard ISO 14000 (ISO 2007). Ti standardi (ISO 2010b, 99–100) so za bolj poglobljeno študijo predstavljeni v prilogi 1.

V Sloveniji se opredelitve družbene odgovornosti naslanjajo na izhodišča, ki jih narekuje Evropska unija. Vlada Republike Slovenije je na predlog UMAR (Urad za makroekonomske analize in razvoj) na 30. redni seji 23. junija 2005 sprejela Strategijo razvoja Slovenije.

Strategija razvoja Slovenije opredeljuje vizijo in cilje razvoja Slovenije ter pet razvojnih prioritet z akcijskimi načrti. V ospredju nove strategije je celovita blaginja vsakega posameznika ali posameznice. Zato se strategija ne osredotoča samo na gospodarska vprašanja, temveč vključuje socialna, *okoljska*, politična, pravna ter kulturna razmerja. Zaradi takšne postavitve ciljev je Strategija razvoja Slovenije po svoji vsebini tudi strategija *trajnostnega razvoja* Slovenije ... (UMAR 2005, 7)

Na področju družbene odgovornosti je v Sloveniji pomembno delovanje Inštituta za razvoj družbene odgovornosti (IRDO); ta družbeno odgovornost definira dokaj široko, saj pravi (Hrast 2010), da niso le podjetja tista, ki naj bi delovala družbeno odgovorno, ampak »tudi vsi posamezniki in s tem skupine, organizacije (vladne, nevladne), podjetja, zavodi, ipd., kjer se združujemo, torej tudi poklicne skupine, narod, država, vse do zveze in globalno.«

IRDO iz spoznanj petih mednarodnih konferenc o družbeni odgovornosti v letih 2006–2010 ugotavlja (Hrast 2010), da se Slovenija že več let vključuje v akcije za družbeno odgovornost v Evropski uniji, a brez ustreznega odziva. IRDO nadalje ugotavlja, da je bilo v Sloveniji »v preteklih letih precej aktivnosti za razvoj družbene odgovornosti, predvsem v okviru civilne družbe. Razne strokovne organizacije in ustanove so začele v programe svojega dela vključevati ustrezne vsebine, strokovnjaki se dodatno izobražujejo, krepí se raziskovanje, a še premalo, saj na tem področju zelo zaostajamo za EU. Že od leta 2005 naj bi v Sloveniji delovala Nacionalna medresorska delovna skupina za razvoj družbene odgovornosti, pa je njeno delo že več let šibko.« (Hrast 2010) Na osnovi teh spoznanj in ugotovitev je inštitut dal pobudo za sprejetje Nacionalne strategije razvoja družbene odgovornosti (Hrast 2010). S strategijo bi dosegli določene cilje, napredek in približevanje EU na tem področju.

2.3 Dimenzije družbene odgovornosti

Friderick, Davis in Post (1988, 33) glavne dimenzije družbene odgovornosti delijo na naslednja področja:

- kakovost in varnost izdelkov,
- odnosi s potrošniki,
- odnosi z zaposlenimi,
- odnosi s konkurenco,
- odnosi z lokalno skupnostjo,
- dobrotelost in skrb za ljudi,
- odgovornost do države oziroma vlade,
- *skrb za okolje in*
- ekonomski vplivi.

Standard ISO 26000 dimenzije družbene odgovornosti opredeljuje v nekoliko drugačni luči in svetuje, da organizacije usmerijo napore za družbeno odgovorno ravnanje na naslednja ključna področja (ISO 2010a, 19):

- vodenje organizacije,
- človekove pravice,
- zaposlovanje,
- *okolje,*
- delovno okolje,
- odnosi do potrošnikov,
- vključitev lokalne skupnosti in
- razvoj.

Ker naštetih področja vsako zase pomeni kompleksen nabor vsebin, pravil, postopkov, meril in kazalnikov, jih bomo opredelili kot dimenzije družbene odgovornosti. V tem poglavju bomo na kratko predstavili vse naštetih dimenzije, kot jih opredeljuje standard ISO 26000, v nadaljevanju pa se bomo osredotočili na okoljsko dimenzijo družbene odgovornosti. Standard ISO 26000 (ISO 2010a, 20) sicer svetuje celosten pristop k vsem dimenzijam družbene odgovornosti, kar pomeni enakovredno obravnavanje vseh naštetih področij. Osredotočanje na le eno področje ne bi bila ustrezna rešitev, ker takšen pristop lahko pripelje do zapostavljanja in opuščanja družbeno odgovornega ravnanja na drugih področjih.

Standard ISO 26000 naštetih dimenzije družbene odgovornosti opisuje na naslednji način (ISO 2010a, 21–68):

- *Vodenje organizacije in družbena odgovornost*
Vodenje organizacije je najpomembnejši dejavnik, ki omogoča organizaciji, da prevzame odgovornost za posledice svojih odločitev in dejavnosti ter da družbeno odgovornost

vkluči v svoje delovanje in odnose. Vodenje organizacije v kontekstu družbene odgovornosti zajema dvojno vlogo, in sicer, da na družbeni odgovornosti temelji delovanje organizacije, hkrati pa je sredstvo za bolj odgovorno socialno obnašanje pri drugih osnovnih dejavnikih.

- *Proces in strukture odločanja*

Procesi odločanja in struktur, ki spodbujajo k družbeni odgovornosti spodbujajo tudi uporabo načel in prakse, opisanih v klavzulah 4 ter 5. Vsaka organizacija ima postopke in strukture sprejemanja odločitev. V nekaterih primerih so ti določeni uradno, visoko razviti in podvrženi veljavnim zakonom in predpisom, v drugih primerih pa so neformalni in izhajajo iz organizacijske kulture in vrednot. Vse organizacije morajo vzpostaviti procese, sisteme, strukture ali druge mehanizme, ki omogočijo uporabo načel in prakse družbene odgovornosti.

- *Človekove pravice in družbena odgovornost*

Priznavanje in spoštovanje človekovih pravic na splošno veljata za bistvena segmenta za delovanje pravne države ter koncept socialne pravičnosti in poštenosti. Delujeta kot temeljna podlaga za najbolj bistvene institucije družbe, kot so pravosodni sistem. Dolžnost in odgovornost države je, da zagotovi in omogoča spoštovanje, zaščito in izpolnjevanje človekovih pravic. Organizacija je odgovorna za spoštovanje človekovih pravic v okviru svojega vplivnega področja.

- *Delovne prakse in družbena odgovornost*

Ustvarjanje novih delovnih mest kot tudi plače in druga nadomestila, izplačana za opravljeno delo, so med najpomembnejšimi ekonomskimi in socialnimi prispevki organizacije. Pomembno in produktivno delo je bistven element v človekovem razvoju; življenjski standard se izboljša s polno in varno zaposlitvijo. Odsotnost zaposlitve je glavni vzrok za socialne probleme. Delovne prakse imajo velik vpliv na spoštovanje pravne države in na pravičnost v družbi: družbeno odgovorne delovne prakse so bistvenega pomena za socialno pravičnost, stabilnost in mir.

- *Okolje in družbena odgovornost*

Družba se sooča s številnimi okoljskimi izzivi, vključno z izčrpavanjem naravnih virov, onesnaževanjem, podnebnimi spremembami, uničevanjem habitatov, izgubo živalskih in rastlinskih vrst, propadom celotnih ekosistemov ter degradacijo mestnih in podeželskih naselij. Zaradi nenehne rasti svetovnega prebivalstva in s tem večje porabe predstavljajo te spremembe vedno večjo nevarnost za človekovo varnost in zdravje ter dobro počutje družbe. Zato je treba poiskati možnosti za zmanjšanje in odpravo neustreznih količin in načinov proizvodnje in potrošnje ter zagotoviti, da bo poraba virov na osebo trajnostna. Okoljska problematika na lokalni, regionalni in globalni ravni je povezana. Njeno reševanje zahteva celovit, sistematičen in kolektiven pristop. Odgovornost do okolja je predpogoj za preživetje in blaginjo ljudi, zato je pomemben vidik družbene odgovornosti. Okoljska problematika je tesno povezana tudi z drugimi bistvenimi vidiki in vprašanji

družbene odgovornosti. Okoljska vzgoja in zmogljivost sta bistvenega pomena pri spodbujanju razvoja trajnostne družbe in ustreznega načina življenja.

- *Pravično operativno delovanje in družbena odgovornost*

Na področju družbene odgovornosti pravično izvajanje prakse pomeni, kakšne odnose imajo organizacije z drugimi organizacijami, da bi dosegle pozitiven rezultat. Pozitivne rezultate je mogoče doseči z zagotavljanjem vodenja in spodbujanjem sprejetja družbene odgovornosti širše v celotnem področju organizacijskih struktur in področju vpliva organizacije.

- *Pravice porabnikov in družbena odgovornost*

Pravice uporabnikov se v družbeni odgovornosti nanašajo med drugim tudi na dobre poslovne običaje, varovanje zdravja in varnosti, ustrezno uporabo, reševanje sporov in odškodnine, varovanje podatkov in zasebnosti, dostop do bistvenih izdelkov in storitev za potrebe ranljivih in nepriviligiranih potrošnikov ter izobraževanje. Smernice ZN za varstvo potrošnikov zagotavljajo temeljna izhodišča informacije o varnosti potrošnikov, uporabnikov in trajnostno potrošnjo.

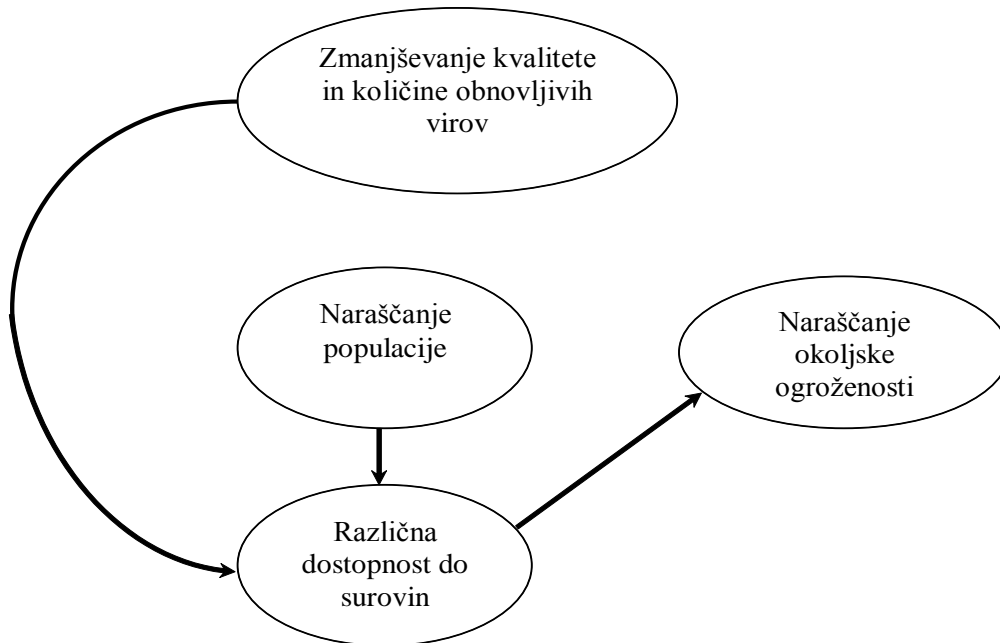
- *Vključevanje in razvoj skupnosti*

Na splošno velja, da imajo dandanes organizacije odnos s skupnostmi, v katerih delujejo. Ta odnos mora temeljiti na sodelovanju s skupnostjo kakor tudi na prispevku k njenemu razvoju. Sodelovanje s skupnostjo – s posamezniki ali združenji, ki želijo povečati javno dobro – prispeva h krepitvi civilne družbe. Organizacije, ki s skupnostmi in njenimi institucijam sodelujejo na produktiven način, odražajo in krepijo demokratične in državljske vrednote. Sodelovanje s skupnostjo se nanaša na stanovanjska ali druga socialna načela geografskega območja, ki je v fizični bližini organizacije, ali na območju, kjer se odraža vpliv organizacije. Velikost območja in število članov skupnosti, na katere vpliva organizacija, sta odvisna od konteksta, predvsem pa od velikosti in narave teh vplivov. Na splošno pa lahko pojem skupnost razumemo tudi kot skupino ljudi, ki imajo posebne skupne značilnosti in se ukvarjajo s specifičnim vprašanjem, na primer "virtualna" skupnost. Sodelovanje in razvoj skupnosti, sta sestavna dela trajnostnega razvoja. Vključitev skupnosti presega prepoznavanje in upoštevanje interesnih skupin v zvezi z vplivi dejavnosti organizacije ter pomeni tudi podporo in vzpostavitev odnosov z lokalno skupnostjo. Predvsem pa pomeni priznanje vrednost skupnosti. Vključenost skupnosti v organizacijo mora izhajati iz spoznanja, da je organizacija posebna interesna skupina v skupnosti in ima skupne interese z lokalno skupnostjo.

2.4 Okolje kot dimenzija družbene odgovornosti

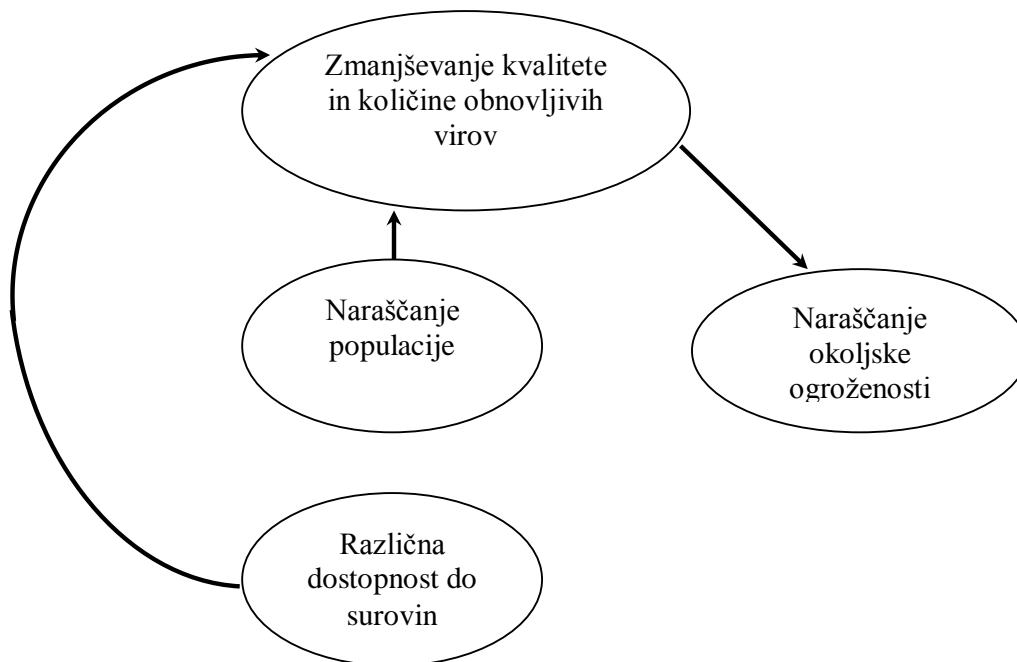
Marinčič (2011, 38) glavne okoljske probleme povezuje s sodobnimi grožnjami miru in stabilnosti v svetu. Skupni imenovalec sodobnim grožnjam predstavlja *pomanjkanje naravnih virov* in surovin, za katero je lahko vzrok omejen dostop ali pa omejena razpoložljivost zaradi

okoljskih sprememb, izčrpanosti zmogljivosti oziroma degradacija okolja, *neenakomerna razporeditev naravnih virov* in *dostop do naravnih virov*, ki je ključen za preživetje. Na drugi strani se ob pomanjkanju in neustrezni porazdelitvi naravnih virov srečujemo z izjemno ekspanzijo svetovnega prebivalstva (slika 2, slika 3):

Slika 2: Dejavniki naraščanja okoljske grožnje miru in stabilnosti - 1

Vir: Homer 1994, 10.

Slika 3: Dejavniki naraščanja okoljske grožnje miru in stabilnosti - 2

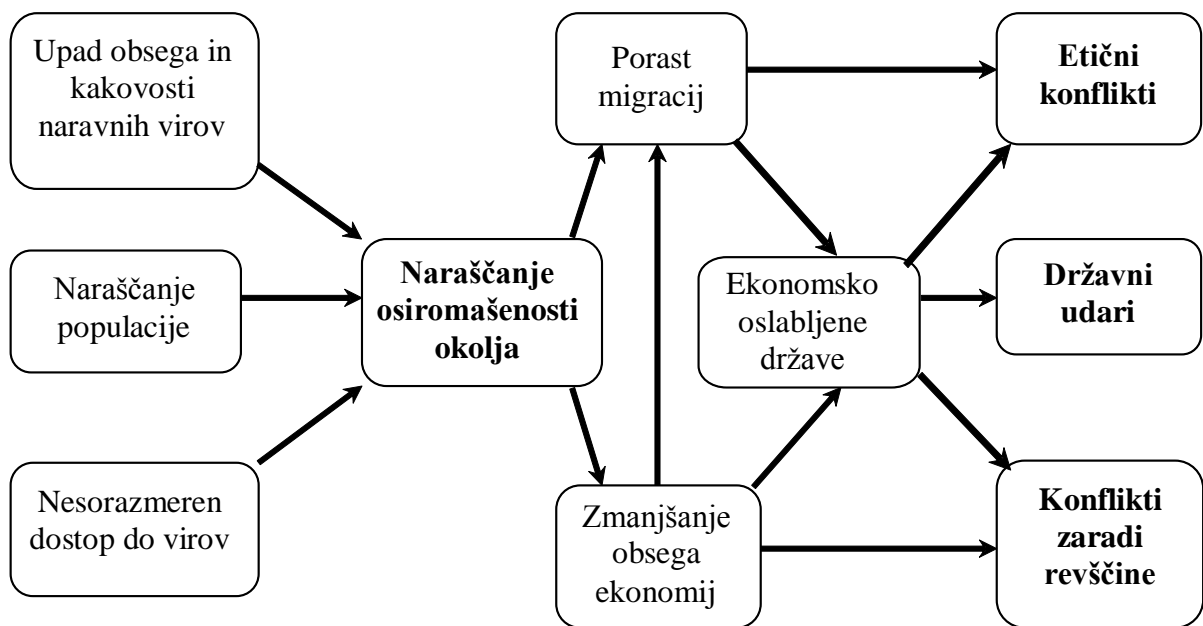
Vir: Homer 1994, 10.

Kot možne vzroke, ki izhajajo iz okoljskih sprememb in lahko vodijo v splošen konflikt, Marinčič (2011, 38) navaja učinke tople grede, širjenje ozonske luknje, degradacijo okolja z izgubo gozda in obdelovalnih površin, onesnaževanje naravnih virov pitne vode in podtalnice ter izčrpanje morskih bogastev.

Podobno kot Marinčič razmišlja tudi Prezelj (2007, 8), ki omenja okoljevarstvene grožnje, »kjer je ključna grožnja onesnaževanje človekovega okolja.« Prezelj (2007, 8–11) navaja več različnih virov, ki potrjujejo povezanost groženj nacionalni varnosti: onesnaževanje človekovega okolja pospešuje pomanjkanje naravnih virov, kar lahko na eni strani vodi v oborožene spopade za te vire, po drugi strani pa lahko povzroči (pospeši) pojav in širjenje nalezljivih bolezni. Prezelj (2007, 8) to opredeli kot zdravstveno dimenzijo ogrožanja nacionalne varnosti, nam pa pove še več o kompleksnosti problematike onesnaževanja okolja.

Theodore in Theodore (2009, 3–4) razlagata, da se je v zadnjih štirih desetletjih povečala skrb za naravno okolje, vključujoč zrak, zemljo in vodo. Vedno več ljudi se zaveda problemov, povezanih z okoljem, še pomembneje pa je, da se znanstvenih in tehničnih zahtev varstva okolja znotraj okoljske dimenzije družbene odgovornosti zaveda management. To je pomembno predvsem zaradi potrebe po ustreznem ukrepanju in ravnanju ob najrazličnejših ekoloških katastrofah. Vendar ukrepanje in ravnanje nista dovolj, potreben je celosten pristop, ki mora po našem mnenju vložiti vse napore v preprečitev ekoloških katastrof. Dogodki po cunamiju na Japonskem (2011) so plastičen primer tega, kar želimo razložiti. Taki dogodki namreč odkrivajo pomanjkljivo vzdrževanje sistemov v jedrskih elektrarnah v času pred katastrofo (Krolicki in Kerber 2011).

Priročnik za uvajanje družbene odgovornosti (Gavez et al. 2007, 19–20) prav tako omenja vpliv globalnih sprememb. Avtorji dajejo smernice za izboljšanje poslovanja z zmanjšanjem uporabe škodljivih snovi, zmanjšanjem obsega odpadkov in uvedbo reciklaže, racionalno rabo redkih in neobnovljivih virov in tako dalje. Zavedati se je treba, da imajo globalne spremembe okolja bistveno širše razsežnosti in vplive, kot si predstavljamo. Homer (1994, 17–35) te vplive opisuje kot socialne efekte (slika 3) z medsebojnimi vplivi; naraščanje okoljskega deficita virov in surovin v prvi vrsti vpliva na zmanjšanje ekonomij, kar povzroča ekspanzijo migracij, ta pa vodi v etnične konflikte in konflikte zaradi revščine. Medsebojni vplivi socialnih učinkov se kažejo v državljanskih vojnah, ki so v današnjem svetu prevladujoča oblika spopadov.

Slika 4: Nekateri vzroki in posledice naraščajoče osiromašenosti okolja

Vir: Homer 1994, 31.

Iz opisanih vplivov na naravno okolje in posledic, ki jih lahko ima osiromašnost naravnega okolja, je dosti lažje razumeti, da je ne glede na veliko definicij o družbeni odgovornosti v vsaki zajeta skrb za naše naravno okolje. Sistemi, organizacije inštituti in posamezniki se tudi zavedajo globalnega pomena družbeno odgovornega ravnanja in s tem tudi skrbi za okolje. Tako najdemo globalni pogled v definiciji družbene odgovornosti na primer v Inštitutu za razvoj družbene odgovornosti (IRDO), kjer pravijo (Hrast 2010), da niso samo podjetja tista, ki naj bi delovala družbeno odgovorno, ampak »tudi vsi posamezniki in s tem skupine, organizacije (vladne, nevladne), podjetja, zavodi ipd., kjer se združujemo, torej tudi poklicne skupine, narod, država, vse do zveze in globalno.«

V poglavju 2.1 smo zapisali, da v javnem sektorju težko obravnavamo družbeno odgovornost z vidika konkurenčne prednosti, jo pa lahko obravnavamo z vidika ugleda in predvsem z vidika prispevka k skrbi za prihodnje generacije v obliki spoštovanja naravnega sistema ter socialnih in okoljskih vrednot. Razumevanje vpliva globalnih sprememb je pomembno tudi za vojaške sile (NATO) v smislu pristopa k sodobnim konfliktom in odzivanja nanje in hkrati še bolj poudari pomen družbeno odgovornega ravnanja tudi za vojaške institucije.

Priročnik za uvajanje družbene odgovornosti (Gavez et al. 2007) opisuje področja in aktivnosti okoljskega vidika družbene odgovornosti. V nadaljevanju bomo povzeli ta področja in aktivnosti in jih pozneje uporabili tudi v empiričnem delu naloge, kjer bomo raziskali, kako so urejeni v Slovenski vojski.

2.5 Področja in aktivnosti za izboljšanje ravnanja z okoljem

Področja in aktivnosti za izboljšanje ravnanja z okoljem smo povzeli po Gavez et al. (2007, 20–22).

Izboljšanje ravnanja z okoljem obsega naslednja področja in aktivnosti:

- Upoštevanje zakonskih določil
Organizacija, ki ima namen odgovorno ravnati z okoljem, mora v osnovi *prepoznati svoj vpliv na okolje* in *v svoje poslovanje integrirati aktualno okoljsko zakonodajo*.
- Recikliranje, zmanjševanje porabe, ponovna uporaba
Organizacija naj spodbuja in *načrtuje* zmanjšanje uporabe papirja, uvaja uporabo izdelkov iz recikliranih surovin in podobno.
- Uporaba okolju prijaznih materialov, varčevanje z energijo in vodo
- Sodelovanje zaposlenih pri okoljevarstvenih aktivnostih podjetja
- Razvijanje okolju prijaznejših tehnologij in izdelkov.

Uvajanje strategije ravnanja z okoljem zahteva sistematičen pristop (Gavez et al. 2007, 23):

- pomembno je, da organizacija sistematično ureja okoljska vprašanja in pri tem uporabi uveljavljene sisteme ravnanja z okoljem. Primer sistematične ureditve okoljskih vprašanj predstavlja serija standardov ISO 14000 (priloga 2);
- organizacija naj določi odgovorno osebo za varstvo okolja;
- politiko varstva okolja naj poznajo vsi zaposleni;
- zaposleni naj bodo vključeni v razvoj in izvajanje okoljskih aktivnosti;
- o okoljski dejavnosti je treba obveščati zaposlene in druge udeležence (objava na spletnih straneh in v drugih medijih);
- organizacija mora izdelovati okoljska poročila.

Družbeno odgovorno ravnanje z okoljem v ožjem smislu prinaša organizaciji koristi (če se omejimo na javni sektor) predvsem v obliki večjega ugleda in zaupanja javnosti (Gavez et al. 2007, 23–24), z združevanjem družbeno odgovornih pristopov na ravni držav in mednarodnih skupnosti pa menimo, da je mogoče doseči globalne učinke.

3 OKOLJSKA POLITIKA IN OKOLJSKI MANAGEMENT

»Začetek evropskega okoljskega prava sega v oktober 1972, ko so predsedniki držav in vlad na konferenci sklenili, da je skupna okoljska politika nujno potrebna. Od tega leta je Skupnost sprejela kakšnih 250 pravnih aktov, predvsem za zmanjšanje onesnaževanja okolja z uvedbo minimalnih standardov, zlasti za področje ravnanja z odpadki ter onesnaževanja vode in zraka. Okvir te zakonodaje tvori vrsta akcijskih programov. Začetek veljavnosti enotnega evropskega akta v letu 1987, s katerim je bil v Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti vključen poseben naslov na to temo, na splošno velja kot prelomnica na področju varstva okolja ... Pogodba ES temelji na previdnostnem načelu, načelu preprečevanja in na načelih, da je treba okoljsko škodo prednostno odpravljati pri viru ...« (Goossens 2008)

3.1 Okoljska politika

Iz zgornjega citata vidimo, da se države z okoljsko politiko ne ukvarjajo dlje kot kakšnih štirideset let, ocenjujemo pa, da je v tem kratkem obdobju to področje doživelo intenziven razvoj, pa naj gre za sprejemanje zakonodaje ali pa za sprejemanje standardov.

V Sloveniji je okoljska politika regulirana z Resolucijo o Nacionalnem programu varstva okolja (Uradni list RS, št. 2/06). Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja (ReNPVO) je »osnovni strateški dokument na področju varstva okolja, katerega cilj je splošno izboljšanje okolja in kakovosti življenja ter varstvo naravnih virov. V ta namen program določa cilje na posameznih področjih za določena časovna obdobja in prednostne naloge ter ukrepe za doseganje teh ciljev.« (ReNPVO 2006, 1)

Pripravljalci resolucije so upoštevali okoljsko zakonodajo in okoljski program Evropske skupnosti, tako je resolucija izdelana na podlagi 35. člena Zakona o varstvu okolja (Uradni list RS, 41/04), 94. člena Zakona o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04), 54. člena Zakona o vodah (Uradni list RS, št. 67/02, 110/02 – ZGO-1, 2/04 – ZZdr1-A in 41/04 – ZVO-1) in v skladu s Sklepom 1600/2002/EC Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. julija 2002 o šestem okoljskem akcijskem programu Skupnosti (Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme). Omenjena zakonodaja predstavlja ključno regulativo na območju Evropske skupnosti in Republike Slovenije.

ReNPVO (2006) je nadaljevanje ReNPVO iz leta 1999 oziroma pomeni nadaljevanje osnovne usmeritve politike varstva okolja za zagotavljanje trajnostnega razvoja. Trajnostni razvoj kot koncept je bistveno pridobil veljavo tako v mednarodni skupnosti kakor tudi v Evropski uniji in pomeni omogočanje preživetja bodočim generacijam ne samo z zmanjševanjem onesnaževanja, ampak tudi z racionalno rabo naravnih virov, upoštevanja nosilnosti okolja v povezavi z gospodarskim razvojem, urbanizacijo ter načinom življenja (ReNPVO 2006, 1).

Osnovni elementi okoljske politike

Po ReNPVO (2006, 1–7) povzemamo osnovne elemente okoljske politike.

- *Okoljski cilji*
Glavni cilj je doseči visoko raven varstva okolja ob upoštevanju temeljnih načel varovanja in ohranjanja okolja. Področni cilji so opredeljeni v okviru štirih področij, in sicer podnebne spremembe, narava in biotska raznovrstnost, kakovost ter odpadki in industrijsko onesnaževanje.
- *Nosilci okoljske politike*
so državna in občinska upravo, izvajalca državnih in občinskih gospodarskih javnih služb varstva okolja ter nevladne organizacije.
- *Okoljski ukrepi*
obsegajo dosledno izvajanje zakonodaje, strateške usmeritve in instrumente.
- *Strateške usmeritve na področju varstva okolja*
Glavna usmeritev za doseganje okoljskih ciljev je temeljno načelo varstva okolja »načelo plačila za obremenjevanje okolja.« Druge strateške usmeritve pa zajemajo:
 - pripravo in sprejemanje nove zakonodaje in dosledno izvajanje obstoječe zakonodaje,
 - vključevanje zahtev varstva okolja pri načrtovanju prostorskega razvoja,
 - okoljske tehnologije,
 - spodbujanje trajnostne proizvodnje in potrošnje,
 - trajnostno potrošnjo,
 - trajnostno proizvodnjo in ekonomsko politike varstva okolja,
 - dvig okoljske ozaveščenosti, dialog z vsemi zainteresiranimi ter sodelovanje javnosti,
 - sanacijo degradiranih območij.

Pri obravnavi okoljske politike Slovenske vojske se bomo smiselno prilagodili glede na njeno vlogo organa v sestavi, poslanstvo in temeljne naloge – torej na področja, kjer ima Slovenska vojska neposreden vpliv. Ta področja so v okviru ciljev okoljske politike predvsem narava in biotska raznovrstnost, onesnaževanje in odpadki. V okviru nosilcev okoljske politike bo vsebina prav tako prilagojena glede na hierarhičen ustroj sistema, okoljski predpisi pa so, poleg podvrženosti nacionalnim predpisom, povezani z usmeritvami in predpisi zveze NATO.

3.2 Okoljski management

Theodore in Theodore (2009, 3) ugotavljata, da se v zadnjih štirih desetletjih več zavest o vprašanjih varstva okolja. Vprašanja se dotikajo vseh ključnih elementov naravnega okolja: zraka, vode in zemlje. Vse več ljudi se zaveda okoljskih težav, še pomembneje pa je, da se teh vprašanj zaveda management v organizacijah, sploh kadar se z njimi dejansko sooča. Dejstvo

je, da se veliko managerjev ne zaveda okoljskih vprašanj in problemov, povezanih z njimi, pričakovali pa bi vsaj osnovna tehnična in strokovna znanja s tega področja ter razumevanje osnovnih pojmov in temeljnih predpisov, ki urejajo to področje.

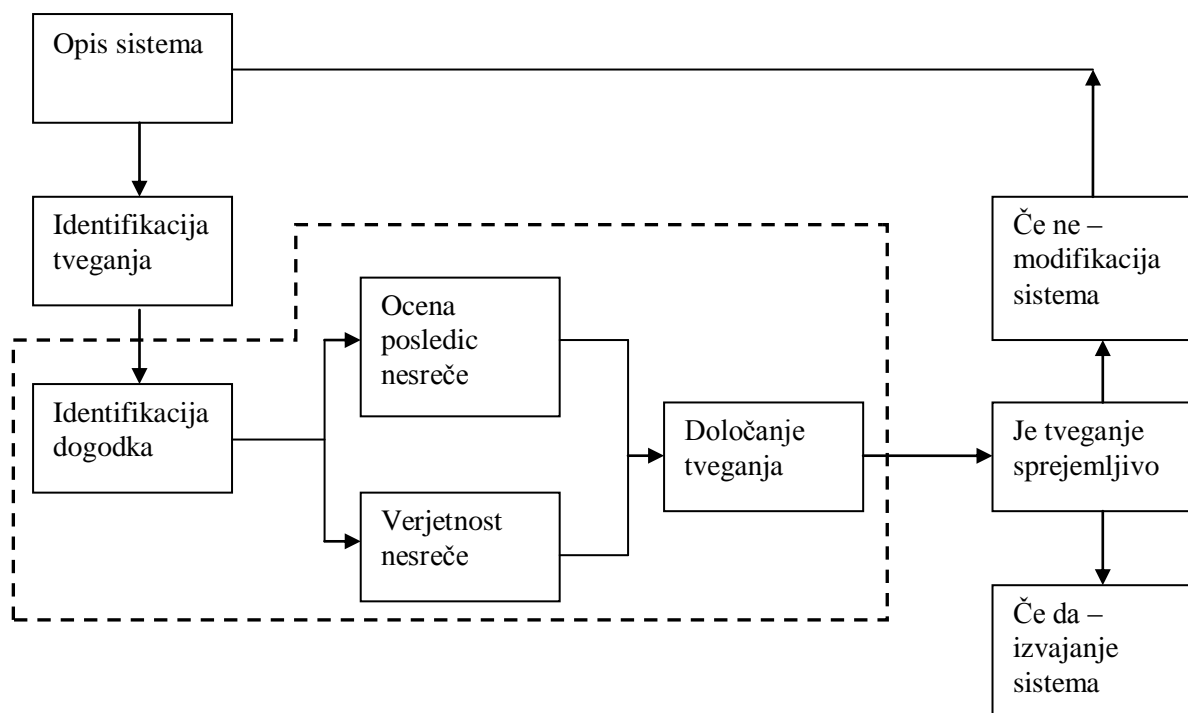
Menimo, da je vsak dan več znakov, kako pomembno se je zavedati okoljskih vprašanj in kako je še pomembneje načrtovati procese v organizaciji, da pri nabavi vhodnih resursov, med samim procesom izdelave in z izhodnimi produkti ne povzročamo dodatnih obremenitev okolja, ampak skrbimo za njihovo zmanjševanje. Tukaj vidimo bistveno vlogo managementa, da že v procesu načrtovanja razmišlja o okoljskih vplivih. Management bi tako moral obvladovati naslednja področja, ki zadevajo naravno okolje (Theodore in Theodore 2009, 4–6):

- *Okoljski predpisi in generatorji onesnaževanja.* Degradacija okolja ni lokalno omejen problem, ampak zadeva celine in v nekaterih primerih celoten planet. Management bo moral implementirati okoljsko zakonodajo in zahteve v programe in načrte. Danes se so temi področji še vedno ukvarjajo predvsem agencije, kot so EPA v Združenih državah Amerike, ECOLABEL v Evropski uniji ali ARSO v Sloveniji.
- *Onesnaževanje ozračja.* Obsega nekaj različnih področij, povezanih z viri onesnaževanja in njihovo kontrolo. Razpršitev onesnaženega zraka se lahko matematično modelira; s tem se predvidita mesto in koncentracija onesnaženja v stiku s tlemi v obliki kislega dežja ipd. Oprema za kontrolo izpustov v ozračje se lahko doda k različnim virom onesnaženja s ciljem zmanjšanja teh izpustov. V ta segment spada tudi zavedanje o kvaliteti ozračja v delovnih prostorih in stopnji hrupa, ki človeka postavi v hud stres;
- *Onesnaževanje voda.* Pomeni vdor iz virov onesnaženja v vodni sistem, ki ga predstavljajo reke, jezera, morja in podtalnica. Zavedati se je treba, da onesnaženje lahko prodre v vodni sistem na različne načine, ki jih je treba predvidevati. Ti načini so lahko industrijski izpusti zaradi malomarnosti, industrijske in druge nesreče, ki povzročijo izlive nevarnih snovi, do teh nesreč pa lahko pride tudi v primeru porasta vodostajev zaradi obsežnih padavin. Razumeti je treba, kako lahko nevarne snovi pridejo v vodne sisteme in kakšno škodo lahko povzročijo. Na osnovi teh znanj je treba sprejeti zaščitne ukrepe in druge nadzorstvene mehanizme, kot so na primer čistilne naprave;
- *Ravnanje z odpadki.* Management mora poznati postopke za ravnanje s komunalnimi, medicinskimi in radioaktivnimi odpadki. To področje obsega programe za zmanjševanje teh vrst odpadkov. Komunalni odpadki morajo biti podvrženi ločevanju, recikliranju in kompostiranju. Medicinski, radioaktivni in drugi odpadki (nevarne snovi) pa morajo biti podvrženi strogemu nadzoru, ustreznemu pakiranju med transportom, pravilnemu in varnemu skladiščenju in podobno;
- *Preprečevanje onesnaženja.* Obsega tako gospodinjstva, predvsem pa industrijo in tudi javni sektor, upošteva ustrezno – ekološko sprejemljivo in varčno gradnjo (energetsko pasivni objekti), primerne ogrevalne, ventilacijske in hladilne sisteme, omejevanje porabe vode in ponovno uporabo oziroma porabo materialov, preden postanejo odpadki;

- *Odločanje in komuniciranje o okoljskih tveganjih.* Managerji morajo biti seznanjeni o načinu sprejemanja odločitev v zadevah, povezanih z okoljskimi tveganji, in o načinu komuniciranja z javnostjo o teh tveganjih in njihovih učinkih na okolje. Področja komunikacije o sprejemanju odločitev, ki bodo povzročile okoljska tveganja, obsegajo kratkoročne in dolgoročne vplive na ljudi in naravno okolje ter ukrepe za njihovo sanacijo;

Druga področja okoljskega managementa. To so relativno nova področja, ki jih mora poznati, upoštevati in obravnavati management ter predstavljajo izziv zanj. Ta področja so elektromagnetna sevanja, onesnaženje, ki ga povzroča hrup, in vplivi nanotehnologij. Z *revizijo vplivov na okolje* se lahko oceni okoljsko obnašanje organizacije, pri čemer se mora management zavedati vplivov na okolje na področjih, kamor seli svojo proizvodnjo (nižji stroški dela ali drugi vzroki), in delovati v smislu zagotavljanja enakovredne okoljske zaščite ne glede na okolje, v katerem deluje.

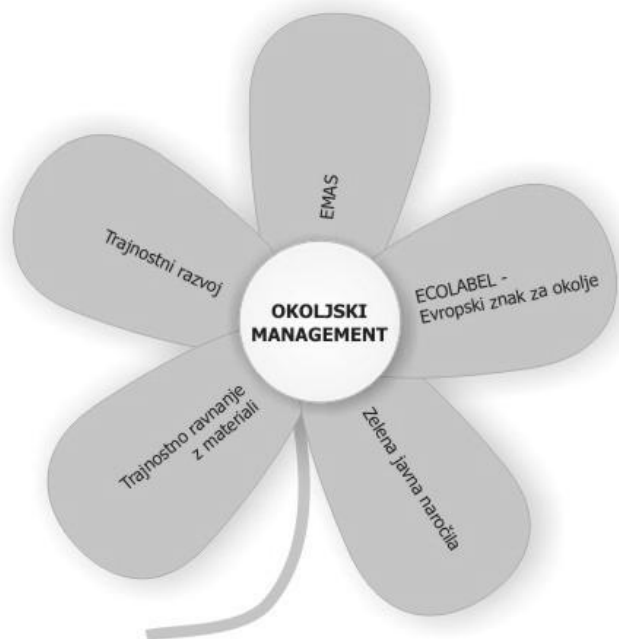
Ugotovimo lahko, da upravljanje tveganj predstavlja pomembno vlogo pri izvajanju okoljskega managementa. Diagram poteka upravljanja tveganj je prikazan na sliki 5.

Slika 5: Diagram poteka upravljanja tveganj

Vir: povzeto po Theodore in Theodore 2009, 418.

Ministrstvo za okolje in prostor (MOP) na svoji spletni strani spodbuja okoljski management s pridobitvijo ECOLABEL (eco-label flower (okoljska marjetica)). Za podeljevanje tega evropskega znaka za okolje je v Sloveniji zadolžena Agencija Republike Slovenije za okolje (ARSO).

Slika 6: Okoljski management

Vir: povzeto po MOP b. l.

ARSO (b. l.) na svoji spletni strani razlaga ECOLABEL kot »zelo zanimiv *instrument zagotavljanja varstva okolja*, ki je *prostovoljen in osnovan na tržni osnovi*. Znak odlikuje proizvode oziroma storitve, ki zadovoljujejo visoke okoljske standarde ter visoka merila glede uporabnosti. Okoljska marjetica pomeni za njenega pridobitelja dodano vrednost in konkurenčno prednost na rastočem trgu blaga in storitev. Znak za okolje je znak, ki ga je Evropska unija vpeljala v svoj pravni red že leta 1992, njegovega *pridobitelja pa zavezuje k trajni strategiji varovanja okolja* v največji možni meri v celotnem življenjskem obdobju proizvodov oziroma storitev, ki jih ponuja tržišču.«

MOP (b. l.) poleg povezave z ECOLABEL okoljski management povezuje z:

- vključevanjem »okoljske trajnostne politike« v gospodarstvo, ki pomeni zagotavljanje gospodarske rasti vzporedno s skrbjo za okolje,
- trajnostnim ravnanjem z materiali (SMM – Sustainable Material Management), ki se ukvarja s sistemi ravnanja z odpadki v podporo trajnostnemu razvoju in
- z zelenimi javnimi naročili, ki pomenijo prizadevanje javnih organov za nabavo blaga in storitev, ki imajo čim manjši vpliv na okolje v celotnem življenjskem ciklu storitve ali blaga. Cilj tega sistema je vplivati na trg v smislu spodbujanja zelenih tehnologij.

4 OKOLJSKA POLITIKA V SLOVENSKI VOJSKI

V prejšnjem poglavju smo ugotovili, da instrumenti okoljskega managementa temeljijo na svobodni izbiri, prostovoljnosti in trgu. Sicer instrumenti, ki jih organizacija sprejme za svoje in jih upošteva, prinašajo priznanje in so zavezujoči, vendar menimo, da tak pristop ni ustrezen za sistem, kot je Slovenska vojska, ki temelji na spoštovanju mednarodnih in nacionalnih predpisov. Zaradi tega v tem poglavju ne bomo opredeljevali okoljskega managementa v Slovenski vojski, ampak bomo opredelili bistvene elemente njene okoljske politike, kot smo jih razložili v prejšnjem poglavju, torej strateške usmeritve in okoljske predpise, okoljske cilje ter nosilce okoljske politike v Slovenski vojski.

4.1 Strateške usmeritve in okoljski predpisi

Slovenska vojska je hierarhično urejen sistem. Sistem upošteva poslanstvo, ki je sprejeto na najvišji ravni z Vojaško doktrino (Furlan et al. 2006), in bistvene naloge, ki so osnova letnega načrtovanja za naslednje obdobje. Vojaška doktrina (Furlan et al. 2006, 91) je dokument, ki daje usmeritve in načela za uresničevanje obrambne strategije Republike Slovenije. Letno načrtovanje mora upoštevati srednjeročni načrt razvoja SV. Vsaka podrejena enota oblikuje seznam bistvenih nalog, ki podpirajo poslanstvo. Pri realizaciji bistvenih nalog vidimo veliko možnosti za timsko vodenje (socialno odgovoren management) (Furlan et al. 2006, 7–24). Poslanstvo in naloge Slovenske vojske so določeni z Zakonom o obrambi (ZObr, Uradni list RS, št. 82/94, 44/97, 87/97, 13/98, 33/2000, 87/2001, 47/2002, 67/2002 (pop), 110/2002, 97/2003, 40/2004, 138/2004, 53/2005, 117/2007). Iz poslanstva izhajajo bistvene in druge naloge. V povezavi z vsebino naloge se bomo opredelili na *druge naloge*, s katerimi Slovenska vojska podpira državne organe in javne institucije pri zagotavljanju varnosti in blaginje državljanov Slovenije in *vire ogrožanja nacionalne varnosti*. V teh dveh področjih se namreč doktrina dotakne naravnega okolja. Vojaška doktrina (Furlan et al. 2006, 12) opozarja na povečevanje okoljskih virov ogrožanja, ki jih povzroča človek s svojo dejavnostjo in ki vodijo v vse večjo možnost nastanka ekoloških in drugih nesreč v okolju. V povezavi z izvajanjem drugih nalog pa se doktrina posredno dotika možnosti delovanja vojske na »okoljskem področju«:

Podpora državnim organom in institucijam ter *zagotavljanje varnosti in blaginje državljanov* Republike Slovenije obsegata sodelovanje v *zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih ter drugih nesrečah*, sodelovanje pri izvajanju določenih nalog Policije, sodelovanje v boju proti terorizmu, sodelovanje pri iskanju in reševanju, podporo diplomatskim aktivnostim ter *sodelovanje s civilnimi organizacijami*. (Furlan et al 2006, 25)

Sodelovanje s civilnimi organizacijami poleg humanitarnih akcij, prireditev širšega družbenega pomena itd. obsega tudi sodelovanje v delovnih in *ekoloških akcijah*. Primer takšnega sodelovanja je sodelovanje v okoljski akciji Društva ekologi brez meja Očistimo Slovenijo v enem dnevu, ki je potekala v začetku leta 2010 (Slovenska vojska 2010).

Zveza NATO, katere članica je Slovenija od marca 2004, je resneje začela izvajati aktivnosti in sprejemati prepise konec devetdesetih let. V letu 1999 je zveza NATO podala izjavo za javnost (NATO 1999), v kateri sporoča svoje zavedanje o dejstvih, da ima vsaka vojaška operacija vpliv na okolje, države, v katerih NATO izvaja operacije, imajo takšno sli drugačno okoljsko zakonodajo, NATO pa potrebuje enoten pristop vseh držav članic do varstva okolja in s tem uresničevanja dolžnosti do varovanja naravnega okolja. O pozitivnih premikih na področju varstva okolja govorijo tudi drugi avtorji. Tako na primer Prebilič in Ober (2004, 613) ugotavljata, da je po padcu berlinskega zidu na tem področju prišlo do sodelovanja med članicami NATO in partnerskimi državami, kar se kaže v skupnih pilotskih študijah o varovanju okolja, simpozijih in delavnicah. Avtorja nadalje navajata prehod v zrelostno obdobje v okoljevarstvenih študijah, v katerih »strokovnjaki, okoljevarstveniki in akademiki sodelujejo z vojaškimi oblastmi za uveljavitev in izvajanje okoljevarstvene etike v oboroženih silah.« (Prebilič in Ober 2004, 613)

Zaradi enotnega pristopa do varstva okolja je zveza NATO ustanovila delovno skupino za varstvo okolja (EPWG – Environment Protection Working Group), ki je izdelala usmeritve za ravnanje z nevarnimi odpadki in njihovo odlaganje ter pod okriljem vojaške agencije za standardizacijo (MAS – Military Agency for Standardization) oblikovala STANAG 7141 – EP (Združena doktrina NATOVE doktrina za zaščito okolja med izvajanjem operacij pod vodstvom NATO). Omenjena doktrina je v letu 2008 dobila že peto dopolnilo in predstavlja strateški dokument, ki so ga pri načrtovanju in izvajanju nalog dolžne upoštevati vse države članice in sama zveza NATO.

Politiko varstva okolja NATO regulira z določenimi vojaškimi principi in politiko, ki je zapisana v MC 469 (NATO Military Principles and Policies for Environmental Protection) (NATO 2003) ter določa naloge in odgovornosti poveljnikov vojaških struktur med pripravami in izvajanjem vojaških aktivnosti. Vojaške strukture obsegajo poveljnike NATO, poveljnike gostujočih enot in poveljnike države gostiteljice (host nation). Poleg naštetih ključnih dokumentov je zveza NATO sprejela še dodatne standarde, s katerimi so določeni postopki v zvezi z zaščito naravnega okolja med pripravo in izvajanjem vojaških dejavnosti.

V povezavi s STANAG 7141 je Slovenska vojska v letu 2009 sprejela Direktivo za varstvo okolja (GŠSV 2005), ki je obvezujoča za enote Slovenske vojske in za primere aktivnosti sil NATO (in partnerskih držav) na območju Republike Slovenije. To pa ni edini akt, ki ureja področje varovanja okolja pri izvajanju obrambnih nalog. Upoštevati je treba na primer Zakon o varstvu okolja (Uradni list RS, št. 39/2006, št. 70/2008 – ZVO-1B), še pred sprejetjem direktive pa je Slovenska vojska sprejela niz dokumentov s tega področja:

- Ukaz o imenovanju pooblaščenecv za varovanje okolja (akt GŠSV št. 804-21-8/2001-2 z dne 28. junija 2001),
- Ukaz o izvajanju ukrepov s področja varstva okolja (akt GŠSV št. 804-21-3/2002-1 z dne 20. marca 2002),

- Ukaz o ureditvi pralnic za motorna vozila v vojašnicah SV (akt PSSV št. 843-00-4/2003-6 z dne 2. aprila 2003),
- Ukaz za izdelavo analize stanja s področja varstva okolja za preteklo koledarsko leto (akt PSSV št. 843-00-4/2003-27 z dne 14. novembra 2003),

Ukaz o pripravi poročila o nastalih nevarnih odpadkih za preteklo koledarsko leto (akt PSSV št. 843-00-1/2004-9 z dne 12. februarja 2004).

4.2 Okoljski cilji v Slovenski vojski

V Sloveniji imamo »podedovano« stanje razmer okolja – vojaške poligone, ki zahtevajo samostojno obravnavo, aktualno stanje ter nacionalno in mednarodno (NATO) zakonodajo, ki zahteva ustrezno ravnanje in ukrepanje. Trontelj (2005, 86) razlaga, da varstvo okolja v vojašnicah in drugih objektih Ministrstva za obrambo zajema dejavnosti, ukrepe in postopke poveljstev ter enot, s katerimi se skladno z nacionalno okoljevarstveno zakonodajo in iz nje izhajajočimi predpisi na območju vojaških objektov zagotavljata ohranjanje naravnih virov ter ustrezno ravnanje z okoljem. Nosilec okoljske politike v Republiki Sloveniji je Ministrstvo za okolje in prostor. Na spletni strani ministrstva najdemo opredelitev delovnega področja varstva okolja, v kateri ministrstvo navaja, da so »strateško pomembne dolgoročne usmeritve in cilji ministrstva usmerjeni v preprečevanje oziroma zmanjševanje posledic na področjih, ki predstavljajo grožnjo trajnostnemu razvoju. Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja izpostavlja naslednja štiri ključna področja: *podnebne spremembe, narava in biotska raznovrstnost, kakovost življenja, odpadki in industrijsko onesnaževanje.*« (MOP b. l.) Ministrstvo nadalje opredeljuje nacionalni prostor kot osnovo za razvoj naroda in vsega prebivalstva države, za krepitev samobitnosti, za preudarno izkoriščanje prostorskih potencialov ter za ohranitev krajinske pestrosti in naravnih kakovosti.

Slovenska vojska v svojih izvedbenih predpisih upošteva zakonske določbe, tako je na področju varstva okolja prevzela tudi okoljske cilje, ki jih določa Zakon o varstvu okolja (ZVO) (Uradni list RS, št. 17/2006, 20/2006, Skl. US: U-I-51/06-5, 39/2006 – UPB1, 49/2006 – ZMetD, 66/2006, Odl. US: U-I-51/06-10, 112/2006, Odl. US: U-I-40/06-10, 33/2007 – ZPNačrt, 57/2008-ZFO-1A, 70/2008, 108/2009):

- preprečitev in zmanjšanje obremenjevanja okolja,
- ohranjanje in izboljševanje kakovosti okolja,
- trajnostna raba naravnih virov,
- zmanjšanje rabe energije in večja uporaba obnovljivih virov energije,
- odpravljanje posledic obremenjevanja okolja, izboljšanje porušenega naravnega ravnovesja in ponovno vzpostavljanje njegovih regeneracijskih sposobnosti,
- povečevanje snovne učinkovitosti proizvodnje in potrošnje ter
- opuščanje in nadomeščanje uporabe nevarnih snovi.

ZVO (2006, 2. člen) za doseganje zgoraj naštetih ciljev predvideva niz aktivnosti in postopkov, ki pomenijo spodbujanje proizvodnje in potrošnje, ki prispeva k zmanjšanju obremenjevanja okolja, spodbujnje razvoja in uporabo tehnologij, ki preprečujejo, odpravljajo ali zmanjšujejo obremenjevanje okolja, in plačevanje onesnaževanja in rabe naravnih virov.

Okoljske zahteve in izpolnjevanje okoljskih ciljev posledično vplivajo tudi na področja nabave opreme – ki v končni fazi pripomore k uresničevanju ciljev. Poleg zelenih naročil, ki se dotikajo upravnega dela ministrstva in vojske, je premike mogoče zaznati tudi na drugih področjih. Tako Prebilič in Ober (2004, 613) ugotavljata, da je sodelovanje strokovnjakov, okoljevarstvenikov in akademikov z vojaškimi oblastmi ne vpliva le na vpeljavo sistemov ravnanja z okoljem v obrambnem sistemu, ampak tudi na ukrepe in načela pri nakupu vojaške opreme in sodobnih oborožitvenih sistemov ter njihovem testiranju. Žabkar (2007, 358–360) razlaga, da se zadnje čase namenja vse več pozornosti ekološkemu vidiku usposabljanja, in sicer uporabi streliva za urjenje z manjšo količino eksplozivne polnitve, uporabi orožja za urjenje, ki strelja posamično (manjša poraba streliva), uporabi laserskih sistemov, večji uporabi specialističnih kabinetov, uvajanju mini poligonov kot elementa usposabljanja med učilnico in poligonom, na katerem se skušamo približati realnim razmeram.

4.3 Nosilci okoljske politike v Slovenski vojski

Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV) v 17. členu določa, da mora pripadnik Slovenske vojske ravnati ekološko ozaveščeno in na ta način vplivati tudi na sodelavce. Omenili smo že, da je vojska hierarhično urejen sistem, v katerem veljajo načela enostarešinstva in subordinacije, ki jih podrobneje opredeljujejo Pravila službe v Slovenski vojski (Uradni list RS, št. 84/2009). Pravila službe v Slovenski vojski (2009) v 23. točki določajo, da so »častniki odgovorni za učinkovito vodenje vojske in uresničevanje z Zakonom o obrambi določenih nalog. Opravljajo poveljniške in štabne dolžnosti na taktični, operativni in strateški ravni.« ZSSloV izhaja iz Zakona o obrambi, to pomeni, da je odgovornost častniškega kadra tudi ekološko ozaveščeno ravnanje – torej je častniški kader tisti, ki je po »službeni dolžnosti« tudi nosilec okoljske politike. Za primer pogledjmo dolžnosti poveljnika vojašnice in poveljnika tabora v povezavi z odgovornostjo do okolja, ki jih ravno tako opredeljujejo Pravila službe v Slovenski vojski (2009, točki 170 in 200); tako so dolžnosti poveljnika vojašnice, da *določi hišni red* v vojašnici oziroma v posameznih objektih ali prostorih *glede na njihov namen* ali uporabnike, ureja varstvo pri delu na območju vojašnice in med usposabljanjem, *varstvo pred požarom in ravnanje ob naravnih in drugih nesrečah*, ureja red in službo v jedilnici, v intendantskem servisu, ambulanti, stražnici, na streliščih, vadiščih in v športnih objektih, v delavnicah in drugih objektih, ogrevanje in razsvetljavo prostorov, ureditev ter razsvetljavo vojašniškega dvorišča in vojašnice ter *odvoz smeti in drugih odpadkov, določi mesta za ekološko ločeno zbiranje odpadkov*. Pri izvajanju nalog na vadiščih ali drugih območjih mora poveljnik tabora med drugim določiti ureditev tabornega prostora in omejitve, ureja preskrbo z vodo, določiti kraje za kopanje, sanitarije in njihovo uporabo,

določiti ukrepe, da se prepreči škoda na posevkih, sadovnjakih, gozdovih ali okolju, ter določiti kraje za usposabljanje in vaje na tabornem območju ter ureja njihovo uporabo.

Zakon o varstvu okolja (ZVO) v prvem odstavku 30. člena določa, da mora imeti povzročitelj obremenitve v delovnem ali pogodbenem razmerju najmanj eno osebo, ki je odgovorna za opravljanje nalog varstva okolja (pooblaščenec za varstvo okolja). Tudi v enotah Slovenske vojske so v vsaki posamezni enoti določeni pooblaščeneci za varstvo okolja – častniki, ki poleg nalog, ki jih določa ZObr, opravljajo še naloge, ki jih določa ZVO (2004, drugi odstavek 30. člena):

- seznanjanje povzročitelja obremenitve s predpisanimi ukrepi varstva okolja pri opravljanju njegove dejavnosti in svetovanje,
- dajanje mnenj in predlogov povzročitelju obremenitve o ukrepih za zmanjševanje ali preprečevanje obremenjevanja okolja,
- sodelovanje pri uvajanju za okolje manj škodljivih postopkov, tehnologij in izdelkov,
- nadzorovanje in skrb za izvajanje predpisanih ukrepov varstva okolja pri opravljanju dejavnosti ter poročanje povzročitelju obremenitve o ugotovljenih pomanjkljivostih,
- zagotavljanje podatkov o obremenjevanju okolja javnosti skladno s tem zakonom,
- seznanjanje zaposlenih o škodljivih vplivih naprave ali obrata na okolje in ukrepih za njihovo preprečevanje ali zmanjševanje,
- sodelovanje z osebo, zadolženo za varnost pri delu in požarno varnost,
- sodelovanje pri pripravi načrtov za zaščito in reševanje po predpisih o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami ter
- druge naloge varstva okolja v skladu s pooblastili povzročitelja obremenitve.

5 SKLEP IZ TEORETIČNEGA DELA NALOGE

Sodobno globalno okolje nas je postavilo pred nove izzive, s katerimi se moramo spoprijeti danes, da bomo omogočili kakovost življenja za naslednje generacije. Eden izmed teh izzivov so tudi spremembe v naravnem okolju, ki se kažejo kot posledice vse večjega onesnaženja, izčrpanosti naravnih virov, kar ima verižne vplive, ki se vse bolj izražajo v obliki medetničnih napetosti, v obliki vojaških spopadov za nadzor in upravljanje naravnih virov in podobno. Onesnaženje nastaja iz različnih vzrokov, ki imajo skupnega imenovalca – človeka. In človek mora poiskati rešitev tudi za onesnaževanje in posledično skrb za naravne vire, ki jih onesnaževanje in izčrpavanje močno ogrožata. Gotovo je instrument izvajanja družbene odgovornosti pravi pristop, ki s svojo vsebino in dejavnostjo kaže v smer uresničevanja ciljev podjetij in hkrati družbenih ciljev. Odziv organizacij glede zaščite okolja je šel v smer razvoja okoljskega managementa in okoljske politike, ki ju obravnavamo kot instrumenta za upravljanje zgoraj omenjenih okoljskih izzivov.

Družbena odgovornost se izraža v različnih definicijah, ki so verjetno posledica različnih dejavnikov, od tega, da gre v osnovi za prostovoljen pristop organizacije, do tega, da se organizacije nahajajo v različnih okoljih. Vendar trendi in potrebe nakazujejo, da mora družbena odgovornost postati obveza vseh in način delovanja širše mednarodne skupnosti, držav, organizacij in posameznika. Družbena odgovornost je bistven element za trajnostno rast in razvoj.

Organizacije, ki uživajo ugled v družbi, kot ga danes uživa Slovenska vojska, imajo priložnost, da z družbeno odgovornim ravnanjem postanejo »motor« družbene odgovornosti, menimo tudi, da je to njihova »moralna« obveza, saj se tudi na ta način upravičita zaupanje in podpora javnosti. V javnem sektorju težko obravnavamo družbeno odgovornost z vidika konkurenčne prednosti, jo pa lahko obravnavamo z vidika ugleda in predvsem z vidika prispevka k skrbi za prihodnje generacije v obliki spoštovanja naravnega sistema ter socialnih in okoljskih vrednot. Instrumenti družbene odgovornosti temeljijo na svobodni izbiri, vendar je za sistem, kot je Slovenska vojska, ki temelji na spoštovanju mednarodnih in nacionalnih predpisov, ustrenejša rešitev opredelitev elementov družbene odgovornosti z izvajanjem bistvenih nalog za uresničevanje poslanstva. Eden izmed elementov družbene odgovornosti je tudi odgovornost do okolja, ki jo uresničujemo z izvajanjem okoljske politike.

Okoljsko politiko sestavljajo bistvene sestavine, kot so strateške usmeritve, okoljski predpisi, okoljski cilji ter nosilci njenega izvajanja. V normah in predpisih Slovenske vojske najdemo vse elemente okoljske politike. Ker pa je temeljna dejavnost oboroženih sil povezana z naravnim okoljem, nas v empiričnem delu zanimata realizacija okoljske politike v praksi ter njen morebiten vpliv na uresničevanje poslanstva.

6 EMPIRIČNI DEL

Namen empiričnega dela magistrske naloge je izvesti splošno analizo razumevanja pojma družbene odgovornosti v Slovenski vojski in podrobnejšo analizo okoljskega vidika družbene odgovornosti. V analizi okoljskega vidika smo se opredelili na področje samega okoljskega usposabljanja in kako je urejena skrb za okolje pri izvajanju usposabljanja za doseganje ustrezne stopnje pripravljenosti, ki je ena temeljnih podlag za doseganje poslanstva Slovenske vojske. Zanimalo nas je, kako je okoljsko usposabljanje materialno podprto, kako je zasnovan koncept izvedbe in ali so za izvedbo okoljskega usposabljanja zagotovljeni ustrezni viri in literatura. Glede uresničevanja okoljske odgovornosti med izvajanjem usposabljanja enot Slovenske vojske za doseganje ustrezne stopnje pripravljenosti smo se osredotočili na konkretno izvajanje določb normativnih aktov, izvajanje nadzora, analize in poročanja o varstvu okolja in ugotavljanja trendov. Iz ključnih ugotovitev empiričnega dela in s pomočjo nekaterih izsledkov teoretičnega dela smo v sklepu poiskali odgovore na zastavljeni osrednji raziskovalni vprašanji.

Prvi del empiričnega dela vsebuje opis metodološkega okvira magistrske naloge, torej uporabljene metode za zbiranje in analizo podatkov. Drugi del empiričnega dela pa vsebuje analizo pridobljenih podatkov in interpretacijo rezultatov analize.

6.1 Opis uporabljenih raziskovalnih metod

Empirični del naloge smo izdelali s pomočjo kvalitativnih raziskovalnih metod zbiranja podatkov in analize. Ragin (2007, 117) ugotavlja, da »raziskovalci uporabljajo kvalitativne metode, kadar verjamejo, da je najboljši način ustvarjanja primerne prikaza skozi poglobljeno preučevanje pojavov.« Ragin (2007, 117) razlaga kvalitativne metode kot holistične, pri katerih opazovanja različnih vidikov enot vzorca izvajamo v kontekstu celotnega primera, kar vodi v potrebo po kombiniranju oziroma triangulaciji pridobljenih podatkov. Kvalitativne metode vodijo v razkrivanje bistvenih značilnosti primera in pojasnjevanje osnovnih teoretičnih pojmov. Podatke smo zbirali z metodo polstrukturiranega intervjuja, analizo primarnih podatkov pa smo izvedli z triangulacijo vsebine, analizo vsebine in komparativno metodo, s katero smo primerjali zaključke teoretičnega dela z zaključki empiričnega dela.

6.1.1 Namen in cilji empiričnega dela

Namen empiričnega dela naloge je, da s pomočjo kvalitativnih metod preučimo izbrani – okoljski – vidik družbene odgovornosti v Slovenski vojski in pridobimo verodostojne odgovore na temeljni raziskovalni vprašanji, ki smo ju izpostavili v uvodnem delu naloge.

Kvalitativna metodologija je usmerjena k doseganju ciljev, kot smo jih predstavili v uvodu: pridobiti in analizirati podatke o razumevanju okoljskega dela koncepta družbene odgovornosti v Slovenski vojski, o načrtovanju okoljske dimenzije družbene odgovornosti v programu dela in usposabljanja ter o seznanjenosti z različnimi ukrepi o varovanju okolja na streliščih in vadiščih. Ker je usposabljanje za zagotavljanje ustrezne stopnje pripravljenosti Slovenske vojske ključnega pomena za uresničevanje poslanstva, so pomembni tudi odgovori na vprašanja o oceni vpliva okoljskih zahtev na kvaliteto usposabljanja, kar bo ena izmed podlag za odgovor na drugo raziskovalno vprašanje.

Gledano v celoti, cilji empiričnega dela naloge podpirajo cilje magistrske naloge kot celote, ki smo jih navedli že v uvodnem delu, vendar menimo, da je smiselno, da jih navedemo še enkrat:

- ugotoviti obstoječe stanje okoljskega vidika družbene odgovornosti v Slovenski vojski,
- ugotoviti okoljsko politiko Slovenske vojske, njene smernice in skrb za okolje ter

ugotoviti, kako (in ali sploh lahko) zahteve okoljskega vidika družbene odgovornosti vplivajo na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske.

6.1.2 Vzorčenje

Namenski vzorec so sestavljale tri podskupine, ki se navezujejo na posamezno hierarhično raven v Slovenski vojski. V vsako podskupino smo vključili tri pripadnike nižje taktične ravni, tri pripadnike taktične ravni in tri pripadnike operativne ravni. Ker je središče raziskovalnega problema osredotočeno na organizacijo dela ter načrtovanje dela in usposabljanja, so enote posamezne podskupine izključno častniki Slovenske vojske (kot predstavniki managementa). Vzorec predstavljajo *trije pripadniki, ki načrtujejo naloge* (pripadniki štaba (A)), *trije pripadniki, ki organizirajo naloge* (poveljniška linija (B)), in *trije pripadniki, ki neposredno izvajajo naloge* (nižji častniki (C)). Vsi pripadniki, ne glede na hierarhično raven, spadajo v tako imenovano kopensko komponento sil in izhajajo predvsem iz rodu pehota. Na ta način smo pridobili različne vire oziroma poglede intervjuvancev, ki so odgovarjali na enaka vprašanja. Intervjuvanci ne delajo na isti hierarhični ravni, zato imajo različno vedenje in pogled na obravnavano problematiko. Onwuegbuzie in Leech (2007, 242–245) v kvalitativni raziskavi svetujeta ne prevelik vzorec in priporočata, naj v primeru triangulacije po skupinah, vsaka podskupina šteje vsaj tri intervjuvance. Kot primer navajata triangulacijo treh ravni podskupin, ki naj skupaj kot vzorec štejejo vsaj devet enot.

Triangulacija

S triangulacijo virov podatkov z isto tehniko (v našem primeru je to polstrukturiran intervju) pridobimo podatke iz različnih virov, kar omogoči celovitejši vpogled v preučevani problem. »O triangulaciji virov podatkov govorimo takrat, ko raziskovalci uporabijo pri preučevanju

nekega raziskovalnega problema čim več različnih virov podatkov.« (Vogrinc 2008, 115) Vogrinc (2008, 115) še razlaga, da nam pri triangulaciji virov podatkov vsak vpraševanec poda svoj pogled na preučevani problem: »Kombinacija odgovorov vseh intervjuvanih oseb pa bo raziskovalcu omogočila celostnejši vpogled v preučevani problem, kot bi mu omogočil intervju z le eno osebo.«

Ragin (2007, 115) pa razlaga:

... triangulacija je izraz, ki je prvotno opisoval, kako mornarji uporabljajo zvezde in preprosto trigonometrijo za določitev svojega položaja na Zemlji. Bolj na splošno lahko triangulacijo razumemo kot način uporabe neodvisnih kosov informacij, da bi dobili boljši vpogled v nekaj, kar je le delno znano ali razumljeno.

Easterby-Smith, Thorpe in Lowe (2007, 181) prav tako razlagajo prednosti triangulacije v prečiščevanju primarnih podatkov, pridobljenih iz različnih virov.

S triangulacijo virov podatkov smo torej z isto tehniko (polstrukturiran intervju) pridobili podatke iz različnih virov, kar je omogočilo celovitejši vpogled v preučevani problem. Za pomoč pri izvedbi intervjuja smo izdelali metodologijo, ki je temeljila na temeljnih spoznanjih splošne teorije okoljskega vidika družbene odgovornosti in normativne urejenosti okoljske politike v Slovenski vojski, ugotovljenih v teoretičnem delu magistrske naloge. Intervju je obsegal osem ključnih sklopov z enajstimi temeljnimi podvprašanji, ki so bila enako zastavljena predstavnikom posamezne skupine (A, B, C). Posameznike znotraj skupine smo poimenovali z označbami A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3. Posamezen intervju je trajal v povprečju 60 minut, podatke smo neposredno beležili v vnaprej pripravljene obrazce, ki so vsebovali pripravljena vprašanja (sklope) in podvprašanja (priloga 1).

6.1.3 Zbiranje in obdelava podatkov

Polstrukturiran intervju

Primarne podatke smo pridobili z izvedbo polstrukturiranih intervjujev. Polstrukturiran intervju je primerna metoda, kadar »je treba razumeti konstrukte, ki jih intervjuvanec uporablja kot osnovo za svoja mnenja in prepričanja o določeni zadevi ali okoliščinah.« (Easterby-Smith, Thorpe in Lowe 2007, 113) Na ta način smo pridobili primarne podatke o razumevanju okoljskega dela koncepta družbene odgovornosti v SV, o načrtovanju okoljske dimenzije družbene odgovornosti v programu dela in usposabljanja ter o seznanjenosti z različnimi ukrepi o varovanju okolja na streliščih in vadiščih. Ker je usposabljanje za zagotavljanje ustrezne stopnje pripravljenosti SV ključnega pomena za uresničevanje poslanstva, je pomemben tudi odgovor na vprašanje o oceni vpliva okoljskih zahtev na kvaliteto usposabljanja.

Za pomoč pri izvedbi intervjuja smo izdelali metodologijo (opomnik), ki je temeljila na temeljnih spoznanjih splošne teorije okoljskega vidika družbene odgovornosti in normativne urejenosti okoljske politike v SV, ugotovljenih v teoretičnem delu magistrske naloge. Intervju je obsegal osem ključnih sklopov z več podvprašanji, ki so bila enako zastavljena predstavnikom posamezne skupine (A, B, C). Posameznike znotraj skupine smo poimenovali z označbami A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3. Intervjuvanci so bili povabljeni na intervju in vsi so se odzvali vabilu. Prav tako so jim bila po elektronski pošti vnaprej poslana vprašanja. Intervju smo opravili osebno, in sicer tako, da smo zastavili enajst temeljnih vprašanj iz posameznih sklopov. Posamezen intervjuja je trajal v povprečju 60 min., podatke smo neposredno beležili v vnaprej pripravljene obrazce, ki so vsebovali pripravljena vprašanja (sklope) in podvprašanja.

Temeljna vprašanja po posameznih sklopih so bila naslednja:

- *Sklop 1 Razumevanje pojma družbene odgovornosti*
Ali poznate pojem družbene odgovornosti? Na kratko ga opišite!
Družbena odgovornost je izražena z več dimenzijami, ki se nanašajo na notranje in zunanje okolje podjetja. V zunanjem okolju lahko govorimo tudi o okoljski dimenziji družbene odgovornosti, ki ji v zadnjem času pripisuje velik pomen celo zveza NATO. Se strinjate s to trditvijo? Kakšen pomen okoljski dimenziji družbene odgovornosti pripisujete vi?
- *Sklop 2 Načrtovanje okoljskega usposabljanja*
Je okoljsko usposabljanje opredeljeno v letnem načrtu dela in usposabljanja?
- *Sklop 3 Materialna zagotovitev*
Ali okoljsko usposabljanje udeležencem omogoča, da se naučijo sredstva (na primer lovilci olja, pivniki za natakanje goriva) uporabljati tudi v praksi?
- *Sklop 4 Izvedba okoljskega usposabljanja*
Kako je zasnovano okoljsko usposabljanje, poznate morda temeljne cilje tega usposabljanja?
- *Sklop 5 Ocena literature in virov*
Katero literaturo predpisujete in uporabljate pri načrtovanju in izvedbi okoljskega usposabljanja (nacionalno, NATO, interno)?
- *Sklop 6 Analiza stanja okolja pred usposabljanjem, sanacija in vrnitev v prvotno stanje po usposabljanju na streliščih/vadiščih*
Na kakšen način se regulira aktivnost pripadnikov SV (v zvezi z varstvom okolja) na vadiščih/streliščih z vidika prihoda na območje izvajanja, izvedbo aktivnosti in zaključkom aktivnosti?
- *Sklop 7 Nadzor, analiza in poročanje o varstvu okolja*
Na kakšen način se izvaja nadzor s področja varstva okolja in kdo ga izvaja?

Na kakšen način se izvaja analiza realizacije letnega načrta dela in usposabljanja s področja varstva okolja?

Je poročilo o stanju varstva okolja sestavni del mesečnega in letnega poročila posamezne enote?

- *Sklop 8 Oblikovanje predlogov za naprej*
Kaj menite, da bi se še morali naučiti, da bi pri izvajanju nalog na streliščih/vadiščih bili družbeno (okoljsko) bolj odgovorni? Predlagajte smernice!

Vsem trem skupinam intervjuvancem smo zastavili enaka temeljna vprašanja in podvprašanja, ker smo nato z metodo triangulacije virov podatkov povečali kredibilnost kvalitativnega dela raziskave.

Analiza vsebine

Pridobljene primarne podatke smo obdelali z metodo *analize vsebine (content analysis)* (Easterby-Smith, Thorpe in Lowe 2007, 148), katero osrednja značilnost je oblikovanje kategorij oziroma, kot pravijo Easterby-Smith, Thorpe in Lowe (2007, 151), mora metoda vsebine analize »omogočiti raziskovalcu ..., da iz podatkov potegne *ključne značilnosti* ...« Analiza zahteva sistematičen pristop, individualne intervjuje smo po posameznih sklopih z metodo triangulacije primerjali med seboj zaradi doseganja večje stopnje verodostojnosti, nato pa smo v naslednjih korakih izvedli analizo vsebine:

- urejanje zapisov zbranih podatkov,
- kodiranje podatkov,
- razvrščanje kodiranih podatkov v posamezne kategorije.

Interpretacija oblikovanih kategorij je opisana v naslednjem poglavju, oblikovali pa smo naslednje kategorije:

- razumevanje družbene odgovornosti,
- okolje kot pomemben del družbene odgovornosti,
- načrtovanje usposabljanja za varovanje okolja,
- izvedba okoljskega usposabljanja,
- izvajanje varovanja okolja v praksi,
- okoljsko poročanje in analiza.

Zaradi majhnega obsega podatkov za izvedbo analize nismo uporabili računalniških orodij, ampak smo metodo podčrtavanja in večkratnega branja. Enak pristop svetujejo tudi Easterby-Smith, Thorpe in Lowe (2007, 162), ki pravijo, da majhen niz podatkov (manj kot 20 intervjujev) »bolje razumemo in analiziramo s starejšimi metodami podčrtavanja z večbarvnimi flomastri in pazljivim branjem na zaslonu ali papirju.«

Komparativna metoda

S komparativno (primerjalno) metodo smo primerjali dognanja empiričnega dela z dognanji teoretičnega dela s ciljem odgovoriti na zastavljeni temeljni raziskovalni vprašanji ter oblikovali predloge za izboljšanje in nadaljnje raziskave. Zelenika (2000, 328) pravi, da je glede na cilj analiza lahko komparativna, in to takrat, kadar preučuje odnose enega pojava glede na drug pojav. Tu ne gre toliko za odnose med pojavi, kakor gre bolj za odnos med teorijo in prakso. Pri tem smo vključili tudi lastna znanja in dolgoletne izkušnje na različnih področjih dela v Slovenski vojski.

6.2 Interpretacija rezultatov analize

6.2.1 Razumevanje pojma družbene odgovornosti

Že v teoretičnem delu smo omenili, da v literaturi najdemo veliko opredelitev družbene odgovornosti. S tem dejstvom se sooča tudi Bertonec et al. (2011, 108), ki podobno kot drugi avtorji navaja več različnih virov. Tako na primer Daft (1994, 160) definira družbeno odgovornost kot obveznost vodstva organizacije, da se odloča in deluje v smeri povečanja blaginje organizacije in družbe. Po drugi strani pa Harrison (2000, 125) omejuje družbeno odgovornost na »odgovornost organizacije, da načrtuje in upravlja odnose z deležniki«, medtem ko Potočan in Mulej (2007, 130) pišeta o družbeni odgovornosti, ki jo imajo vsi udeleženci poslovanja (lastniki, managerji) do organizacije same in do okolja organizacije, ter opredeljujeta naravno, socialno in družbeno okolje. Podobno definicijo, ki jo je opredelila Evropska komisija v Zeleni knjigi (EC 2001) smo povzeli tudi v teoretičnem delu ter iz nje izluščili odgovornost do zunanjega okolja in se osredotočili na odgovornost do naravnega okolja.

Podobno »sliko« različnih pogledov razumevanja družbene odgovornosti dobimo iz primerjave intervjujev med skupinami A, B in C in celo znotraj posamezne skupine. Tako intervjuvanec A1 razume pojem družbene odgovornosti in razlaga, da gre za »zbir nekih stališč, prepričanj, norm in standardov, ki določajo, kako naj organizacija deluje in na kakšen način se njeni pripadniki obnašajo; najpogosteje so to nenapisana »pravila, ki imajo močan vpliv na zaposlene in organizacijo.« Intervjuvanec A2 pravi, »da se družbeno odgovorno obnašajo tiste organizacije, ki se odgovorno obnašajo tako do svojega notranjega okolja (zaposlenih) kot tudi do svojega zunanjega okolja, ki ga sestavlja tako družbeno kot naravno okolje.« Oseba A3 si razlaga družbeno odgovornost kot »sinonim za odgovornost podjetja do vseh subjektov znotraj podjetja in tudi izven, kateri vplivajo na njegovo poslovanje. Gre za skrb do ljudi, do izobraževanja in težnje doseganja učeče se organizacije pa vse do skrbi za okolje, ekologije in sinergije z življenjskim in socialnim okoljem podjetja.« Ker oseba A3 opravlja dolžnost kot pooblaščenec za varstvo okolja (dolžnost pooblaščenca za

varstvo okolja nalaga, še dodaja, da družbena odgovornost tudi pomeni, »da smo vsi (posamezniki in družbene skupine oziroma organizacije) odgovorni za naravno okolje, v katerem živimo in delamo. To pomeni, da moramo ravnati ekološko osveščeno, prispevati k razvoju okolja, ga negovati in prispevati k njegovemu pozitivnemu razvoju.«

Intervjuvanci skupine B so navedli skoraj identične poglede na družbeno odgovornost, tako jo intervjuvanec B1 razume »kot obvezo vseh nas, da skupaj zagotovimo boljši jutri«, intervjuvanec B2 pa podobno pravi »... menim, da je družbena odgovornost pomemben dejavnik za zagotovitev pogojev za delo in razvoj tudi naslednjih generacij oziroma je koncept, kjer organizacije prostovoljno sprejmejo – integrirajo v svoje programe in delovanje – družbene in okoljske standarde.« Intervjuvanec B3 vidi družbeno odgovornost kot odgovornost do zunanjega okolja in glede na opredelitev okolja misli na lokalno skupnost, družbeno odgovornost do lokalnega okolja pa naj bi družbeno odgovorna organizacija uresničevala z zaposlenimi v organizaciji. Družbeno odgovorna organizacija naj na ta način izpolnjuje interese širše lokalne skupnosti.

V skupini C smo od intervjuvancev C1 in C3 pridobili vsebinsko podobne odgovore. Oseba C1 pravi, da je družbena odgovornost »pojem, ki je kompleksen in večdimenzionalen, pomeni pa delovanje posameznikov skladno z interesi družbe.« Oseba C3 pa vidi družbeno odgovornost kot »odgovornost organizacije ne le do svojih ciljev, temveč tudi do zaposlenih in zunanjega okolja.« Oseba C2 je na zastavljeno temeljno vprašanje sicer odgovorila »ne poznam definicije ...«, vendar smo s podvprašanji ugotovili, da razume, kaj pojem družbena odgovornost pomeni, saj pravi »... to si predstavljam kot odgovorno ravnanje do sebe, ostalih in okolice v ožjem in širšem smislu.«

Ključne ugotovitve

Ključna ugotovitev je, da management v Slovenski vojski (poveljniški kader, ki je med drugim tudi nosilec okoljske politike) razume pojem in pomen družbene odgovornosti, kar potrjuje tudi primerjava vsebin med posameznimi skupinami. Značilno je tudi, da podobno, kot različno opredeljujejo pojem in pomen družbene odgovornosti ugledni avtorji in vodilne institucije, tudi intervjuvanci kažejo različne poglede na družbeno odgovornost. Menimo, da to lahko pripišemo dejstvu, da družbena odgovornost kot taka ni neka norma ali obveza, saj, recimo, Evropska komisija razlaga v Green Paper (EC 2001) (Zelena knjiga), da gre za »koncept ... na prostovoljni osnovi.« Ni odveč, da navedemo tudi dejstvo, da gre za relativno mlado smer delovanja v družbi; skupina C je po delovnih izkušnjah najmlajša, in sklepamo, da od tu tudi izhaja vzrok za relativno šibke odgovore, medtem ko ima skupina A najdaljši delovni staž in izkušnje iz različnih vodstvenih dolžnosti tako doma kot v tujini, temu primerno pa je tudi razumevanje širših družbenih vprašanj.

6.2.2 *Okolje kot pomemben del družbene odgovornosti*

Veliko avtorjev in institucij, ki se ukvarjajo z družbeno odgovornostjo, deli družbeno odgovornost na notranjo in zunanjo (glede na organizacijo) in v opisovanju zunanje dimenzije družbene odgovornosti izpostavlja odgovornost do okolja, pri čimer kot okolje opredeljuje in poudarja ravno naravno okolje. V teoretičnem delu takšno opredelitev najdemo v okviru opisa opredelitve družbene odgovornosti, kot jo vidi Evropska komisija v Zeleni knjigi (EC 2001), naravno okolje kot samostojno dimenzijo družbene odgovornosti obravnava tudi standard ISO 26000 (ISO 2010a). Nedvomno dejstvo je, da je okolje čedalje močnejši dejavnik miru in stabilnosti v svetu, kar smo ravno tako orisali v teoretičnem delu. Da ta trditev drži, potrjujejo tudi rezultati intervjuvanja vseh treh skupin, kjer smo izluščili dejstvo, da praktično vsi intervjuvanci izpostavljajo okolje kot pomemben del družbene odgovornosti.

Intervjuvanci skupine A tako ugotavljajo, da je okoljska dimenzija družbene odgovornosti zelo pomemben dejavnik in skupaj z drugimi dejavniki *»na daljši rok prinaša in omogoča trajnostno rast ...«* (oseba A2). Zelo zanimivo stališče je podala oseba A3, ki pravi: *»Ta dimenzija ima vse večji pomen, saj je postalo jasno, da brez sodelovanja vseh ravni družbe (tudi v mednarodnih razsežnostih) vplivi pozitivnega ravnanja z okoljem ne morejo biti učinkoviti. Tudi NATO je to prepoznal in se aktivno vključuje.«*

Teze skupine A o pomembnosti zavedanja in izvajanja okoljskega dela družbene odgovornosti potrjujejo in dopolnjujejo navedbe skupin B in C. Oseba B1 tako razlaga, da *»NATO postaja prijazen do okolja. Sam pozdravljam to iniciativo. Menim, da moramo vsi pokazati veliko stopnjo odgovornosti do okolja.«* Oseba B2 pa vidi potrebo po tem, da ti trendi ne temeljijo na prostovoljni bazi, ampak postanejo obvezni. V skupini C oseba C2 ugotavlja, da je treba *»pri izvajanju vseh aktivnosti nujno upoštevati in delovati na okolju prijazen način ter spoštovati okoljevarstvene standarde pri celotnem delovanju organizacije«*, oseba C3 pa meni, da je treba izpostavljati dolgoročen pomen skrbi za okolje.

Navezujoč na stališče osebe A3, da je razumevanje vpliva globalnih sprememb pomembno tudi za vojaške sile (NATO), dodatno potrjujemo ta pomen z navedbo Direktive za celostno načrtovanje operacij (Comprehensive Operations Planning Directive (COPD) (NATO 2010)), ki je bistveno spremenila načrtovanje operacij pod vodstvom NATA. V zgornjem kontekstu je na najvišji ravni med drugim dana tudi usmeritev, da je treba že v fazi analize strateškega okolja preučiti vplive na naravno okolje in jih vključiti v načrtovanje (NATO 2010, 74–75). COPD predstavlja velik preskok v miselnosti, saj so avtorji, kot na primer Prebilič in Ober (2004, 613), še v letu 2004 ugotavljali, da je vojaška ekologija neuveljavljena raziskovalna disciplina, danes pa vidimo, da se je vojaška ekologija dodobra usidrala v obrambni.

Ključne ugotovitve

Ključna ugotovitev tega dela intervjuja je zaznavanje močnega zavedanja pomena in potrebe varovanja naravnega okolja, ki se dotika tako posameznika kakor celotne družbe. To zavedanje je prisotno na vseh ravneh v Slovenski vojski. Prav tako sklepamo, da, ne glede na to, da se pojem družbena odgovornost kot tak ne uporablja v terminologiji Slovenske vojske, njeni pripadniki razumejo in izvajajo vsebine, ki iz tega pojma izhajajo. V teoretičnem delu smo izpostavili visoko stopnjo zaupanja slovenske javnosti v oborožene sile, in že od tu izhaja potreba po družbeno odgovornem ravnanju v širšem smislu (ne samo do okolja), ki pa se glede na znanje intervjuvancev in na naše bogate izkušnje tudi dejansko uresničuje v praksi.

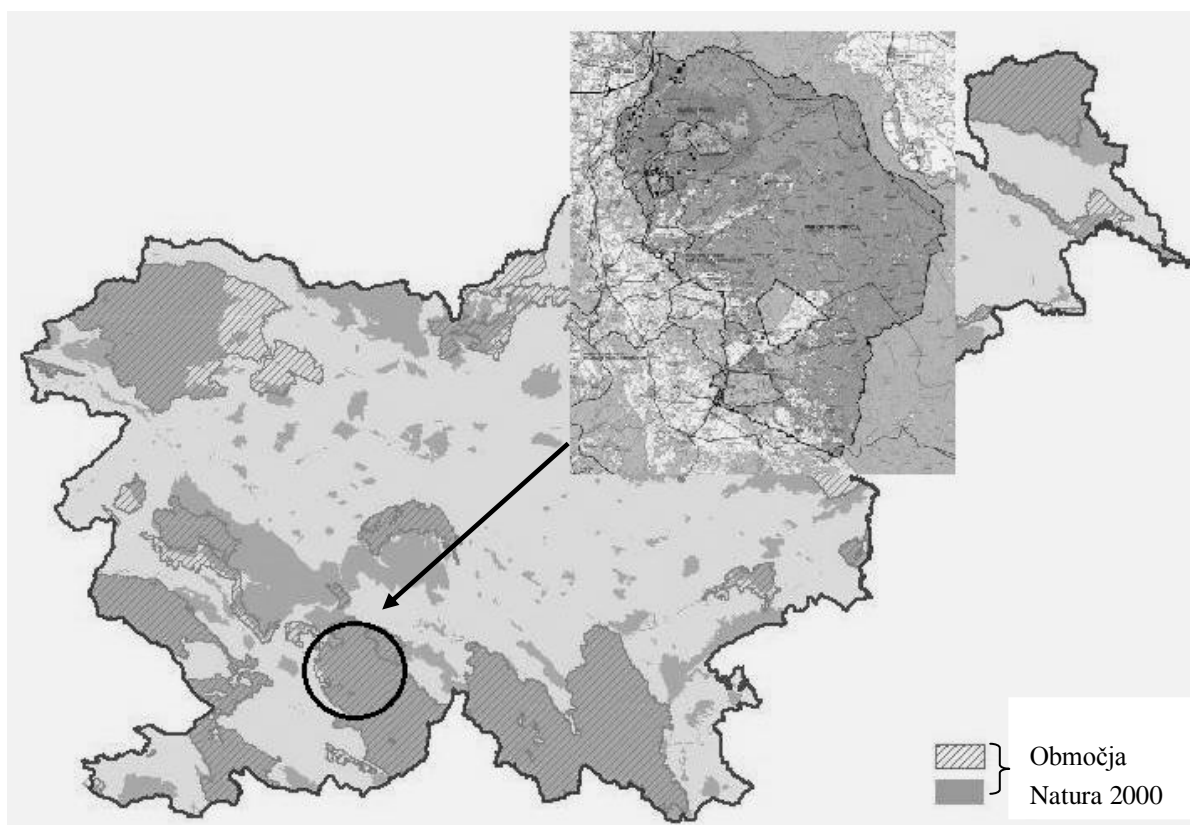
6.2.3 Načrtovanje usposabljanja za varovanje okolja

Pravila službe v Slovenski vojski (Uradni list RS, št. 84/2009) v 106. točki določajo, da se izobraževanje in usposabljanje vojaških oseb načrtuje in izvaja v skladu s predpisi in letnimi načrti, v 210. točki pa določajo, da je varstvo okolja v Slovenski vojski urejeno s predpisi in akti poveljevanja, ki določajo organiziranost, pristojnost, odgovornost in naloge poveljstev, enot in zavodov na vseh ravneh poveljevanja; dejavnosti, postopke in ukrepe za varovanje okolja pri uporabi vojaških nepremičnin; okoljsko usposabljanje pripadnikov Slovenske vojske ter sodelovanje pri izvajanju varstva okolja.

Osrednji temelj, iz katerega izhajajo zahteve po načrtovanju okoljskega usposabljanja, sicer predstavlja Direktiva o varstvu okolja v Slovenski vojski (GŠSV 2005, priloga 2), ki se dotika dejavnosti s področja načrtovanja usposabljanja, urjenja in delovanja enot, predvsem na področjih, kjer delovanje enot lahko predstavlja neposredno grožnjo za okolje zaradi uporabe nevarnih snovi, ki zahtevajo posebne varnostne in zaščitne ukrepe ali pa zaradi uporabe snovi, ki bi ob dolgotrajni uporabi povzročile koncentracije, zaradi katerih je treba aktivnosti omejiti ali pa občasno prekiniti. S predhodnim upoštevanjem mogočih okoljskih vplivov se morajo poveljniki zavedati, kakšen bo vpliv na okolje po končani aktivnosti. Z razumevanjem okoljskih zakonov in predpisov lahko poveljniki učinkovito načrtujejo delovanje in delujejo skladno z okoljskimi predpisi in omejitvami.

Pri obravnavi področja usposabljanja smo iskali praktične rezultate iz širokega spektra vprašanj. Zanimalo nas je, ali so bili intervjuvanci že udeleženi na kakšnem okoljskem usposabljanju in kakšen vpliv je imelo okoljsko usposabljanje na njihov odnos do okolja. Nadalje smo ugotavljali opredeljenost okoljskega usposabljanja v letnih načrtih dela in usposabljanja, kako se v načrtovanje praktičnih oblik dela in usposabljanja vključijo elementi varovanja okolja, kakšna je vloga pooblaščenca za varovanje okolja (ki opravlja naloge, ki izhajajo iz Zakona o varstvu okolja (Uradni list RS, 41/04)) ter kako so okoljske zadeve opredeljene v dokumentih za izvedbo dela in usposabljanja.

Glede udeležbe na okoljskem usposabljanju intervjuvanci skupine A navajajo, da so se tovrstnega usposabljanja udeležili vsi. Skupna ugotovitev je, da je okoljsko usposabljanje pri vseh vzbudilo še večjo odgovornost do okolja tako v službenem kakor tudi zasebnem okolju. Sicer intervjuvanci razlagajo, da so bili glavni poudarki okoljskih usposabljanj usmerjeni v področje ločenega zbiranja odpadkov, oseba A3 pa še razlaga, »da okoljsko usposabljanje vsekakor pozitivno vpliva na odnos do okolja, saj opozarja na pomen sprejemanja potrebnih varnostnih ukrepov varovanja okolja.«

Slika 7: Osrednje vadišče SV Poček leži na območju Natura 2000

Vir: povzeto po ARSO 2011b in MORS 2011.

Intervjuvanci skupine B imajo, podobno kakor intervjuvanci skupine A, izkušnje iz okoljskih usposabljanj. Ker predstavniki te skupine izvajajo neposredne poveljniške naloge (in nosijo veliko mero odgovornosti za izvajanje nalog), smo pričakovali podrobno razumevanje tega področja. V odgovorih intervjuvancev so ta pričakovanja dejansko uresničila. Tako oseba B2 omenja SOP (standardne operativne postopke), ki regulirajo skrb za okolje v času izvajanja vojaških vaj. Razlaga tudi izkušnje iz tujine (vojaških poligonov na Madžarskem), kjer so obsežni deli vadišč na območju Natura 2000. Tudi večina območja vadišča Poček leži na območju Natura 2000. Na spletni strani Agencije Republike Slovenije (ARSO) najdemo razlago, da Natura 2000 predstavlja »evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, ki so jih določile države članice Evropske unije. Njen glavni cilj je ohraniti biotsko raznovrstnost za prihodnje rodove. Na varstvenih območjih želimo ohraniti živalske in rastlinske vrste ter

habitate, ki so redki ali pa so v Evropi že ogroženi.« (ARSO 2011a) Tu je treba še poudariti nadaljnjo razlago (ARSO 2011a), da dejstvo, da neko območje leži na območju Natura 2000, ne izključuje človeške dejavnosti, je pa pri izvajanju dejavnosti pomembno, da se ne ogroža narava, ampak naj bi te dejavnosti, če je le mogoče, podpirale ohranjanje narave.

Podobno kot B2 tudi B3 razlaga, da se je »usposabljanja za varovanje okolja udeležil v sklopu *usposabljanja posameznika na dolžnosti*, kjer je referent za varstvo okolja iz enote predstavil Direktivo za varovanje okolja. Prav tako je bil na pripravah s področja varstva okolja pred vsakim terenskim usposabljanjem.

Intervjuvanci skupine C potrjujejo domnevo, da se skrb do okolja poudarja na vseh ravneh v Slovenski vojski. Podobno kot intervjuvanci skupin A in B, so se tudi ti v preteklosti udeležili okoljskega usposabljanja in so morali upoštevati določbe Direktive za varstvo okolja (GŠSV 2005) in iz nje izhajajočih SOP pri dejanski izvedbi nalog. Prav tako je iz odgovorov razpoznati podobne učinke okoljskih usposabljanj, ki spodbujajo večje zavedanje o pomenu zaščite naravnega okolja. Ker predstavniki te skupine poveljujejo enotam, ki štejejo sto pripadnikov in več, ni dvoma, da se te izkušnje prenašajo na podrejene.

Na vprašanja o *opredeljenosti okoljskega usposabljanja v letnih načrtih dela in usposabljanja* smo prav tako po pričakovanjih pridobili podatke, ki ustrezajo hierarhičnim ravnam v smislu poznavanja tematike, ki je predvsem posledica vključenosti posameznikov v procese načrtovanj. Intervjuvanci skupine A so povsem korektno razložili umeščenost okoljskega usposabljanja v letne načrte dela. Oseba A1 razlaga, da se okoljsko usposabljanje načrtuje v letnih načrtih dela, in sicer kot funkcionalno usposabljanje, ki je prilagojeno za potrebe posamezne enote. Da je dejansko tako, potrjujeta navedbi oseb A2 in A3, ki pravita »... *izvaja se tudi usposabljanje kandidatov za vojaka po programu TVSU (temeljnega vojaškega strokovnega usposabljanja) v vsaki generaciji ...*« in »... *vsekakor pa se izvaja v vsebinah posameznih predmetov na ŠČ (Šoli za častnike)*.« Iz lastnih izkušenj dodajamo, da inženirske enote, ki izvajajo večino aktivnosti v naravnem okolju in poleg bojnih urjenj uporabljajo delovne stroje (kopač nakladalec, bager, kamion prekucnik in podobno) vključujejo okoljsko usposabljanje v letni načrt dela oziroma letni poslovni načrt (termin, ki se uporablja v zadnjem obdobju – gre pa za bolj ali manj enake vsebine).

Glede načrtovanja usposabljanja moramo v povezavi z zagotavljanjem varstva okolja omeniti še načrtovanje in priprave za delo (urjenje) na streliščih in vadiščih, vključno z predvidevanjem in načrtovanjem preventivnih ukrepov. Iz odgovorov skupine A1 ugotovimo, da se pri različnih oblikah dela in usposabljanja različno upošteva element zagotavljanja varstva okolja. Oseba A2 razlaga, da je v »*vsakem ukazu za streljanja in v splošnem ukazu za usposabljanje vključena tudi usmeritev za delo skladno z Direktivo za varovanje okolja v SV*.« Oseba A3 pa pravi, da je v njihovi enoti izdelan »*SOP zaščite sil, kjer so opredeljeni tudi vsi postopki varstva okolja*.« Intervjuvanci pojasnjujejo, da se za izvedbo zahtevnejših oblik na vadiščih/streliščih predvidevajo dogodki ogrožanja okolja in se vnaprej pripravljajo

preventivni ukrepi in potrebni ukrepi za sanacijo. Pristop temelji na izdelavi seznama možnih dogodkov in ukrepov na te dogodke. Vsekakor pa velja razmisliti o navedbi osebe A3, ki pravi, da vsebujejo dokumenti *»samo osnovne vsebine in napotke, kako postopati v posameznih primerih ogrožanja okolja, vsekakor pa niso ti postopki razdelani do potankosti.«* Ugotavljamo tudi, da je vključitev pooblaščenca za varstvo okolja v načrtovalne procese različna. Na to temo A1 razlaga: *»pooblaščenec izvaja usposabljanja izvajalcev usposabljanja v enoti ter nadzoruje izvajanje ukrepov, ni pa vključen v samo načrtovanje«,* A2 meni, *»da so pooblaščenca premalo angažirani in se za zdaj premalo pojavljajo v izobraževalnem procesu ...«,* A3 pa pojasnjuje, da je v njihovi enoti pooblaščenec, *»redno sodeloval tudi pri izdelavi organizacijskih in izvedbenih dokumentov.«*

Skupini B in C sta na vprašanja o okoljskem usposabljanju odgovorili podobno kot skupina A, s tem, da je v skupini C mogoče zaznati pomanjkanje verodostojnih informacij, kar je tudi logično, saj intervjuvanci te skupine spadajo med neposredne izvajalce nalog. Osebi B1 in B3 potrjujeta, da je okoljsko usposabljanje načrtovano z letnim načrtom dela in usposabljanja, to potrjuje tudi oseba B2, ki pa dodaja, da je tovrstno usposabljanje tudi usklajeno glede na hierarhične ravni in potrebe posameznih enot. V skupini C je evidentno, da intervjuvanci ne poznajo podrobnosti načrtovanja, sklepajo pa, da se okoljsko usposabljanje ustrezno načrtuje, *»ker se izvaja v okviru rednih VSU (vojaško strokovnih usposabljanj).«*

Glede izvedbe zahtevnejših oblik dela in usposabljanja na vadiščih/streliških predstavniki skupin C in B konkretizirajo in potrjujejo navedbe skupine A. Enotno mnenje je, da se *»na vseh aktivnostih, ki spadajo v definicijo zahtevnejših oblik dela in usposabljanja, vključi varovanje okolja.«* V intervjuju je na primer B2 podal povsem konkretne dejavnosti, ki se izvajajo, vendar menimo, da jih za to obravnavo ni treba razlagati. V povezavi z vprašanjem, *»kako dokumenti za izvedbo zahtevnejših oblik na vadiščih/streliških predvidevajo mogoče dogodke ogrožanja okolja oziroma ali se vnaprej pripravljajo preventivni ukrepi in potrebni ukrepi za sanacijo«,* so predstavniki omenjenih skupin bistveno bolj podrobno odgovorili v primerjavi s skupino A. Bistveno je, da so podrobnejši odgovori potrdili navedbe in da se vsebine med seboj dopolnjujejo. Oseba B1 razlaga, da že ukaz za izvedbo zahtevnejših vsebin v posebni točki opredeljuje varstvo okolja, B2 pa povsem konkretno razlaga, da se *»vnaprej določijo postopki za varovanje okolja, kot na primer uporaba pivnikov in zbiralnikov olja v primeru izteka goriva ali olj. Pri pretakanju goriv, maziv se upoštevajo predvideni ukrepi. Prav tako so vsi seznanjeni z ukrepi v primeru nepredvidenih dogodkov.«* Predstavniki skupine C identično razlagajo obravnavano tematiko, zato menimo, da ni treba dodatno navajati izjav intervjuvancev te skupine.

O vlogi pooblaščenca za varstvo okolja tudi skupini B in C potrjujeta ugotovitve, ki smo jih pridobili iz odgovorov skupine A. B3 tako pravi *»pooblaščenec iz enote je vključen v načrtovalne in izvedbene procese«,* po drugi strani pa B2 omenja, da je učinkovitost pooblaščenca za varstvo okolja v celotnem spektru njegovega dela (torej tudi v sodelovanju v

načrtovalskih procesih) predvsem odvisna od njegove prodornosti. Skupina C, ki ni prav neposredno vključena v načrtovalske procese, predvsem ugiba, kakšna je vloga pooblaščenca, so pa ugibanja dokaj različna, tako da na neki način potrjujejo različno stopnjo vključitve pooblaščenca v načrtovalske in izvedbene procese dela in usposabljanja. Tako C2 meni, »da je imenovani že vključen v vse načrtovalne in izvedbene procese ...«, C3 pa na podlagi dejstva, da nalogo pooblaščenca opravlja pripadnik štaba, sklepa, »da so »možnost vključitve pooblaščenca v omenjene procese dokaj velike«

Ključne ugotovitve

Za uspešno in učinkovito načrtovanje vojaških aktivnosti (usposabljanje, izvajanje drugih nalog ...), zmanjšanje (preprečevanje) škodljivih vplivov na okolje in hkratno učinkovito doseganje ciljev usposabljanja (in drugih aktivnost) je ključnega pomena, da pristojne osebe razumejo in upoštevajo okoljske vplive ter razumejo okoljske predpise in omejitve. Stopnja razumevanja okoljske dimenzije družbene odgovornosti pri pripadnikih Slovenske vojske je visoka; to v prvi fazi vidimo in sklepamo iz dejstva, da so bili vsi udeleženi na okoljskem usposabljanju, tovrstno usposabljanje pa je bilo izvedeno na ustrezni ravni, kar sklepamo iz navedb o učinkovitih spremembah vedenja posameznikov v odnosu do okolja, ki so se po usposabljanjih še bolj zavedali (globalne) problematike. Vpliv okoljskih sprememb na razmere v svetu smo predstavili že v teoretičnem delu.

Usposabljanje za varovanje okolja je načrtovano v vseh enotah Slovenske vojske in se vsebinsko prilagaja potrebam posameznih enot glede na njihovo poslanstvo. Prav tako smo ugotovili, da je usposabljanje ustrezno načrtovano glede na posamezne hierarhične ravni, ne moremo pa spregledati vzgojne naravnosti tovrstnega usposabljanja, saj se s temi vsebinami soočijo že kandidati za vojaka v fazi usposabljanja za vstop v vojaško službo.

Ugotovili smo tudi, da se še posebej načrtujejo varnostni in preventivni ukrepi za zaščito okolja pri zahtevnejših oblikah dela in usposabljanja. Pri tem se je izpostavilo dejstvo, da nekatere enote upoštevajo Direktivo za varstvo okolja v SV, druge imajo izdelane standardne operativne postopke, nekatere enote pa vsebine neposredno opredelijo v konkretnih ukazih za izvedbo nalog, kjer dokumenti vsebujejo le osnovne vsebine in napotke, kako ravnati v primerih ogrožanja okolja. Tu bi veljalo razmisliti o predlogu, da se na podlagi ustreznih analiz izdelata SOP, ki bi zajemal vse znane oblike ogrožanja naravnega okolja v povezavi s Slovensko vojsko, opredeljeval obvezne varnostne in preventivne ukrepe ter postopke v primeru nastanka ogrožanja okolja. Izdelanemu SOP bi morale slediti metodološko identično usposabljanje za vse pripadnike oboroženih sil, s čimer bi dosegli enotnost v znanju, postopkih in ukrepanju na tem področju.

6.2.4 Izvedba okoljskega usposabljanja

Naše izhodiščno mnenje je, da je treba *okoljsko usposabljanje* vključiti v druge, obstoječe programe usposabljanja oziroma, ga je potrebno načrtovati vzporedno z drugimi oblikami usposabljanj in vaj in to v obdobju letnega načrtovanja. S takim pristopom je mogoče doseči cilje okoljskega usposabljanja, ki jih določa Direktiva o varstvu okolja v Slovenski vojski (GŠSV 2005, priloga 2):

- varstvo okolja in ekološko zavest je treba upoštevati v vsakodnevnih vojaških postopkih, zadnje čase je namreč varnost postala del splošne izobrazbe posameznika;
- razviti je treba ekološko zavest zaposlenih že na začetku njihove karijerne poti. Poučevanje naj bi potekalo različno, odvisno od ravni oziroma odgovornosti posameznikov;
- povečati je treba ekološko zavest višjih častnikov, posredno odgovornih za varstvo okolja,
- povečati je treba ekološko zavest poveljujočih v SV.

Nabor tem usposabljanja je širok, naša obravnava se dotika predvsem vsebin, kot so zaščita vodnih virov, zaščita zemlje in rastlinstva, zaščita pokrajine, zaščita drugih naravnih virov, pravilno ravnanje z odpadki, surovinami in predvsem z nevarnimi snovmi, preprečevanje onesnaževanja. Usposabljanje se morajo vsi pripadniki podrejenih enot in zavodov. Organizacijo izvedbe usposabljanja določa Metodologija načrtovanja izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski (GŠSV 2001). Glede na metodologijo usposabljanje obsega:

- usposabljanje za posameznika: funkcijske konference za častnike in podčastnike (pooblaščenca za varstvo okolja) so namenjene predvsem dvigu ekološke zavesti, podajanju usmeritev za delo v PEZ, strokovnim razpravam;
- skupinsko usposabljanje v PEZ omogoča predstavitve ukazov za vaje in operacije v naravnem okolju, ravnanja z odpadki in splošno preprečevanje onesnaževanja;
- nadaljnje usposabljanje: okoljsko znanje in usposabljanje se morata stalno dopolnjevati z novimi podatki in zagotavljati se mora dopolnilno usposabljanje glede na razvoj zakonodaje in delovnih postopkov.

Intervjuvance smo povprašali, kako je usposabljanje materialno podprto, o razpoložljivosti ustrezne literature in virov ter o konceptu izvedbe usposabljanja.

Menimo, da je *materialna podprtost usposabljanja* bistvenega pomena za učinkovito rabo sredstev, da se v fazi usposabljanja uporabljajo sredstva, identična tistim, ki se bodo uporabljala v primeru zahtev ali potrebe po uporabi (v primeru nastanka vzroka za ogrožanje okolja). Vse tri skupine intervjuvancev so potrdile navedeno tezo. Pravijo, da »sredstva za okoljsko usposabljanje nudijo udeležencem možnost (na primer lovilci olja, pivniki, ki se preventivno uporabljajo pri prečrpavanju goriva), da se naučijo ta sredstva uporabljati tudi v praksi.« Poleg tega se pri praktičnem zagotavljanju preventivnih ukrepov za varstvo okolja

uporabljajo identična sredstva kot na usposabljanju. Iz lastnih izkušenj pa ugotavljamo, da v nekaterih primerih usposabljanje ni poenoteno in se pri rotaciji kadra dogaja, da se nov kader v bistvu priuči za uporabo teh sredstev, kar v primeru ustreznega nadzora ni nobena pomanjkljivost.

Pri ugotavljanju *o uporabi literature in virov* smo dobili potrditev navedb iz teoretičnega dela. Na razpolago je nacionalna, NATO in interna literatura v obliki standardnih operativnih postopkov, ki seveda temeljijo na nacionalnih in implementiranih NATO predpisih. Vse tri skupine intervjuvancev so potrdile razpoložljivost in dostopnost literature. Ker smo o virih s tega področja pisali v teoretičnem delu naloge, ne bomo navajali izjav posameznih intervjuvancev. Enoten sklep pa je, da vsi poznajo ustrezno literaturo in vire oziroma, kot pravi B2, *»literatura je dostopna vsem ... in jo morajo tudi poznati in upoštevati.«*

Zasnova okoljskega usposabljanja temelji na doseganju temeljnih ciljev tega usposabljanja, ki jih intervjuvanci predvsem opredeljujejo kot *usposobiti poveljujoče in podrejene za ustrezno preventivno ravnanje z okolju nevarnimi snovmi ter jih usposobiti iz postopkov sanacije*. V kakšni obliki se izvaja tovrstno usposabljanje, pa je odvisno od vrste in poslanstva posamezne enote. Enote, ki aktivnosti izvajajo predvsem na mirnodobnih lokacijah in se na primer ukvarjajo z znanstvenoraziskovalnim delom (PDRIU – Poveljstvo za doktrino in razvoj izobraževanja in usposabljanja), se usposabljujejo, kot pravi A1, *»enkrat letno predvsem z namenom ponovitve pravil, navodil ter seznanitve z novostmi.«* Izobraževalne institucije, kot so Center za usposabljanje, Šola za častnike ... izvajajo izobraževanje kandidatov in, kot razlagata B2 in B3, umeščajo varstvo okolja v vse praktične vsebine, ki se izvajajo na vadiščih, poleg tega pa veliko vlogo igrata predavatelji in drugi častniki, ki upoštevajo načelo vodenja z lastnim zgledom. Bojne in druge enote imajo usposabljanje zasnovano kot usposabljanje posameznika na dolžnosti ali pa kot vojaško strokovno usposabljanje, celoten pomen tega usposabljanja pa je opredelila oseba C2 z besedami, da je bistvenega pomena *»ključitev okoljskih zadev v vse aktivnosti, da postanejo nujna in samoumevna sestavina.«* Menimo, da je tak pristop povsem ustrezen in skladen z uresničevanjem bistvenih nalog podrejenih enot, ki seveda težijo k uresničevanju poslanstva Slovenske vojske. Na tak način spoštovanje in izvajanje okoljskih ukrepov ne moreta ogroziti poslanstva, kar smo se tudi vprašali v drugem raziskovalnem vprašanju te naloge.

Glede na hierarhične ravni se poveljniški kader sooča z zahtevnejšimi oblikami usposabljanja. C3 po našem mnenju povzema mnenje vseh treh skupin, ko pravi: *»usposabljanje za poveljnike in poveljstvo je zasnovano v obliki predavanja. Služatelji se seznanijo z zakonodajo in pravilniki s področja, poleg tega pa se usposabljujejo v izdelavi potrebnih dokumentov in njihovo implementacijo pri usposabljanju.«* Na tem mestu se je treba osredotočiti na besedo implementacija, ki dopolnjuje prejšnjo navedbo osebe C2 o bistvenem pomenu okoljskega usposabljanja in še dodatno odgovarja na drugo raziskovalno vprašanje.

Vsi intervjuvanci so potrdili, da tudi pri izvedbi okoljskega usposabljanja veliko vlogo igra koncept učenja iz izkušenj.

Pri analizi odgovorov o evalvaciji smo prišli do zanimive ugotovitve, da se, razen na izobraževalnih institucijah (B2 in B3), neposredna evalvacija okoljskega usposabljanja ne izvaja. Velik dejavnik, da se naloge kljub temu izvajajo tudi v skladu z okoljskimi predpisi, pa predstavljajo inšpekcijski organi (IRSO – Inšpektorat Republike Slovenije za obrambo) in evalvacija enot, ki se izvaja na nacionalni in za posamezne primere tudi na NATO ravni (za enote, ki so na primer vključene v NATO odzivne sile ali ki so v fazi priprav za odhod na mednarodno mirovno operacijo). V vseh skupinah so posamezni intervjuvanci potrdili, da se v navedenih primerih ocenjuje tudi okoljska dimenzija usposobljenosti enote. Te navedbe potrjujejo tudi naše izkušnje, da ima tak pristop veliko težo in motivira posameznika in enoto, da dosežeta ustrezne cilje usposabljanja.

Ključne ugotovitve

Na podlagi analize rezultatov intervjujev o zasnovi okoljskega usposabljanja in primerjavi z določbami normativnih virov ugotavljamo, da je koncept okoljskega usposabljanja zelo jasno zastavljen, vključno z opredeljenimi cilji, metodologijo, materialno podprtostjo usposabljanja ter z zagotovitvijo ustrezne literature in virov. Za specifično organizacijo, kot je vojaška organizacija, je pomemben dejavnik izurjenost, kar tudi pomeni, da znajo pripadniki organizacije brežhibno upravljati in uporabljati materialna sredstva, ki so jim na razpolago. Ugotovili smo, da je tudi pri izvedbi okoljskega usposabljanja ključnega pomena, da se za izvedbo praktičnih oblik usposabljanja uporabijo identična sredstva, kot bi se uporabila v primeru dejanske potrebe.

V tem segmentu analize pa je še pomembnejša ugotovitev, da je bistvenega pomena vključitev okoljskih zahtev v vse aktivnosti, da postanejo nujna in samoumevna sestavina rednega dela enot Slovenske vojske. Že v teoretičnem delu smo namreč izpostavili bojazen, da bi dosledno izvajanje ukrepov za zaščito okolja vplivalo na stopnjo usposobljenosti enot Slovenske vojske, ki se mora za doseganje najvišje stopnje usposobljenosti urediti v čim bolj realističnih pogojih, ki pa vedno ne omogočajo upoštevanja usmeritev s področja okoljske politike. Okoljske ukrepe je treba upoštevati v kar največji meri in preprečiti dejavnosti, ki bi neposredno povzročile ekološko katastrofo. Ravno integracija okoljskih vsebin v redno delo in urjenje pa predstavlja ustrezen pristop, ki je skladen s stopnjo uresničevanja bistvenih nalog podrejenih enot, ki seveda težijo k uresničevanju poslanstva Slovenske vojske, in te stopnje ne zmanjšuje. Na tak način spoštovanje in izvajanje okoljskih ukrepov ne moreta ogroziti doseganja poslanstva, kar smo se tudi vprašali v drugem raziskovalnem vprašanju te naloge.

K temu naj dodamo še vzporedne rešitve, ki pomenijo še konkretnejši prispevek k ohranjanju naravnega okolja in po našem mnenju omogočajo tudi skladen in trajnostni razvoj regij, ki so soočene s prisotnostjo oboroženih sil.

Eno od teh rešitev predstavlja gradnja posameznih vadišč (za različne oblike bojnih usposabljanj), ki konstrukcijsko omogočajo povsem realistično usposabljanje, ne predstavljajo pa resnejše grožnje za okolje. Tak primer najdemo v Vipavi – strelišče Mlake. Poznejša študija z naslovom Pehotna strelišča kot dejavnik tveganja za okolje s poudarkom na ekološki sanaciji pehotnega strelišča na vojaškem poligonu Poček (ERICo 2009) je ugotovila, da je pehotno strelišče Mlake urejeno v skladu s sodobnimi smernicami. Prekrito je z neprepustnimi folijami, vse vode s strelišča so po usedalniku in kanalu površinsko speljane v potok Gacko (ERICo 2009). Študija je nadalje tudi ugotovila, da je mogoče pričakovati upadanje vsebnosti posameznih kovin v sedimentu glede na stanje pred sanacijo strelišča. Glede na to in na dejstvo, da se velika večina streljanja s pehotno oborožitvijo izvaja na tem strelišču (tu ugotavljamo, da je obseg streljanja na tem prostoru bistveno višji kot pred sanacijo), sklepamo, da z ustreznimi tehničnimi rešitvami ne samo, da ohranjamo stopnjo usposobljenosti enot Slovenske vojske, ampak celo prispevamo k zmanjševanju vira ogrožanja nacionalne varnosti, ki bi ga lahko povzročilo večje onesnaženje površinskih in podtalnih voda na območju Krasa, kjer so vadišča.

Drug primer pa omenja Žabkar (2007, 358–360), ki ugotavlja, da se zadnje čase namenja vse več pozornosti ekološkemu vidiku usposabljanja, in sicer uporabi streliva za urjenje z manjšo količino eksplozivne polnitve, uporabi orožja za urjenje, ki strelja posamično (manjša poraba streliva), uporabi laserskih sistemov, večji uporabi specialističnih kabinetov, uvajanju mini poligonov za usposabljanje med učilnico in poligonom, na katerem se skušamo približati realnim razmeram

6.2.5 Izvajanje varovanja okolja v praksi

Pri izvedbi nalog, bodisi da te naloge predstavljajo učne procese za doseganje stopnje usposobljenosti ali pa druge – redne naloge, je smiselno razdeliti proces, ki podpira varovanje okolja na čas prihoda na območje izvajanja, na čas izvajanja in na čas po zaključku izvajanja usposabljanja/nalog.

Trontelj in Škufca (2004, 33) v zvezi s tem navajata nekatere potrebne zaščitne ukrepe glede na posamezne faze določene terenske aktivnosti.

- V fazi načrtovanja je treba izločiti dejavnosti, sredstva in snovi, ki bi lahko povzročili kakršne koli poškodbe in obremenitve okolja.
- Pred vajo in po njej je treba fotografsko dokumentirati zemljišča, ki so pomembna za namestitev oziroma izvajanje dejavnosti in niso v lasti MORS.

- Pregledati je treba opremo in snovi, ki jih bodo enote uporabljale in lahko negativno vplivajo na okolje.
- Oceniti je treba možne vplive na okolje in ukrepe za njihovo zmanjšanje, preprečevanje in odstranjevanje.
- Območja namestitve in aktivnosti se izberejo in uredijo skladno s predlaganimi ukrepi oziroma omejitvami.
- Vsi pripadniki enot morajo biti seznanjeni z ukrepi varovanja okolja in tudi usposobljeni za njihovo uresničevanje.
- Ves čas je treba nadzorovati posledice aktivnosti enot ter brezpogojno načrtovane ukrepe in omejitve glede okolja.
- Zemljišča in poti, ki so se med vajo poškodovale, je treba popraviti.
- O večjih ekoloških nesrečah in požarih je treba obvestiti civilne organe.
- Nadrejene je treba sproti obveščati o škodi.

Z intervjuji smo ugotavljali, *na kakšen način se dejansko regulira aktivnost pripadnikov SV (v zvezi z varstvom okolja) na vadiščih/streliščih z vidika prihoda na območje izvajanja, izvedbo aktivnosti in zaključkom aktivnosti.* Intervjuvanci vseh treh skupin so postregli z naborom informacij, ki smo jih skušali smiselno opredeliti glede na namišljen časovni diagram neke aktivnosti, ki se izvaja na območju enega izmed vadišč Slovenske vojske.

V času prihoda in razmestitve na območju izvajanja aktivnosti je nedvomno neposredna odgovornost poveljnika (vodje) aktivnosti, da prevzame območje, kjer bo izvajal usposabljanje, upravnika vadišča pa, da regulira postopke skladno z ustreznimi SOP.

Oseba A1 razlaga, da je bistvenega pomena *»izbira ustrezne lokacije (tabor, parkirni prostori, usposabljanja ...)*«, torej, izbrati je treba ustrezne lokacije, kjer so dovoljena posamezna usposabljanja in druge aktivnosti. Oseba A2 kratko pove, da so ti postopki *»odgovornost poveljnika (vodje aktivnosti).*« Oseba A3 potrjuje te navedbe, ko razlaga, da se *»regulira območja, kjer so dovoljena posamezna usposabljanja in uporaba sredstev ...*«, in hkrati razlaga, da je že v fazi prihoda in prevzema vadišča potrebno razmišljati o *»... zbiranju in odvozu vsega odpadnega materiala z vadišča, o uporabi lovilcev olj pod vozili in podobno.*«

Intervjuvanci skupine B so kratko odgovorili, da se vojaške aktivnosti v povezavi z varstvom okolja regulirajo *»z akti poveljevanja in kontrole oziroma z usmeritvami v organizacijskih ter izvedbenih dokumentih*« (B1), oseba B2 se je postavila v vlogo neposrednega izvajalca, ko razlaga *»... v uvodu izvedbe aktivnosti pojasnim varnostne in zaščitne ukrepe (ki obsegajo tudi določbe o zaščiti okolja), med delom spremljam (nadziram) postopke in ukrepe, ob zaključku pa pregledam, ali je realizacija sanacije ustrezna.*« Oseba B3 se je ravno tako postavila v vlogo izvajalca in opisala konkretne postopke, ki vsebinsko ne odstopajo od prejšnjih navedb.

Za skupino C, ki združuje neposredne izvajalce aktivnosti, je značilno, da podrobneje pozna vsebine in postopke obravnavane tematike. Oseba C1 tako pravi »Vodja aktivnosti že z ukazom za izvedbo aktivnosti opredeli vse akterje in njihove naloge, pri tem zagotovi osnovni pregled območja izvajanja aktivnosti, kandidatom v razlagi varnostnih ukrepov obnovi vsebine iz varstva okolja, vsekakor pa po vsakem urjenju sledi sanacija okolja in temeljit pregled.« Oseba C2 to potrjuje z besedami »poveljniki so odgovorni, da aktivnosti potekajo skladno s SOP-om ter poveljem za delovanje in prilogo o varstvu okolja«, Oseba C3 pa poleg navedenega poudarja velik pomen izvajanje nadzorstvene funkcije.

Med izvajanjem aktivnosti sta predvsem pomembni izvajanje nadzora in zagotavljanje sil za zaščito in varovanje za primer nepredvidenih dogodkov oziroma za primere kršenja ali opuščanja spoštovanja določb ukaza za izvedbo aktivnosti oziroma določb SOP. To v bistvu razlagajo in potrjujejo predvsem navedbe skupin B in C, ki smo jih citirali v prejšnjem odstavku.

Zaključek aktivnosti običajno predstavlja največje tveganje, kar sklepamo iz lastnih izkušenj. Tveganje je povezano predvsem z utrujenostjo po celodnevem izvajanju aktivnosti. Intervjuvanci vseh treh skupin sicer razlagajo, da je območje uporabe nujno treba vrniti v prvotno stanje, izvesti nadzor – pregled območja in območje predati upravniku vadišča. Sicer pa Direktiva za varstvo okolja v Slovenski vojski (GŠSV 2005) določa širok nabor ukrepov za zaščito okolja, ki jih v nadaljevanju povzemamo v preglednici 1.

Preglednica 1: Obseg izvajanja ukrepov za zaščito okolja

Okoljska sestavina	Vplivi	Okoljski ukrepi
Tla	<ul style="list-style-type: none"> • uporaba minskoeksplozivnih sredstev • emisija naftnih derivatov, olj in maziv, še posebej ob morebitni poškodbi vozil • gaženje pri uporabi težkih vozil in v primeru namočenega zemljišča 	<ul style="list-style-type: none"> • razgaljena zemljišča (ob gradnji objektov, reliefnem preoblikovanju, razstreljevanju) je treba v največji meri in takoj po koncu del sanirati • ostanke bioloških in kemijskih sredstev je treba ustrezno uničiti ali odstraniti, tako da se preprečita njihovo razkrajanje in kopičenje toksičnih snovi v tleh • kurjenje večjih odprtih ognjev in požiganje na odprtem prostoru nista dovoljeni • nenačrtovani inženirski posegi v prostor niso dovoljeni • odlaganje in hramba lahko gorljivih snovi v negorljivih posodah (zagotovitev varnega sežiga in transporta) • svinčeno strelivo je treba uporabljati na način, da ga zadržijo tarče ali zemljina, ki se občasno preseje in iz nje izločijo ostanki streliva • ustrezno ravnanje s komunalnimi odpadki (mreža smetnjakov, zabojsnikov in odvoz)

Okoljska sestavina	Vplivi	Okoljski ukrepi
		<ul style="list-style-type: none"> • zagotoviti je treba ustrezno vzdrževanje voznega parka in mehanizacije (pravilno ravnanje z olji in mazivi, akumulatorji in gumami) • pretakanje goriva ni dovoljeno oziroma se izvaja pod določenimi pogoji in z uporabo zaščitnih sredstev • pod vojaška vozila, ki dalj časa stojijo na neutrjenih površinah, je treba zaradi morebitne netesnosti podstaviti nepropustne lovilne posode, da se prepreči onesnaženje tal in vode z olji in naftnimi derivati • predvideti je treba ukrepe za primere razlitij olj in goriv ali drugih nevarnih in škodljivih snovi (premestitev kontaminiranih zemljin na za to ustrezne lokacije)
Vode	<ul style="list-style-type: none"> • odpadne vode s površja (naftni derivati v primeru razlitja) • odlagališča različnih odpadkov 	<ul style="list-style-type: none"> • ostanke bioloških in kemijskih sredstev je treba ustrezno uničiti ali odstraniti, tako da se preprečita njihovo razkrajanje in kopičenje toksičnih snovi v tleh • zagotoviti je treba ustrezno vzdrževanje voznega parka in mehanizacije (pravilno ravnanje z olji in mazivi) • pretakanje goriva ni dovoljeno oziroma se izvaja pod določenimi pogoji in z uporabo zaščitnih sredstev • pod vojaška vozila, je treba zaradi morebitne netesnosti podstaviti nepropustne lovilne posode, da se prepreči onesnaženje tal in vode z olji in naftnimi derivati • predvideti je treba ukrepe za primere razlitij olj in goriv ali drugih nevarnih in škodljivih snovi (premestitev kontaminiranih zemljin na za to ustrezne lokacije)
Rastlinstvo	<ul style="list-style-type: none"> • zaraščanje travišč (zmanjšanje biotske raznovrstnosti) • fizične poškodbe vegetacije • požari 	<ul style="list-style-type: none"> • spremljati je treba stanje vegetacije • preprečiti oziroma omejiti je treba uporabo kemičnih sredstev (trdnih, tekočih ali plinastih), ki bi lahko škodljivo vplivala na razvoj vegetacije • vojaška vozila se smejo gibati le po posebej določenih poteh oziroma območjih • glede na vplive in posledice je po potrebi treba vzpostaviti dodatne požarno varstvene ukrepe
Živalstvo	<ul style="list-style-type: none"> • ogroženost je povezana z ogroženostjo habitatov • hrup (streljanje, vožnja, urjenje) • emisije pri uporabi 	<ul style="list-style-type: none"> • ohraniti je treba prehodnost območja vadišča (ustaljene migracijske poti divjadi) • omejiti je treba uporabo kemičnih sredstev, locirati uporabo eksplozivnih sredstev ter preprečevati onesnaženje podtalnih vodnih virov • omogočiti je treba varen dostop do objektov,

Okoljska sestavina	Vplivi	Okoljski ukrepi
	plinskih sredstev, dimnih zaves ipd. <ul style="list-style-type: none"> • požari 	namenjenih divjadi, kot tudi možnost izvajanja lova, kjer je to dopustno <ul style="list-style-type: none"> • vse organske odpadke je treba shraniti v za živali nedostopne kontejnerje in jih odstraniti
Splošna varnost	<ul style="list-style-type: none"> • izstrelki (usmerjeni ali odbiti) • kemijski in biološki vplivi (pirotehnični izdelki, olja in druge kemikalije) • požari • okvare vozil (razlitje naftnih derivatov) • vplivi na zemljo in zrak • možna eksplozija skladišča streliva • uničevanje neeksplozivnih minskoeksplozivnih sredstev • mastne krpe po čiščenju orožja • odpadki 	<ul style="list-style-type: none"> • ustrezna oddaljenost vadišč in ciljev za metanje ročnih bomb, uporabo razstreliva in izstrelkov • požarna varnost • prostorsko omejena (fizično ločena) uporaba kemijskih in bioloških sredstev (strokovno uničenje ali odstranitev) • izdelava interventnega plana ukrepanja v primeru ekološke nesreče • redno in dobro vzdrževanje mehanizacije (ustrezno ravnanje z olji in mazivi, posebno ob poškodbah vozil) • začasna prekinitev aktivnosti v primeru lokalne preobremenjenosti zraka z izgorki med streljanjem in eksplozijami • zagotovitev površine za uničevanje zatajenih ali neuporabnih minsko eksplozivnih sredstev • odlaganje in hramba mastnih krp in drugih lahko gorljivih odpadkov v negorljivih posodah (zagotovitev varnega zažiga in varen transport) • ustrezno ravnanje z odpadki

Vir: GŠSV 2005, priloga 2.

Ključne ugotovitve

Odgovornost za izvedbo preventivnih ukrepov za preprečevanje nastanka virov ogrožanja naravnega okolja je predvsem na ramenih neposrednih nosilcev posameznih aktivnosti. Iz intervjujev ugotavljamo, da poveljujoči, načrtovalci in neposredni izvajalci poznajo in dejansko izvajajo zaščitne okoljske ukrepe. Kot poseben poudarek so izrazili potrebo po učinkovitem izvajanju nadzora. Izvajanje nadzora je omejeno na pooblašcene inšpekcijske organe in nadrejene poveljnike in pooblaščenca za varstvo okolja. Iz izkušenj navajamo ugotovitev, da je do ravni bataljona en pooblaščenec za varstvo okolja, vendar to ni njegova osnovna naloga, ampak dodatna naloga, kar pomeni, da je njegova razpoložljivost omejena z izvajanjem bistvenih nalog. Tu bi veljalo razmisliti o predlogu, da se že na ravni bataljona vzpostavi samostojni organ – pooblaščenec za varstvo okolja, ki bi izvajal naloge skladno z normativnimi akti. To bi prispevalo tudi k povečani stopnji nadzorov ter k razbremenitvi nosilcev zahtevnejših oblik usposabljanja – sinergijski učinki pa bi se po našem mnenju odražali v še kvalitetnejšem izvajanju preventivnih ukrepov sploh v zaključku izvajanja zahtevnejših oblik usposabljanja, kjer, kot smo ugotovili, obstaja faktor največjega tveganja.

6.2.6 Okoljsko poročanje in analiza

Pri obravnavi izhajamo iz splošnih opredelitev o pomenu poročanja. Širše gledano – poročanje o družbeni odgovornosti predstavlja pomemben element za organizacijo v smislu razvijanja ali izboljševanja dejavnosti v povezavi z družbeno odgovornostjo oziroma menimo, da ta širši pogled lahko skrčimo tudi le na okoljski del družbene odgovornosti. Tako McIntosch in sodelavci (1998, 243) med drugim razlagajo, da ciklično poročanje o družbeni odgovornosti omogoča stalne izboljšave, za kar je seveda treba *upoštevati spoznanja iz rezultatov poročanja*. V teoretičnem delu smo omenili trende prehajanja iz prostovoljnega koncepta družbene odgovornosti v obvezne sestavine delovanja organizacij. Tudi poročanje o družbeni odgovornosti avtorji delijo na obvezno, spodbujeno in prostovoljno kot na primer van der Laan (2004, 329–347).

Aplikacija teoretičnih navedb v delovanju Slovenske vojske jasno priporoča obvezno poročanje s ciljem analize pridobljenih podatkov za nadaljnje izboljšanje poslovanja.

Na vprašanja o poročanju so intervjuvanci skupine A razložili, da se izvajajo obvezno obdobjno in letno poročanje. Poročila nimajo posebne priloge o vprašanju varstva okolja, so pa v poročilih elementi, o katerih se poroča v zvezi z varstvom okolja. Na vprašanje, *ali je poročilo o stanju varstva okolja sestavni letnega poročila*, je oseba A3 odgovorila, »*da se samostojno okoljsko poročilo ne izdeluje, so pa v obdobjnih in letnih poročilih zajete vsebine iz tega področja.*« Oseba A1 je še poudarila, da pooblaščenec za varstvo okolja izdeluje samostojno poročilo, ki pa se dotika predvsem količine in vrste proizvedenih odpadkov. Izdelavo poročila o odpadkih sicer nalaga Pravilnik o ravnanju z odpadki (Uradni list RS, št. 84/98, 45/00, 20/01, 13/03), ki je v Slovensko vojsko implementiran z aktom Poveljstva sil (PSSV) *Ukaz o pripravi poročila o nastalih nevarnih odpadkih za preteklo koledarsko leto* (PSSV 2004). Oseba A3, ki je, kot smo omenili, pooblaščenec za varstvo okolja, podrobneje razlaga, da v Slovenski vojski nastajajo tri vrste odpadkov komunalni, nevarni in posebni odpadki. »*Komunalni odpadki nastajajo v bivalnih objektih, njihova sanacija je pogodbeno urejena z lokalnimi komunalnimi podjetji, nevarni odpadki zaradi svojih karakteristik predstavljajo tveganje za ljudi in naravno okolje, posebni odpadki pa nastajajo zaradi specifičnih dejavnosti Slovenske vojske (sem sodijo tudi gradbeni odpadki).*«

Glede vsebine poročanja sta skupini B in C v splošnem potrdili navedbe skupine A, je pa oseba B3 poudarila, da se poroča tudi o stopnji realizacije načrtovanih vsebin usposabljanja – torej tudi okoljskega usposabljanja. Ta podatek je vsekakor pomemben za poznejšo realizacijo analize. Poleg omenjenih podlag (virov) nastaja v enotah Slovenske vojske na obravnavanem področju cel niz dokumentov. Trontelj (2005, 86) v zvezi s temi dokumenti navaja:

- ravnanje z odpadki (evidenčni listi o oddaji odpadkov, poročila o nastanku odpadkov, načrti za ravnanje z odpadki ipd.),

- urejenost parkirišč in naravnega okolja (poročila o nadzorih nad stanjem avtoparkov, dokumenti o izvedbi sanacij, čistilnih akcij ipd.),
- zaščita okolja pri pranju in vzdrževanju vozil (poslovnik lovilca olj, obratovalni dnevnik, evidence o porabi vode in o nevarnih odpadkih na perišču in v delavnicah),
- vzdrževanje in uporabnost infrastrukture (podatki o meritvah emisij, pregledov naprav, servisov, ocen tveganj, kemičnih analizah ipd.),
- sanacija kontaminiranih področij (potrdila zunanjih izvajalcev o sanacijah, evidence ipd.),
- požarna varnost (dokazila o pregledu sredstev za požarno varnost, požarni red, poročila o nadzorih stanja v objektih ipd.)

Obdobna in letna poročila vsebujejo tudi točko, v kateri se opredeljujejo predlogi za izboljšave. Na to temo so intervjuvanci ponudili mešane odgovore, iz česar sklepamo, da je to področje relativno slabo razvito. Intervjuvanci skupine A so razlagali, da se predlogi za izboljšave oblikujejo »na podlagi ugotovitev nadzorov in včasih na podlagi ugotovitev analiz generacije« (A1), oseba A2 je podala povsem nedoločen odgovor, medtem ko je oseba A3 izpostavila, »da se ukrepi za izboljšanje stanja sprejemajo na podlagi analiz in na podlagi učenja iz izkušenj.« Skupini B in C v večini primerov nista znali odgovoriti na to vprašanje, le oseba B2 je povedala, »da se izboljšave vnaša v letne programe dela«, s čimer pa se ne moremo strinjati, saj menimo, da je treba predloge najprej oblikovati na osnovi spoznanj iz prakse, jih vnesti v poročila in jih analizirati na štabni obravnavi, šele potem se lahko eventualne izboljšave vnesejo v letne programe dela.

Analizo izvaja štab, definirajo pa jo Navodila za štabno delo (Furlan et al. 2010, 31). Štabna analiza temelji na uporabi analitičnih metod in običajno poteka po naslednjem vrstnem redu:

- opredelitev problema,
- priprave na obravnavo – analiza,
- izvedba,
- oblikovanje rezultatov,
- štabno seznanjanje poveljnika – skupinski del,
- sklepni del obravnave – analiza z usmeritvami in nalogami za nadaljnje delo.

Ključnega pomena pri štabni analizi je opredelitev problema in ustrezna priprava (Furlan et al. 2010, 31):

V pripravah na štabno analizo je treba opredeliti predmet proučevanja in postaviti zahteve, razdeliti gradivo ter določiti odgovornost za proučevanje. K uspešnosti priprav in izvedbi pomembno prispevajo usmeritve poveljnika ali načelnika štaba. Če zagotovimo dobro vodenje skupnega dela obravnave oziroma analize, lahko dosežemo ugodne učinke in se izognemo izgubljanju časa zaradi ponavljanja znanih dejstev in nepotrebnega razpravljanja.

V primeru izvajanja okoljske analize veliko vlogo odigra pomočnik za varovanje okolja, ki mu navodila za štabno delo nalagajo predvsem naslednje naloge (Furlan et al. 2010, 78–79):

- daje usmeritve za varstvo okolja v poveljstvih in enotah Slovenske vojske,
- nadzoruje izvajanje določil direktive o varstvu okolja v podrejenih enotah,
- *obvešča javnost o obremenjevanju okolja v Slovenski vojski,*
- sodeluje z Upravo RS za zaščito in reševanje ter drugimi civilnimi strokovnimi ustanovami s področja varstva okolja,
- svetuje pri reševanju okoljskih vprašanj in skrbi za strokovno pomoč,
- *sodeluje pri načrtovanju mirnodobnih aktivnosti enot, pripravlja predloge ukrepov in navodil za preprečevanje onesnaževanja okolja,*
- usmerja in usklajuje dela pooblaščenecv za varstvo okolja v podrejenih enotah,
- *sodeluje pri izdelavi okoljskih analiz v poveljstvih, enotah in zavodih,*
- skrbi za ekološko gospodarjenje z objekti in zemljišči na območju poveljstva,
- sodeluje s pristojnim organom zavezniških sil pri skupnih aktivnostih v RS ali tujini,
- zagotavlja mednarodno povezljivost Slovenske vojske pri varovanju okolja in uvajanje NATO standardov ter drugih predpisov v Slovenski vojski,
- načrtuje finančna sredstva za zaščito okolja,
- *sodeluje pri pripravi programov usposabljanja za pripadnike Slovenske vojske na vseh ravneh in pri njihovem izvajanju.*

Analiza stanja s področja varstva okolja se sicer izdeluje do začetka načrtovalnega obdobja za prihodnje leto, kar regulira akt Poveljstva sil (PSSV) Ukaz za izdelavo analize stanja s področja varstva okolja za preteklo koledarsko leto (PSSV 2003). Priporočena vsebina analize stanja s področja varstva okolja vsebuje (GŠSV 2005, priloga 2):

- načrtovane aktivnosti (vrste in število načrtovanih ukrepov),
- izvedene okoljske ukrepe (pregled realiziranih ukrepov),
- *usposabljanje* na temo varstvo okolja (katera enota Slovenske vojske, tema, število ur in termin usposabljanja),
- *nadzore* v podrejenih enotah (katera enota Slovenske vojske, namen in termin nadzora),
- *aktivnosti enote s področja* varstva okolja na terenskih usposabljanjih (upoštevanje določil Ukaza o izvajanju ukrepov s področja varstva okolja (GŠSV 2002);
- ravnanje z odpadki v enoti (ločeno zbiranje koristnih in nevarnih odpadkov, vodenje evidence odvoza odpadkov, čistilne akcije, sanacije odlagališč, ekološki otoki);
- parkiranje in pranje vozil (urejenost avtoparka – granulat za primer razlitja nevarnih tekočin, lovilne posode pod kritičnimi vozili, parkiranje na terenu, ustreznost pralnice vozil – lovilci olj in mulja);
- sodelovanje z drugimi enotami v vojašnici (prednosti in slabosti, pripombe in predlogi za izboljšanje stanja);
- ostala prepoznana vpliva na okolje pri dejavnostih enote (onesnaževanje vode, zraka, uporaba pesticidov, odpadna olja in ostale nevarne tekočine, vpliv hrupa ipd.; glej STANAG 7141);

- *predloge* potrebnih preventivnih ukrepov s področja varstva okolja (lastna opažanja in opis kritičnih okoljskih vidikov).

Ključne ugotovitve

Področje poročanja je samo po sebi, normativno gledano, zelo dobro urejeno. Vendar je iz intervjujev mogoče razbrati, da, če se osredotočimo na področje varstva okolja, rešitev, da se okoljsko poročilo ne izdeluje samostojno, ampak kot priloga letnega poročila, morda ni najbolj posrečena – predvsem z vidika nadaljnjih analiz. Menimo, da z umestitvijo poročanja o varstvu okolja v skupno obdobjo ali letno poročilo, podatki izgubijo pomen in tako težje prihaja do mogočih izboljšav na tem področju.

Samostojna obdobja in letna poročila v obliki priloge skupnega poročila bi lahko imela vlogo osrednjega dokumenta pri izvedbi štabnih analiz s tega področja, poleg tega menimo, da bi morala biti pripravljena za širšo zainteresirano javnost, saj avtorji razlagajo največji pomen poročanja ravno v smislu odnosa do zainteresirane javnosti. Bertonec et al. (2011, 132–134) pravi, da bodo udeleženci sami pridobili informacije, če organizacija ne komunicira z njimi, in si posledično ustvarili tudi lastno mnenje, ki pa za organizacijo ni nujno najbolj ugodno. V teoretičnem delu smo izpostavili visoko zaupanje javnosti do Slovenske vojske, predstavitev letnega poročila o odnosu do okolja pa bi po našem mnenju ta ugled in zaupanje še povečala. Marčun (2007, 2) pravi, da mora organizacija, če želi imeti korist od družbeno odgovornega obnašanja, o svoji družbeni odgovornosti tudi poročati.

6.2.7 Predlogi intervjuvancev

V sklepnem delu intervjujev smo intervjuvance vprašali o njihovih predlogih za izboljšanje področja usposabljanja in kaj bi se še morali naučiti, da bi pri izvajanju nalog na streliščih/vadiščih bili družbeno (okoljsko) bolj odgovorni.

Iz odgovorov intervjuvancev smo oblikovali naslednje predloge:

- *še večja promocija*

Oseba A1: *»... izdelati bi se morali plakati (zgibanke ...) ter se postaviti na izpostavljene točke, kjer bi uporabnike stalno opozarjali (primer dobre prakse – glej miselne vzorce za ločevanje odpadkov v vojašničnih kuhinjah.«*

Oseba B2: *»Ves čas propagirati skrb za okolje, da vsem pride v kri.«*

Oseba C3: *»... poudarjati (propagirati) okoljsko odgovornost posameznika, enote, vojske kot celote znotraj sistema in v okviru države ... pripadnike nenehno obveščati o pomembnosti tega segmenta.«*

- *izvajati vzgojo ne samo usposabljanje*

Oseba A3: »Večji poudarek na vzgoji, ne zgolj na usposabljanju.«

Oseba B3: »Usposabljanje mora biti izvedeno na način, da bodo posamezniki in organizacija začutili pomen varovanja okolja.«

- *sledenje trendom in širjenje obzorij*

Oseba B1: »Sledenje trendom.«

Oseba C2: »... uporaba novitet in spoznavanje z aktualno problematiko... Morali bomo pridobiti še širši pogled o negativnih vplivih na okolje, ki ji lahko povzroči neodgovorno ravnanje.«

- *usposabljanje naj temelji predvsem na praktičnih postopkih*

Oseba A2: »... usposabljanje naj bo za vse zaposlene na obrambnem področju in naj temelji na praktičnih postopkih.«

Oseba C1: »Usposabljanje bi moralo biti bolj usmerjeno v prakso.«

7 SKLEP

Namen magistrske naloge je bil, da s preučevanjem varstva okolja kot elementa (dimenzije) družbene odgovornosti iz perspektive Slovenske vojske odgovorimo na več raziskovalnih vprašanj, usmerjenih v osrednje področje raziskave, ki ga predstavlja razumevanje koncepta okoljskega vidika družbene odgovornosti in preučevanje vključitve okoljskih zahtev ter vsebin v vojaški sistem izobraževanja, usposabljanja in izvajanja nalog. Preučevanje osrednjega področja raziskave smo izvedli v teoretičnem in empiričnem delu raziskave, ključne ugotovitve in odgovore na temeljna raziskovalna vprašanja pa predstavljamo v nadaljevanju.

7.1 Povzetek ključnih ugotovitev

V teoretičnem delu naloge smo orisali pojem in pomen družbene odgovornosti in iz njega izluščili varovanje naravnega okolja kot bistvenega elementa družbene odgovornosti organizacije v odnosu na zunanje okolje. Pri aplikaciji teoretičnih določb na oborožene sile smo ugotovili, da ogroženost naravnega okolja predstavlja sodoben izziv za svet, saj povzroča nove delitve in konflikte zaradi vse večjega pomanjkanja naravnih virov in njihove neenakomerne razpršenosti in zato je nadvse pomembno, da se tega zavedajo prav oborožene sile, ki so pomemben dejavnik reševanja globalnih izzivov. Odziv organizacij na sodobne izzive in tveganja je tudi izvajanje družbene odgovornosti, katere bistven element je tudi (kot smo že omenili) odgovornost do naravnega okolja. Slovenska vojska uživa velik ugled v družbi, zato menimo, da je njeno družbeno odgovorno ravnanje tudi »moralna« obveza do širše javnosti. Ker vojaški sistem ne more izvajati družbene odgovornosti kot konkurenčne prednosti, menimo, da je smiselno, da izvaja določene elemente družbene odgovornosti; mi smo obravnavali odgovornost do naravnega okolja. Ugotovili smo, da ima Slovenska vojska zastavljene vse elemente okoljske politike in s tem v rokah instrument za upravljanje večkrat omenjenih okoljskih izzivov. S temi ugotovitvami smo teoretično odgovorili na *prvo raziskovalno vprašanje*, ki se je glasilo: »Kako je v Slovenski vojski opredeljen okoljski vidik družbene odgovornosti?« V empiričnem delu pa smo v povezavi s tem raziskovalnim vprašanjem teoretična dognanja le še potrdili z naslednjimi ugotovitvami izvedbe in analize polstrukturiranih intervjujev:

- management v Slovenski vojski (poveljniški kader, ki je med drugim tudi nosilec okoljske politike) razume pojem in pomen družbene odgovornosti in ne glede na to, da se pojem družbena odgovornost kot tak ne uporablja v terminologiji Slovenske vojske, njeni pripadniki razumejo in izvajajo vsebine, ki iz tega pojma izhajajo;
- prisotno je močno zavedanje pomena in potrebe varovanja naravnega okolja, ki se dotika tako posameznika kakor celotne družbe. To zavedanje je prisotno na vseh ravneh v Slovenski vojski;

- visoka stopnja zaupanja slovenske javnosti v oborožene sile je z vidika uresničevanja opisanega segmenta družbene odgovornosti povsem upravičena.

Z naštetimi ugotovitvami smo tudi izpolnili zastavljena temeljna cilja – ugotovili smo stanje okoljskega vidika družbene odgovornosti v Slovenski vojski in obstoj okoljske politike Slovenske vojske. Smernice pa v veliki meri predstavljata na primer razumevanje in izvajanje COPD, ki predstavlja resničen korak naprej v načrtovanju in izvajanju delovanja oboroženih sil v vseh – torej tudi v okoljskem segmentu načrtovanja delovanj.

Odgovor na drugo raziskovalno vprašanje smo v največji meri iskali v ugotovitvah empiričnega dela. Domnevali smo, da med uresničevanjem poslanstva oboroženih sil in uresničevanjem okoljske dimenzije družbene odgovornosti lahko nastopi »konflikt« navzkrižja interesov – po eni strani se opredelujemo do zaščite naravnega okolja, po drugi strani pa v tem okolju izvajamo usposabljanje in urjenje za doseganje ustrezne stopnje pripravljenosti in s tem uresničevanje poslanstva. Zato smo si zastavili drugo raziskovalno vprašanje: »Kako zahteve okoljskega vidika družbene odgovornosti vplivajo na uresničevanje poslanstva SV?« V teoretičnem delu smo ugotovili, da je za uspešno in učinkovito načrtovanje vojaških aktivnosti (usposabljanje, izvajanje drugih nalog ...) s ciljem zmanjšanja (preprečevanja) škodljivih vplivov na okolje in hkratnega učinkovitega doseganja ciljev usposabljanja (in drugih aktivnosti) ključnega pomena, da *pristojne osebe razumejo in upoštevajo mogoče okoljske vplive ter razumejo okoljske predpise in omejitve*. V empiričnem delu smo v povezavi s tem ugotovili, da je stopnja razumevanja okoljske dimenzije družbene odgovornosti pri pripadnikih Slovenske vojske visoka, kar v prvi fazi vidimo in sklepamo iz dejstva, da so bili vsi intervjuvanci udeleženi na okoljskem usposabljanju, tovrstno usposabljanje pa je bilo izvedeno na ustrezni ravni, kar sklepamo iz navedb o učinkovitih spremembah vedenja posameznikov v odnosu do okolja, ki so se po usposabljanjih še bolj zavedali (globalne) problematike.

Ugotovili smo, da je naslednji pomemben dejavnik, ki vodi v učinkovito doseganje poslanstva oboroženih sil in uresničevanje okoljskih ciljev, integracija vsebin okoljskega usposabljanja v procese temeljnega in nadaljevalnega usposabljanja pripadnikov oboroženih sil ter v ostale vojaške aktivnosti. Ugotovitve empiričnega dela kažejo, da je tudi ta dejavnik v celoti izpolnjen, kar potrjujemo z naslednjimi ugotovitvami:

- usposabljanje za varovanje okolja je načrtovano v vseh enotah Slovenske vojske in se vsebinsko prilagaja potrebam posameznih enot, glede na njihovo poslanstvo,
- usposabljanje je ustrezno načrtovano glede na posamezne hierarhične ravni,
- usposabljanje je za novo zaposlene pripadnike vzgojno naravnano, saj se s temi vsebinami soočijo že kandidati za vojaka v fazi usposabljanja za vstop v vojaško službo,
- varnostni in preventivni ukrepi za zaščito okolja se še posebej načrtujejo pri zahtevnejših oblikah dela in usposabljanja,

- koncept okoljskega usposabljanja je zelo jasno zastavljen, vključno z opredeljenimi cilji, metodologijo, materialno podprtostjo usposabljanja ter z zagotovitvijo ustrezne literature in virov,
- ključnega pomena je, da se za izvedbo praktičnih oblik usposabljanja uporabijo identična sredstva, kot bi se uporabila v primeru dejanske potrebe, in se pri tem dosega stopnja izurjenosti,
- okoljske vsebine so integrirane v redno delo in urjenje, to pa je ustrezen pristop, ki je skladen s stopnjo uresničevanja bistvenih nalog podrejenih enot, ki seveda težijo k uresničevanju poslanstva Slovenske vojske, in te stopnje ne zmanjšuje.

Na podlagi zgoraj navedenih ugotovitev navajamo sklep, da zahteve okoljskega vidika družbene odgovornosti ne vplivajo negativno na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske, ampak nasprotno – ob njihovem uresničevanju pomenijo konkreten prispevek k ohranjanju naravnega okolja in po našem mnenju omogočajo tudi skladen in trajnostni razvoj regij, ki so soočene s prisotnostjo oboroženih sil. V podporo tej navedbi navajamo ugotovitev, da gradnja posameznih vadišč (za različne oblike bojnih usposabljanj), ki konstrukcijsko omogočajo povsem realistično usposabljanje, poleg tega pa omogočajo doseganje ustrezne stopnje usposobljenosti enot Slovenske vojske, bistveno prispeva k zmanjševanju vira ogrožanja nacionalne varnosti, ki bi ga lahko povzročilo večje onesnaženje površinskih in podtalnih voda na območju Krasa, kjer so ta vadišča. Z odgovorom na drugo raziskovalno vprašanje smo izpolnili tudi tretji temeljni cilj magistrske naloge.

7.2 Prispevek k stroki in priporočila za nadaljnje raziskave

Ne glede na široko zastopanost pojma družbene odgovornosti v javnih razpravah ter njeno intenzivno uveljavljanje v zasebni in javni sektor, v oboroženih silah še nismo zasledili tovrstne raziskave kakor tudi ne uporabe pojma družbena odgovornost v uradni terminologiji. Raziskava je koristna, ker jasno kaže, da Slovenska vojska v celoti (v vseh elementih) uresničuje okoljsko politiko kot družbena odgovornost, ki je ustrezno integrirana v procese načrtovanja in delovanja. Razumevanje okoljskih izzivov v sodobnem svetu bo vse pomembnejše in bo spadalo med ključne dejavnike, ki bodo vplivali na ustrezne odzive na (krizne) razmere. V tem smislu razumemo magistrsko nalogo kot prispevek k vojaški stroki.

Prispevek naloge vidimo tudi v oblikovanju predlogov oziroma priporočil za razvoj procesa usposabljanja in urjenja oboroženih sil. Priporočila, ki izhajajo iz intervjujev in najnovejših dognanj stroke, so:

- nadaljevanje gradnje sodobnih vadišč in strelišč v skladu z dobro prakso, ki jo predstavlja vadišče Mlake pri Vipavi, ki je urejeno v skladu s sodobnimi smernicami in je zaradi konstrukcijskih rešitev, ki upoštevajo sodobne okoljevarstvene zahteve, po eni strani pripomoglo k upadanju vsebnosti posameznih kovin v sedimentu glede na stanje pred

sanacijo strelišča, po drugi strani pa omogoča ohranjanje stopnje usposobljenosti enot Slovenske vojske,

- razvijanje (primer opisuje Žabkar (2007, 358–360) ekološko prijaznega (glede na tradicionalne prakse) usposabljanja, in sicer z uporabo streliva za urjenje z manjšo količino eksplozivne polnitve, uporabo orožja za urjenje, ki strelja posamično (nižja poraba streliva), uporabo laserskih sistemov, večjo uporabo specialističnih kabinetov, uvajanjem mini poligonov kot elementa usposabljanja med učilnico in poligonom, na katerem se skušamo približati realnim razmeram,
- učinkovito izvajanje nadzorov, ki je sedaj omejeno na pooblaščen inšpekcijske organe ter nadrejene poveljnike in pooblaščenke za varstvo okolja, za katere pa je raziskava ugotovila, da glede na opis del in nalog niso zmožni povsem učinkovito opravljati nadzorstvene funkcije, zato bi veljalo razmisliti o predlogu, da se že na ravni bataljona vzpostavi *samostojen organ* – pooblaščenec za varstvo okolja, ki bi izvajal naloge skladno z normativnimi akti – kot temeljne naloge. To bi tudi povečalo nadzor ter razbremenilo nosilce zahtevnejših oblik usposabljanja – sinergijski učinki pa bi se po našem mnenju odražali v še kvalitetnejšem izvajanju preventivnih ukrepov sploh v zaključku izvajanja zahtevnejših oblik usposabljanja, kjer smo ugotovili, da obstaja faktor največjega tveganja,
- izdelava samostojnega obdobjnega ali letnega poročila (ali samostojne priloge tega poročila, ki bi moralo predstavljati vlogo osrednjega dokumenta pri izvedbi štabnih analiz iz tega področja, poleg tega pa bi moralo biti pripravljeno za širšo zainteresirano javnost, saj, kot smo navedli, avtorji razlagajo največji pomen poročanja ravno zaradi odnosa do zainteresirane javnosti.

LITERATURA

- Andoljšek, Žiga. 2005. Družbena odgovornost – paradigma uspešnosti v javni upravi. *Uprava* 3 (1): 101–118.
- Bertoncelj, Andrej, Maja Meško, Andrej Naraločnik in Bojan Nastav. 2011. *Trajnostni razvoj organizacije: ekonomski, družbeno-politični in ekološki vidiki*. Ljubljana: GV Založba.
- Daft, Richard L. 1994. *Management*. Fort Worth: Dryden.
- Easterby-Smith, Mark, Richard Thorpe in Andy Lowe. 2007. *Raziskovanje v managementu*. Koper: Fakulteta za management.
- EK – Evropska komisija. 2005. *Kupujte zeleno*. Priročnik o ekološkem – okolju prijaznem – javnem naročanju. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- Furlan, Branimir, Davorin Rečnik, Rudi Vrabič, Vasilije Maraš, Janez Cerkovnik, Branko Špur, Miloš Šonc, Marjan Tušak, Marijan Ivanuša, Boris Gorjup, Martin Kojadin, Kamil Lasič in Marko Unger. 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Gavez, Sonja, Nataša Fras, Vanja Hazl, Mateja Karničnik, Jožica Knez-Riedl, Janja Leban, Dušanka Lužar Šajt, Manja Štebih, Mojca Tominšek, Alenka Zavašnik in Anita Hrast. 2007. *Uvajanje družbene odgovornosti v poslovno prakso malih in srednje velikih podjetij v Sloveniji : priročnik s primeri dobre prakse*. Maribor: Gospodarska zbornica Slovenije, Območna zbornica.
- Harrison, Shirley. 2000. *Public Relations: An Introduction*. London: Thomson Learning.
- Marčun, Talija. 2007. *Družbeno poročanje v Sloveniji*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Marshall, Catherine in Gretchen B. Rossman. 1995. *Designing qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.
- Makar, Mojca. 2008. *Družbeno odgovorno poslovanje slovenskih podjetij z vidika potrošnikov*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- McIntosh, Malcom, Deborah Leipziger, Keith L. Jones in Gill Coleman 1998. *Corporate Citizenship: Successful Strategies of Responsible Companies*. Prentice Hall: Financial Times.
- Merriam, Sharan B. 2002. *Qualitative research in practice: examples for discussion and analysis*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Potočan, Vojko in Matjaž Mulej. 2007. Družbena odgovornost trajnostnega podjetja. *Organizacija* 40 (5): 129-133.
- Prebilič, Vladimir in Kristina Ober. 2004. Obrambni sistem in ekologija – vloga Severnoatlantskega zaveznitva. *Teorija in praksa* 41 (3/4): 599–615.
- Prezelj, Iztok. 2007. Uvod v ocenjevanje ogrožanja nacionalne varnosti. V *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*, ur. Iztok Prezelj, 7–25. Ljubljana: MORS.
- Ragin, Charles. 2007. *Družboslovno raziskovanje. Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Schwartz, Mark S. in Archie B. Carroll. 2003. Corporate Social Responsibility: A Three-Domain Approach. *Business Ethics Quarterly* 13 (4): 503–530.

- Theodore, Louis in Mary K. Theodore. 2009. *Introduction to Environmental Management*. Boca Raton: CRC Press.
- Trontelj, Marjana in Mojca K. Škufca. 2004. *Varstvo okolja v SV*. Ljubljana: MORS.
- Trontelj, Marjana. 2005. Varstvo okolja v vojašnicah in drugih objektih Ministrstva za obrambo. *Bilten Slovenske vojske* 7 (2): 85–102.
- Van der Laan, Sandra L. 2004. *The role of theory in explaining motivation for corporate social disclosures: Voluntary disclosures vs. 'solicited' disclosures*. University of Sydney: Faculty of Economics and Business.
- Vogrinc, Janez. 2008. Pomen triangulacije za zagotavljanje kakovosti znanstvenih spoznanj kvalitativnega raziskovanja. *Sodobna pedagogika* 59 (5): 108–122.
- Zelenika, Ratko. 2000. *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci.
- Žabkar, Anton. 2007. *Pehotna oborožitev in oprema. Stanje in smeri razvoja*. Ljubljana: Defensor.

VIRI

- ARSO – Agencija Republike Slovenije za okolje. 2011a. *Kaj je NATURA 2000*. [Http://www.arso.gov.si/narava/natura%202000/](http://www.arso.gov.si/narava/natura%202000/) (25. 4. 2011).
- ARSO – Agencija Republike Slovenije za okolje. 2011b. *Karta območij NATURA 2000*. [Http://www.arso.gov.si/narava/natura%202000/karta/](http://www.arso.gov.si/narava/natura%202000/karta/) (25. 4. 2011).
- CRČV – Center za razvoj človeških virov. 2006. *EU Strateški dokumenti*. [Http://www.centerrcv.org/public/DOP-25/eu_strateki_dokumenti.html](http://www.centerrcv.org/public/DOP-25/eu_strateki_dokumenti.html) (30. 3. 2011).
- CRČV – Center za razvoj človeških virov. 2011. *Standardi*. [Http://www.centerrcv.org/public/RAZNO/DOP-ostalo/STANDARDI-DO.pdf](http://www.centerrcv.org/public/RAZNO/DOP-ostalo/STANDARDI-DO.pdf) (30. 3. 2011).
- EC – European Commission. 2001. *Green Paper. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility*. [Http://ec.europa.eu/enterprise/csr/official_doc.htm](http://ec.europa.eu/enterprise/csr/official_doc.htm) (2. 3. 2011).
- EC – European Commission. 2002. *Communication from the Commission concerning Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable development*. Brussels: EC.
- EC – European Commission. 2006. *Implementing the partnership for growth and jobs: Making Europe a pole of excellence on corporate social responsibility*. Brussels: EC.
- EC – European Commission. 2008. *Public procurement for a better environment*. [Http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0400:FIN:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0400:FIN:EN:PDF) (2. 3. 2011).
- EK – Evropska komisija. 2006. *Poročilo komisije Evropskemu parlamentu, Svetu in Evropskemu ekonomskosocialnemu odboru: Izvajanje partnerstva za rast in delovna mesta: Evropa – središče odličnosti za družbeno odgovornost organizacij*. [Http://ec.europa.eu/enterprise/csr/official_doc.htm](http://ec.europa.eu/enterprise/csr/official_doc.htm) (2. 3. 2011).
- ERICo. 2009. *Pehotna strelišča kot dejavnik tveganja za okolje s poudarkom na ekološki sanaciji pehotnega strelišča na vojaškem poligonu Poček (M3-0213)*. Velenje: ERICo.

- Frederick, William C., Keith Davis in James E. Post. 1988. *Business and Society: Corporate Strategy, Public Policy, and Ethic*. New York: McGraw-Hill.
- FUDŠ – Fakulteta za uporabne družbene študije. 2011. *Demokracija v Sloveniji. PPT predstavitev 3. raziskave Slovenski utrip*. [Http:// www.fuds.si/si/novice-fuds/?id=174](http://www.fuds.si/si/novice-fuds/?id=174) (5. 3. 2011).
- Furlan, Branimir, Dobran Božič, Janez Cerkovnik, Avdulla Pelaj, Alenka Petek in Samo Maroh. 2010. *Navodila za štabno delo*. Maribor: PDRIU/MORS.
- Goossens, Yanne. 2008. *Okoljska politika: splošna načela*. [Http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/environment/article_7292_sl.htm](http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/environment/article_7292_sl.htm) (30. 3. 2011).
- GŠSV – Generalštab Slovenske vojske. 2001. *Metodologija načrtovanja, izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski*. Šifra: 811-02-1/01-10, z dne 4. 12. 2001. Ljubljana: GŠSV.
- GŠSV – Generalštab Slovenske vojske. 2002. *Ukaz o izvajanju ukrepov s področja varstva okolja*. Ukaz GŠSV št.804-21-3/2002-1 z dne 20. 3. 2002. Ljubljana: GŠSV.
- GŠSV – Generalštab Slovenske vojske. 2005. *Direktiva o varstvu okolja v Slovenski vojski*. Ukaz GŠSV, št. 843-00-1/2005-2 z dne 16. 2. 2005. Ljubljana: GŠSV.
- Homer, Thomas F. D. 1994. *Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases*. University of Toronto, Peace and Conflict Studies Program. [Http://www.library.utoronto.ca/pcs/evidence/evid1.htm](http://www.library.utoronto.ca/pcs/evidence/evid1.htm) (10. 4. 2011).
- Hrast, Anita. 2010. *Pobuda za Nacionalno strategijo razvoja družbene odgovornosti*. [Http://www.nfrcsr.org/Zasnova_Nacionalne_strategije_DO_10%20A.%20Hrast.doc](http://www.nfrcsr.org/Zasnova_Nacionalne_strategije_DO_10%20A.%20Hrast.doc) (5. 3. 2011).
- ISO. 2007. *ISO 14000: Environmental management. Edition 1*. Geneva: ISO.
- ISO. 2010a. *ISO 26000: Guidance on social responsibility*. Geneva: ISO.
- ISO. 2010b. *The ISO 14000 family. Edition 2*. Geneva: ISO.
- Krolicki, Kevin in Ross Kerber. 2011. *Special Report: Fuel storage, safety issues vexed Japan plant*. [Http://www.reuters.com/article/2011/03/22/us-japan-nuclear-idUSTRE72L2E820110322](http://www.reuters.com/article/2011/03/22/us-japan-nuclear-idUSTRE72L2E820110322) (30. 3. 2011).
- Marinčič, Dušan. 2011. *The Nature of Contemporary Security Environment*. Predstavitev za potrebe predavanja, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, Poveljniško štabna šola Maribor.
- MOP – Ministrstvo za okolje in prostor. B. I. *Okoljski management*. [Http://www.mop.gov.si/si/delovna_podrocja/okoljski_management/](http://www.mop.gov.si/si/delovna_podrocja/okoljski_management/) (30. 3. 2011).
- MORS – Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. 2011. *Državni prostorski načrt za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna*. [Http://www.mo.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12332/5682/](http://www.mo.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12332/5682/) (25. 4. 2011).
- NATO. 1999. *Protecting the Environment*. Press statement. [Http://www.nato.int/docu/pr/1999/p990702a.htm](http://www.nato.int/docu/pr/1999/p990702a.htm) (30. 3. 2011).
- NATO. 2003. *MC 469. Military Principles and Policies for Environmental Protection*. Brussels: NATO.

- NATO. 2010. *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive*. Brussels: NATO.
- Onwuegbuzie, Anthony J. in Nancy L. Leech. 2007. *Sampling Designs in Qualitative Research: Making the Sampling Process More Public*.
[Http://www.pdfbook4u.com/download/Sampling-Designs-in-Qualitative-Research-Making-the-Sampling_aHR0cDovL3d3dy5ub3ZhLmVkdS9zc3NzL1FSL1FSMTI tMi9vbnd1ZWdidXppZTEucGRm](http://www.pdfbook4u.com/download/Sampling-Designs-in-Qualitative-Research-Making-the-Sampling_aHR0cDovL3d3dy5ub3ZhLmVkdS9zc3NzL1FSL1FSMTI tMi9vbnd1ZWdidXppZTEucGRm) (27. 2. 2011).
- Pravila službe v Slovenski vojski. 2009. *Uradni list RS*, št. 84/2009.
- Pravilnik o ravnanju z odpadki. *Uradni list RS*, št. 84/98, 45/00, 20/01, 13/03.
- PSSV – Poveljstvo sil Slovenske vojske. 2003. *Ukaz za izdelavo analize stanja s področja varstva okolja za preteklo koledarsko leto*. Ukaz PSSV št.843-00-4/2003-27 z dne 14. 11. 2003. Vrhnika: PSSV.
- PSSV – Poveljstvo sil Slovenske vojske. 2004. *Ukaz o pripravi poročila o nastalih nevarnih odpadkih za preteklo koledarsko leto*. Ukaz PSSV št.843-00-1/2004-9 z dne 12. 2. 2004. Vrhnika: PSSV.
- Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012 (ReNPVO). *Uradni list RS*, št. 2/2006.
- Slovenska vojska. 2010. *Slovenska vojska v okoljski akciji Očistimo Slovenijo v enem dnevu*.
[Http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostjo/sporocila-za-javnost/novica/nov/slovenska-vojska-v-okoljski-akciji-ocistimo-slovenijo-v-enem-dnevu/](http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostjo/sporocila-za-javnost/novica/nov/slovenska-vojska-v-okoljski-akciji-ocistimo-slovenijo-v-enem-dnevu/) (10. 3. 2011).
- STANAG 7141. 2002. *Joint NATO doctrine for Environmental Protection during NATO led Operations and Exercises*. Brussels: NATO.
- UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. 2005. *Strategija razvoja Slovenije*.
[Http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf](http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf) (5. 3. 2011).
- Zakon o obrambi (ZObr). *Uradni list RS*, št. 82/94, 44/97, 87/97, 13/98, 33/2000, 87/2001, 47/2002, 67/2002 (pop.), 110/2002, 97/2003, 40/2004, 138/2004, 53/2005, 117/2007.
- Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV). *Uradni list RS*, št. 68/2007, 58/2008 – ZSPJS-I.
- Zakon o varstvu okolja (ZVO). *Uradni list RS*, št. 41/2004, 17/2006, 20/2006, Skl. US: U-I-51/06-5, 39/2006 – UPB1, 49/2006 – ZMetD, 66/2006 Odl. US: U-I-51/06-10, 112/2006 Odl. US: U-I-40/06-10, 33/2007 – ZPNačrt, 57/2008 – ZFO-1A, 70/2008, 108/2009.
- WBCSD – World Business Council for Sustainable Development. 1999. *Corporate social responsibility*.
[Http://www.wbcsd.org/plugins/DocSearch/details.asp?txtDocTitle=corporate%20social%20responsibility&txtDocText=corporate%20social%20responsibility&DocTypeId=1&ObjectId=NzE&URLBack=result%2Easp%3FtxtDocTitle%3Dcorporate+social+responsibility%26txtDocText%3Dcorporate+social+responsibility%26DocTypeId%3D1%26SortOrder%3D%26CurPage%3D28](http://www.wbcsd.org/plugins/DocSearch/details.asp?txtDocTitle=corporate%20social%20responsibility&txtDocText=corporate%20social%20responsibility&DocTypeId=1&ObjectId=NzE&URLBack=result%2Easp%3FtxtDocTitle%3Dcorporate+social+responsibility%26txtDocText%3Dcorporate+social+responsibility%26DocTypeId%3D1%26SortOrder%3D%26CurPage%3D28) (27. 2. 2011).

PRILOGE

- Priloga 1 Polstrukturiran intervju
- Priloga 2 Serija standardov ISO 14000

IZBRANI VIDIK DRUŽBENE ODGOVORNOSTI V SLOVENSKI VOJSKI: POLITIKA VARSTVA OKOLJA – vprašalnik za pripadnike SV

Izvajalec: Martin Štefanič

Raziskovalno vprašanje 1: Kako je v Slovenski vojski opredeljen okoljski vidik družbene odgovornosti?

Raziskovalno vprašanje 2: Kako zahteve okoljskega vidika družbene odgovornosti vplivajo na uresničevanje poslanstva Slovenske vojske?

Metodološki okvir

Vzorec

Namenski vzorec sestavljajo tri podskupine; vsaka šteje po tri enote posamezne hierarhične ravni vodenja in poveljevanja v Slovenski vojski. Podskupine predstavljajo različne vire, ki z isto tehniko (polstrukturiran intervju) odgovarjajo na iste sklope vprašanj. Vzorec predstavljajo *trije pripadniki, ki načrtujejo* naloge (pripadniki štaba (A)), *trije pripadniki, ki organizirajo naloge* (poveljniška linija (B)), in *trije pripadniki, ki neposredno izvajajo naloge* (nižji častniki (C)). Intervjuvanci ne delajo na isti hierarhični ravni, zato imajo različno vedenje in pogled na obravnavano problematiko. S triangulacijo virov podatkov z isto tehniko (polstrukturiran intervju) pridobimo podatke iz različnih virov, kar omogoči celostnejši vpogled v preučevani problem. Intervju obsega devet ključnih sklopov z vprašanji, enako zastavljenimi predstavnikom posamezne skupine (A, B, C). Posamezniki znotraj skupine so poimenovni z označbami A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3.

Tehnika in postopek zbiranja podatkov:

- polstrukturiran intervju,
- izvedba intervjujev (z zapisovanjem) – marec 2011,
- triangulacija,
- seznanjanje, refleksija, konceptualizacija, katalogiziranje konceptov, kodiranje, povezovanje in vrednotenje.

1 UVOD

V magistrski nalogi z naslovom »Izbrani vidik družbene odgovornosti v slovenski vojski: politika varstva okolja« želimo preučiti tudi področje usposabljanja iz okoljske dimenzije družbene odgovornosti. Celosten pogled na okoljsko dimenzijo ne more biti osredotočen samo na samo izvedbo usposabljanja ampak tudi na načrtovanje, izvedbo, uporabo, nadzor in evalvacijo okoljskega usposabljanja. Vsak opisani element je opredeljen s kazalci, ki so podlaga za oblikovanje vprašanj za pol strukturiran intervju. Vsak kazalec je opremljen z vsaj enim vprašanjem.

Hvala za sodelovanje.

2 Vprašanja o družbeni odgovornosti

2.1 Razumevanje pojma družbene odgovornosti

- *Ali poznate pojem družbene odgovornosti, kratko ga opišite?!*
-
-

- *Družbena odgovornost je izražena z več dimenzijami, ki se nanašajo na notranje in zunanje okolje podjetja. V zunanjem okolju lahko govorimo tudi o okoljski dimenziji družbene odgovornosti, ki ji v zadnjem času predpisuje velik pomen celo zveza NATO. Se strinjate s to trditvijo? Kakšen pomen okoljski dimenziji družbene odgovornosti pripisujete vi?*
-
-

- *Ste bili v preteklosti že udeleženi na kakšnem okoljskem usposabljanju? Kakšen vpliv ima okoljsko usposabljanje na vaš odnos do okolja?*
-
-

3 Vprašanja o okoljski dimenziji družbene odgovornosti v SV

3.1 Načrtovanje okoljskega usposabljanja

- *Je okoljsko usposabljanje opredeljeno v letnem načrtu dela in usposabljanja? Je koncept izvedbe usposabljanja usklajen s hierarhičnimi ravni v SV?*

-
-
- *Se v načrtovanje in priprave za delo na streliščih/vadiščih vključi tudi zagotavljanje varstva okolja?*
-
-

- *Kako dokumenti za izvedbo zahtevnejših oblik na vadiščih/streliščih predvidevajo mogoče dogodke ogrožanja okolja oz. ali se vnaprej pripravljajo preventivni ukrepi in potrebni ukrepi za sanacijo?*
-
-

- *Kakšne so možnosti vključitve pooblaščenca za varstvo okolja v načrtovalne in izvedbene procese?*
-
-

3.2 Materialna zagotovitev

- *Ali sredstva za okoljsko usposabljanje nudijo udeležencem možnost (npr. lovilci olja, pivniki za tankanje goriva), da se naučijo ta sredstva uporabljati tudi v praksi?*
-
-

- *Se v praksi, pri zagotovitvi varstva okolja, uporabljajo identična sredstva kot na usposabljanju?*
-
-

3.3 Izvedba okoljskega usposabljanja

- *Kako je zasnovano okoljsko usposabljanje, poznate morda temeljne cilje tega usposabljanja?*
-
-

- *Kako izvajate okoljsko usposabljanje za poveljnike enot, ki s svojim zgledom ključno vplivajo na podrejene?*
-
-

- *Na kakšen način se izvaja evalvacija okoljskega usposabljanja?*
-
-

Priloga I

- *Si pri izvajanju okoljskega usposabljanja pomagata tudi na osnovi učenja iz izkušenj?*
-

3.4 Ocena literature in virov

- *Katero literaturo predpisujete in uporabljate pri načrtovanju ter izvedbi okoljskega usposabljanja (nacionalno, NATO, interno)?*
-
-

- *Je literatura dostopna vsem? Če ne, prosim, razložite omejitve!*
-
-

3.5 Analiza stanja okolja pred usposabljanjem, sanacija in vrnitev v prvotno stanje po usposabljanju na streliščih/vadiščih

- *Na kakšen način se regulira aktivnost pripadnikov SV (v zvezi z varstvom okolja) na vadiščih/streliščih z vidika prihoda na območje izvajanja, izvedbo aktivnosti in zaključkom aktivnosti?*
-
-

3.6 Nadzor, analiza in poročanje o varstvu okolja

- *Na kakšen način se izvaja nadzor s področja varstva okolja in kdo ga izvaja?*
-
-

- *Na kakšen način se izvaja analiza realizacije letnega načrta dela in usposabljanja s področja varstva okolja?*
-
-

- *Je poročilo o stanju varstva okolja sestavni del mesečnega in letnega poročila posamezne enote?*
-
-

- *Kako se (oz. ali se) oblikujejo in realizirajo predlogi za izboljšave?*
-
-

3.7 Vprašanja za oblikovanje predlogov za naprej

- *Kakšno naj bi bilo usposabljanje; katere slabosti ima, katere so bistvene prednosti?*

- *Kaj menite, da bi se še morali naučiti, da bi pri izvajanju nalog na streliščih/vadiščih bili družbeno (okoljsko) bolj odgovorni? Smernice za naprej!*

Serijski standardi ISO 14000

ISO 14001, Environmental management systems — Requirements with guidance for use

ISO 14004, Environmental management systems — General guidelines on principles, systems and support techniques

ISO 14005, Environmental management systems — Guidelines for the phased implementation of an environmental management system, including the use of environmental performance evaluation

ISO 14006, Environmental management systems — Guidelines for incorporating ecodesign

ISO 14015, Environmental management — Environmental assessment of sites and organizations (EASO)

ISO 14020, Environmental labels and declarations — General principles

ISO 14021, Environmental labels and declarations — Self-declared environmental claims (Type II environmental labelling)

ISO 14024, Environmental labels and declarations — Type I environmental labelling — Principles and procedures

3642 [15] ISO 14025, Environmental labels and declarations — Type III environmental declarations — Principles and procedures

ISO 14031, Environmental management — Environmental performance evaluation — Guidelines

ISO 14040, Environmental management — Life cycle assessment — Principles and framework

ISO 14044, Environmental management — Life cycle assessment — Requirements and guidelines

ISO 14045, Environmental management — Eco-efficiency assessment of product systems — Principles, requirements and guidelines

ISO/TR 14047, Environmental management — Life cycle impact assessment — Examples of application of ISO 14042

ISO/TS 14048, Environmental management — Life cycle assessment — Data 3651 documentation format

Priloga 2

ISO/TR 14049, Environmental management — Life cycle assessment — Examples of application of

ISO 14041 to goal and scope definition and inventory analysis

ISO 14050, Environmental management — Vocabulary

ISO 14051, Environmental management — Material flow cost accounting — General framework

ISO/TR 14062, Environmental management — Integrating environmental aspects into product design and development

ISO 14063, Environmental management — Environmental communication — Guidelines and examples

ISO 14064-1, Greenhouse gases — Part 1: Specification with guidance at the organization level for quantification and reporting of greenhouse gas emissions and removals

ISO 14064-2, Greenhouse gases — Part 2: Specification with guidance at the project level for quantification, monitoring and reporting of greenhouse gas emission reductions or removal enhancements

ISO 14065, Greenhouse gases — Requirements for greenhouse gas validation and verification bodies for use in accreditation or other forms of recognition

ISO 14066, Greenhouse gases — Competence requirements for greenhouse gas validation teams and verification teams

ISO 14067-12), Carbon footprint of products — Part 1: Quantification

ISO 14067-22), Carbon footprint of products — Part 2: Communication

ISO 140692), GHG — Quantification and reporting of GHG emissions for organizations

(Carbonfootprint of organization) — Guidance for the application of ISO 14064-1

ISO 19011, Guidelines for quality and/or environmental management systems auditing

ISO 22000, Food safety management systems — Requirements for any organization in the food chain

ISO/IEC 27001, Information technology — Security techniques — Information security management systems — Requirements

ISO 10993-2:2006, Biological evaluation of medical devices — Part 2: Animal welfare requirements

ISO Guide 64, Guide for addressing environmental issues in product standards